
WIDENER LIBRARY
HX 5I61 .

Н. МАРРЪ.

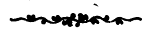
ДРЕВНЕАРМЯНСКАЯ ХРЕСТОМАТІЯ

съ

АРМЯНСКО-РУССКИМЪ СЛОВАРЕМЪ

для

НАЧИНАЮЩИХЪ.

Ն. ՄԱՌ

ԳԻՏԱՆԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՔ ՆԱԽՆԻ ՀԱՅԵՐԷՆ

ԸՆԴ ՈՐՈՒՄ

ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅ-ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Ի ՊԷՏՍ

ՆՈՐԱՎԱՐԺԻՑ

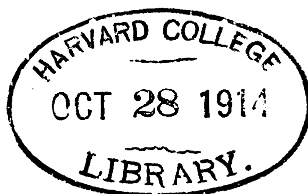

С.-Петербургъ,
1893.

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ
ՌՅԽԲ

Типографія Я. И. Либермана. ⟅⟆ Տպարան Յ. Ի. ԼԻԲԵՐՄԱՆԻ

Напечатано по опредѣленію Факультета Восточныхъ языковъ отъ 5-го Октября 1892 г.

Исправляющій должность Декана *И. Березинъ.*

И. д. Секретаря *К. Голстунскій.*

Типографія Я. И. Либермана, Вознесенскій пр., 38—4.

СОДЕРЖАНIЕ.

Предисловіе.

При составленіи предлежащей Хрестоматіи со Словаремъ я имѣлъ въ виду своихъ слушателей, студентовъ Восточнаго Факультета по разрядамъ Армянско-Грузинско-Персидскому и Санскритско-Персидско-Армянскому. Для первоначальныхъ занятій по армянскому языку до сихъ поръ у насъ была въ употребленіи Хрестоматія или проф. Карріэра, съ армянско-французскимъ глоссаріемъ (Grammaire Arménienne par M. Lauer, traduite, revue et augmentée d'une chrestomathie et d'un glossaire par A. Carrière, Paris 1883) или, главнымъ образомъ, Петермана, съ армянско-латинскимъ словаремъ (I. H. Petermann, Brevis linguae armeniacae grammatica, litteratura, chrestomathia cum glossario, Lipsiae 1872). Небольшой объемъ подобныхъ пособій, какъ нельзя лучше, соотвѣтствуетъ ихъ назначенію и особенно удобенъ для занятій у насъ на Факультетѣ, гдѣ при довольно пространной программѣ армянской словесности нельзя удѣлять много времени подготовительному чтенію текстовъ съ цѣлью ознакомленія съ элементами армянскаго языка и главнѣйшими особенностями строя айканской рѣчи; при томъ и нѣтъ основанія медлить переходомъ отъ отрывковъ къ чтенію непосредственно отдѣльныхъ авторовъ, когда въ изданіяхъ армянскихъ классиковъ не ощущается недостатка. Въ истекшее осеннее полугодіе я уже имѣлъ случай убѣдиться, что въ одинъ семестръ студентъ можетъ освоиться съ началами армянской грамматики и прочесть всю нашу, хотя и бо̀льшую сравнительно съ названными иностранными учебниками, Хрестоматію.

О выборѣ и расположеніи статей говорить нечего, развѣ обмолвиться, что уже въ этой начальной хрестоматіи занимающійся будетъ имѣть случай испробовать свои силы надъ текстами значительной трудности, и что отрывки изъ историковъ слѣдуютъ другъ за другомъ по времени сообщаемыхъ въ нихъ событій. Источники, откуда заимствованы тѣ или другія статьи, указаны въ Словарѣ при именахъ лицъ, которымъ принадлежатъ или приписываются произведенія. Коегдѣ въ текстахъ сдѣланы незначительныя измѣненія. Кстати, въ статьѣ «О Хріи» М. Хоренскаго отъ слова զ. կենցաղաւգտակարագոյն (стр. 48, строчка 4) надо отнять букву զ, въ началѣ, перешедшую къ нему, по недосмотру переписчиковъ или издателей (Венец., 1865 г.), отъ предшествующаго слова հանապազ.

Правописанія я держался древняго, даже եւ=ю предпочитая писанію իւ; աւ=о лишь въ нѣсколькихъ мѣстахъ транскрибировано позднѣйшимъ օ. Въ образчикахъ языка болѣе поздняго времени (XII в.) сохранены кое-какія черты вульгарной орѳографіи.

При печатаніи нѣкоторыя буквы, по преимуществу մ и զ, ломались, такъ въ иныхъ экземплярахъ изъ մարգարէ (стр. 7, строчка 1) получилось несуществующее слово սարգարէ, или не выходили ясно характерныя черточки буквъ գ и զ, отличающія ихъ отъ դ и ղ, но подобныя неясности легко признать; часть ихъ была возможность подправить рукою, такъ какъ Хрестоматія издана всего въ ста съ небольшимъ экземплярахъ. Въ двухъ трехъ случаяхъ буквы повыскакали передъ печатаніемъ и были вставлены наборщикомъ не на мѣсто, а нѣсколько опечатокъ, къ сожалѣнію, ускользнуло и отъ моего вниманія; всѣ эти типографскія погрѣшности прошу исправить по прилагаемому (см. стр. IV) списку опечатокъ до начала чтеній.

Словарь составленъ по новому образцу; въ приготовленной мною къ изданію Начальной Грамматикѣ Древнеармянскаго языка уяснено все то, что можетъ казаться непонятнымъ въ этомъ отношеніи. Пока до-

статочно сказать, что при именахъ шрифтомъ циceро я указываю лишь исходы основъ, а не падежи, ослабленія же гласнаго элемента въ конечномъ слогѣ основъ приводится рядомъ въ скобкахъ. Исключительныя ослабленія назализованныхъ основъ—ան въ прямыхъ падежахъ мн. числа (въ ուն) указываются приписываніемъ ու или ուն, въ скобкахъ, рядомъ съ ան. Въ глаголахъ вспомогательную часть отъ темы всегда отдѣляетъ тирэ (—); прямая скобка (]) отдѣляетъ древнія причастныя окончанія, служащія для образованія темы настоящаго времени, прош. несов. и сослаг. наклон. и пр. отъ основы аориста, назначеніе которой извѣстно изъ Грамматики. Окончаніе аориста я указываю шрифтомъ цицеро лишь при тѣхъ глаголахъ, которые имѣютъ общій аористъ или представляютъ какое либо уклоненіе въ образованіи этого времени. Знаками ʹ и ˘ какъ въ именахъ, такъ въ глаголахъ указывается на присутствіе въ слогѣ подвижнаго гласнаго и на то, находится ли онъ подъ удареніемъ (ʹ) или нѣтъ (˘); изъ Грамматики извѣстны измѣненія, усиленіе или ослабленіе, подвижныхъ гласныхъ въ зависимости отъ перемѣщенія удареній, равно какъ условія и случаи ихъ перемѣщенія.

Въ Словарь включенъ десятокъ другой словъ изъ наиболѣе употребительныхъ, хотя и неимѣющихся въ Хрестоматіи; большею частью, это—слова тождественныя по формѣ съ встрѣчающимися въ текстѣ, но отличающіяся отъ нихъ значеніемъ. Сокращенія названій статей, при ссылкахъ въ Словарѣ, будутъ вполнѣ понятны для справляющихся во время перевода отрывковъ; отмѣтимъ впрочемъ, что *Геогр* = VII статья Хрестоматіи, *Объ еп. Іоан.* = XI a статья, *Объ еп. Іоан.* II = XI b статья, *Л. Парп.*, *Ист.* = XIII статья и *Хр.* = XX статья.

Н. М.

26 января 1893 г. С.-Петербургъ.

Опечатки въ Хрестоматіи:

стр.	строка		напечатано	слѣдуетъ.
10	7	сверху	դայց	բայց
19	1	снизу	զուարճայցէ	զուարճանայցէ
25	2	„	խորգահանդեձ	խորգահանդերձ
24	2	сверху	երկեղն	երկեղէն
30	9	„	հայսց	հայոց
31	7	„	երկոքան	երկոքեան
45	7	„	բտրձրութեամբն	բարձ՛րութեամբն
»	1	снизу	աառե-	տառե-
49	1—2	сверху	զիւրաքաչիւրն	զիւրաքանչիւրն
53	8—9	„	գիտութեմբ	գիտութեամբ

ДРЕВНЕАРМЯНСКАЯ ХРЕСТОМАТІЯ

ՊԻՏԱՆԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՔ

ՆԱԽՆԻ ՀԱՅԵՐԷՆ

Ա. ԾՆՈՒՆԴ։

ԳԼՈՒԽ Ա.

Ի սկզբանէ արար աստուած զերկին և զեր- 1
կիր։ * Եւ երկիր էր աներևոյթ և անպատրաստ. և 2
խաւար 'ի վերայ անդնդոց. և հոգի աստուծոյ շըր-
ջէր 'ի վերայ ջուրց։ * Եւ ասաց աստուած. եղիցի՛ 3
լոյս. և եղև՝ լոյս։ * Եւ ետես աստուած զլոյսն. զի 4
բարի՛ է. և մեկնեաց աստուած 'ի մէջ լուսոյն և
'ի մէջ խաւարին։ * Եւ կոչեաց աստուած զլոյսն տիւ 5
և զխաւարն կոչեաց գիշե՛ր. և եղև երեկոյ, և եղև
վաղորդայն՝ աւր մի։ * Եւ ասաց աստուած. եղիցի՛ 6
հաստատութիւն 'ի մէջ ջրոցդ, և եղիցի մեկնե՛լ
'ի մէջ ջուրցդ և ջուրց. և եղև այնպէս։ * Եւ ա- 7
րար աստուած զհաստատութիւնն. և անջրպետեաց
աստուած 'ի մէջ ջրոյն, որ 'ի ներքոյ հաստատու-
թեանն, և 'ի մէջ ջրոյն, որ 'ի վերայ հաստատու-
թեանն։ * Եւ կոչեաց աստուած զհաստատութիւնն 8
երկին. և ետես աստուած. զի բարի է. և եղև երե-
կոյ, և եղև վաղորդայն՝ աւր երկրորդ։ * Եւ ասաց 9
աստուած. ժողովեսցի՛ն ջուրքդ, որ 'ի ներքոյ եր-
կնից, 'ի ժողով մի, և երևեսցի ցամաքն. և եղև այն-
պէս. և ժողովեցան ջուրքն, որ 'ի ներքոյ երկնից,

՚ի ժողովս իւրեանց. և երևեցաւ ցամաքն: * Եւ 10
կոչեաց աստուած զցամաքն երկիր. և զժողովս
ջուրցն կոչեաց ծովս. և ետես աստուած. զի բարի
է: * Եւ ասաց աստուած. բղխեսցէ՛ երկիր բանջար 11
խոտոյ՝ սերմանել սերմն ըստ ազգի և ըստ նմանու-
թեան և ծառ պտղաբեր՝ առնել պտուղ ըստ ազգի
իւրում. որոյ սերմն իւր ՚ի նմին ըստ ազգի ՚ի
նմանութիւն ՚ի վերայ երկրի. և եղև այնպէս: * Եւ 12
եհան երկիր բանջար խոտոյ՝ սերմանել սերմն, որ է
՚ի վերայ ամենայն երկրի, և փայտ պտղաբեր՝ առ-
նել պտուղ, որոյ սերմն իւր ՚ի նմին ըստ ազգի ՚ի
վերայ երկրի. և ետես աստուած. զի բարի է: * Եւ 13
եղև երեկոյ, և եղև վաղորդայն՝ աւր երրորդ: * Եւ 14
ասաց աստուած՝ եղիցի՛ն լուսաւորք ՚ի հաստատու-
թեան երկնից՝ ՚ի լուսաւորութիւն ՚ի վերայ երկրի.
և մեկնե՛լ ՚ի մէջ տուընջեան և ՚ի մէջ գիշերոյ. և
եղիցին ՚ի նշանս, և ՚ի ժամանակս և յաւուրս և
՚ի տարիս: * Եւ եղիցին ՚ի լուսաւորութիւն ՚ի հա- 15
ստատութեան երկնից ծագել յերկիր. և եղև ա՛յն-
պէս: * Եւ արար աստուած զերկուս լուսաւորսն 16
զմեծամեծս՝ զլուսաւորն մեծ յիշխանութիւն տու-
ընջեան և զլուսաւորն փոքր յիշխանութիւն գի-
շերոյ. և զաստեղս: * Եւ ե՛դ զնոսա աստուած ՚ի 17
հաստատութեան երկնից լուսատու՛ լինել յերկիր:
* Եւ իշխել տուընջեան և գիշերոյ և մեկնել ՚ի 18
մէջ լուսոյն և ՚ի մէջ խաւարին. և ետես աստու-
ած. զի բարի է: * Եւ եղև երեկոյ, և եղև վաղոր- 19
դայն՝ աւր չորրորդ: * Եւ ասա՛ց աստուած. հանցե՛ն 20

Ջուրք զեռունս շնչոց կենդանեաց, և թռչունս
թևաւորս 'ի վերայ երկրի՝ ըստ հաստատութեան
երկնից· և եղև այնպէս։ * Եւ արար աստուած 21
կէտս մեծամեծս և զամենայն շունչ զեռնոց կեն-
դանեաց, զոր հանին ջուրք ըստ ազգի իւրեանց,
և զամենայն թռչունս թևաւորս ըստ ազգի· և ետես
աստուած· զի բարի՛ են։ * Եւ աւրհնեաց զնոսա աս- 22
տուած և ասէ· աճեցէ՛ք և բազմացարո՛ւք, և լցէ՛ք
զջուրսդ, որ 'ի ծովս· և թռչունքդ բազմասցի՛ն 'ի
վերայ երկրի։ * Եւ եղև երեկոյ, և եղև վաղորդայն՝ 23
աւր հի՛նգերորդ։ * Եւ ասաց աստուած· հանցէ 24
երկիր շունչ կենդանի ըստ ազգի չորքոտանի և
սողունս և գազանս երկրի ըստ ազգի· և եղև այն-
պէս։ * Եւ արար աստուած զգազանս երկրի ըստ 25
ազգի և զանասունս ըստ ազգի և զամենայն սո-
ղունս երկրի ըստ ազգի իւրեանց· և ետես աստու-
ած· զի բարի՛ են։ * Եւ ասաց աստուած· արասցո՛ւք 26
մարդ ըստ պատկերի մերում և ըստ նմանութեան,
և իշխեսցեն ձկանց ծովու և թռչնոց երկնից և
անասնոց և ամենայն երկրի և ամենայն սողնոց,
որ սողին 'ի վերայ երկրի։

* Եւ արար աստուած զմարդն 'ի պատկեր իւր· 27
ըստ պատկերի աստուծոյ արար զնա· արու և էգ
արար զնոսա։ * Եւ աւրհնեաց զնոսա աստուած՝ 28
և ասէ· աճեցէ՛ք և բազմացարո՛ւք՝ և լցէ՛ք զերկիր·
և տիրեցէ՛ք դմա· և իշխեցէ՛ք ձկանց ծովու և
թռչնոց երկնից և ամենայն անասնոց և ամենայն
երկրի և ամենայն սողնոց, որ սողին 'ի վերայ եր-

կրի։ * Եւ ասաց Աստուած. ահաւադիկ ետու ձեզ 29
զամենայն խոտ սերմանելի՝ սերմանել սերմն ըստ
ազգի եւ ըստ նմանութեան, որ է 'ի վերայ ամե-
նայն երկրի, եւ ամենայն փայտ, որ ունիցի յինքեան
պտուղ սերման սերմանելոյ՝ ձե՛զ լիցի 'ի կերա-
կուր։ * Եւ ամենայն գազանաց երկրի եւ ամենայն 30
թռչնոց երկնից եւ ամենայն սողնոց, որ սողեն 'ի
վերայ երկրի՝ որ ունիցի շունչ կենդանի, եւ ամե-
նայն խոտ դալար 'ի կերակուր. եւ եղեւ այնպէս։
* Եւ ետես Աստուած զամենայն, զոր արար, եւ ահա 31
բարի՛ են յոյժ. եւ եղեւ երեկոյ, եւ եղեւ վաղորդայն՝
աւր վեցերորդ։

Բ. ԵԼՔ։

ԳԼՈՒԽ Ի.

Խաւսեցաւ տէր զամենայն զպատգամս զայ- 1
սոսիկ՝ եւ ասէ։
* Ե՛ս եմ տէր Աստուած քո, որ հանի զքեզ 2
յերկրէն եգիպտացւոց 'ի տանէ ծառայութեան. * մի՛ 3
եղիցին քեզ այլ աստուածք բա՛ց յինէն։ * Մի՛ ա- 4
րասցես դու քեզ կուռս ըստ ամենայն նմանու-
թեան, որ ինչ յերկինս 'ի վեր, եւ որ ինչ յերկիր 'ի
խոնարհ, եւ որ ինչ 'ի ջուրս 'ի ներքոյ երկրի. * մի՛ 5
երկիրպագանիցես նոցա, եւ մի՛ պաշտեսցես զնո-
սա. զի ե՛ս եմ տէր Աստուած քո՝ Աստուած
նախանձոտ, որ հատուցանեմ զմեղս հարանց՝ որ-

դւոց, յերիս և 'ի չորս ազգս ատելեաց իմոց. * և 6
առնեմ ողորմութիւն 'ի հազար ազգս սիրելեաց
իմոց, և որք պահեն զհրամանս իմ։ * Մի առնու- 7
ցուս զանուն տեառն աստուծոյ քոյ 'ի վերայ սնո-
տեաց. զի ոչ սրբեսցէ տէր զայն, որ առնուցու զա-
նուն նորա 'ի վերայ սնոտեաց։ * Յիշեսջի՛ր զաւրն 8
շաբաթուց սրբե՛լ զնա. * զվեց աւր գործեսցես և 9
արասցես զամենայն գործս քո. * յաւուրն եւթնե- 10
բորդի շաբա՛թ տեառն աստուծոյ քում, մի՛ գործես-
ցես 'ի նմա զամենայն գործ քո դո՛ւ և ուստր քո և
դուստր քո, ծա՛ռայ քո և աղախին քո, ե՛զն քո և
էշ քո և ամենայն անասուն քո և եկն քո և պան-
դուխտն քո, որ 'ի քեզ։ * Զի զվե՛ց աւր արար տէր 11
աստուած զերկինս և զերկիր և զծով և զամենայն,
որ 'ի նոսա, և հանգեաւ յաւուրն եւթներորդի.
վասն այնորիկ աւրհնեաց տէր զաւրն եւթներորդ
և սրբեաց զնա։ * Պատուեա՛ զհայր քո և զմայր 12
քո. զի քեզ բարի՛ լինիցի և զի երկայնակեա՛ց լի-
նիցիս 'ի վերայ երկրին բարութեան, զոր տէր աս-
տուած տացէ քեզ։ * Մի՛ սպանաներ։ * Մի՛ շնար։ 13
* Մի՛ գողանար։ * Մի՛ սուտ վկայութիւն վկայեր 14
զընկերէ քումմէ։ * Մի՛ ցանկանար տան ընկերի քոյ 15
և մի՛ անդոյ նորա. մի՛ ցանկանար կնոջ ընկերի 16
քոյ և մի՛ ծառայի նորա և մի՛ աղախնոյ նո- 17
րա և մի՛ եզին նորա և մի՛ իշոյ նորա և մի՛
ամենայն անասնոյ նորա և մի՛ ամենայնի, զինչ ըն-
կերի քոյ իցէ։

Գ. ԱՒԵՏԱՐԱՆ ԸՍՏ ՄԱՏԹԷՈՍԻ:

—

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

Իբրեւ մօտ եղեն յԵրուսաղէմ եւ եկին 'ի 1
Բեթփագէ մերձ 'ի լեառն Ձիթենեաց. յայնժամ Յի-
սուս արձակեաց երկուս յաշակերտացն իւրոց. * Եւ ա- 2
սէ ցնոսա. երթա՛յք 'ի գեղդ՝ որ առաջի ձեր է, եւ ան-
դէն գտանիցէք է՛շ կապեալ, եւ յաւանա՛կ ընդ նմին,
լուծէ՛ք՝ ածէ՛ք ինձ: * Եւ եթէ ոք ասիցէ ինչ ձեզ, 3
ասասջի՛ք, եթէ տեառն իւրեանց պիտոյ են. եւ վաղ-
վաղակի՛ առաքէ զնոսա: * Բայց այս ամենայն 4
եղեւ, զի լցցի՛ բան մարգարէին՝ որ ասէ. * ասա- 5
ցէք դստեր Սիովնի. ահա՝ թագաւո՛ր քո գա՛յ քեզ
հեզ՝ եւ հեծեա՛լ յէշ եւ 'ի յաւանակի իշոյ. * Գնա- 6
ցին աշակերտքն եւ արարին, որպէս հրամայեացն
նոցա Յիսուս. * Եւ ածին զէշն եւ զյաւանակն. եւ 7
արկին զնոքաւք ձորձս, եւ նստա՛ւ 'ի վերայ նո-
ցա: * Եւ բազում ժողովուրդք տարածեցին զհան- 8
դերձս իւրեանց 'ի ճանապարհին եւ այլք հատա-
նէին ոստս 'ի ծառոց՝ եւ տարածանէի՛ն 'ի ճանա-
պարհին: * Եւ ժողովուրդն՝ որ առաջին եւ զկնի 9
երթային՝ աղաղակէին եւ ասէ՛ին. աւրհնութիւն
որդւոյ Դաւթի, աւրհնեա՛լ, որ գայ յանուն տեառն.
աւրհնութիւն 'ի բարձունս: * Եւ 'ի մտանելն նորա 10
յԵրուսաղէմ՝ դղրդեցա՛ւ քաղաքն ամենայն, եւ ասէ՝

ո՞վ իցէ սա։ * Եւ ժողովուրդքն ասէին. սա՛ է մար- 11
գարէն Յիսուս՝ որ 'ի Նազարեթէ՛ Գալիլեացւոց։
* Եւ եմուտ Յիսուս 'ի տաճարն և եհան ար- 12
տաքս զամենեսին, որ վաճառէինն և գնէին 'ի տա-
ճարի անդ. և զսեղանս հատավաճառացն կործա-
նեաց՝ և զաթոռս աղաւնեվաճառացն։ * Եւ ասէ 13
ցնոսա. գրեա՛լ է՝ տուն իմ տո՛ւն աղօթից կո-
չեսցի. և դուք արարէք զդա՝ այրս աւազակաց։
* Եւ մատեան առ նա կոյրք և կա՛ղք 'ի տա- 14
ճարին, և բժշկեա՛ց զնոսա։ * Իբրև տեսին քահա- 15
նայապետքն և դպիրք՝ զսքանչելիսն, զոր արար, և
զմանկտին, որ աղաղակէին 'ի տաճարին և ասէին՝
աւրհնութիւն որդւոյ Դաւթի, բարկացա՛ն. * Եւ 16
ասեն ցնա. լսե՞ս, զինչ ասեն դոքա. ասէ ցնոսա Յի-
սուս՝ այո՛. չիցէ՛ ընթերցեալ ձեր՝ եթէ 'ի բերա-
նոյ տղայոց և ստնդիեցաց կատարեցե՛ր զաւրհ-
նութիւն։ * Եւ թողեալ զնոսա, ե՛լ արտաքոյ քա- 17
ղաքին 'ի Բեթանիա, և անդ ագաւ։
* Եւ այգուցն իբրև դարձաւ անդրէն 'ի քա- 18
ղաքն՝ քաղցեա՛ւ. * Եւ տեսեալ թզենի մի 'ի վերայ 19
ճանապարհին, ե՛կն 'ի նա, և ո՛չինչ եգիտ 'ի նմա՝
բայց միայն տերև՛. և ասէ ցնա. մի՛ այսուհետև
'ի քէն պտուղ եղիցի յաւիտեան. և առ ժամայն
չորացաւ թզենին։ * Իբրև տեսին աշակերտքն՝ զար- 20
մացա՛ն և ասեն, թէ զիա՞րդ վաղվաղակի ցամա-
քեցաւ թզենին։ * Պատասխանի՛ ետ Յիսուս և ասէ 21
ցնոսա. ամէն ասե՛մ ձեզ, եթէ ունիցիք հաւատս՝ և
ո՛չ երկմտիցէք՝ ոչ միայն զթզենւոյդ առնիցէք, այլ

թէպէտ և լերինդ ասիցէք՝ բարձի՛ր և անկի՛ր 'ի
ծով, եղիցի՛. * և զամենայն ինչ, զոր և խնդրիցէք 22
յաղաւթս հաւատով՝ առնուցո՛ւք։

* Եւ իբրև եկն 'ի տաճարն, մատեան առ նա՝ 23
մինչդեռ ուսուցանէր, քահանայապետքն և ծերք
ժողովրդեանն՝ և ասեն. որո՞վ իշխանութեամբ առ-
նես զայդ. և ո՞վ ետ քեզ զիշխանութիւնդ զայդ։
* Պատասխանի ետ Յիսուս և ասէ ցնոսա. հարցից 24
և ե՛ս զձեզ բան մի. զոր թէ ասիցէք ինձ, և ես
ձե՛զ ասացից՝ որով իշխանութեամբ առնեմ զայս։
* Մկրտութիւն Յովհաննու ուստի՞ էր՝ յերկնի՞ց 25
թէ 'ի մարդկանէ։ Եւ նոքա խորհէին ընդ մի-
մեանս և ասէին. * եթէ ասեմք յերկնից, ասէ ցմեզ. 26
իսկ ընդէ՞ր ոչ հաւատացէ՛ք նմա. և եթէ ասեմք
'ի մարդկանէ, երկնչի՛մք 'ի ժողովրդենէն. զի ամե-
նեքին զՅովհաննէս իբրև զմարգարէ՛ ունին։ * Պա- 27
տասխանի ետուն Յիսուսի և ասեն. ո՛չ գիտեմք։
Ասէ ցնոսա և նա. և ո՛չ ես ասեմ ձեզ՝ որով իշխա-
նութեամբ առնեմ զայս։

* Բայց զիա՞րդ թուի ձեզ. ա՛ռն միոջ էին եր- 28
կո՛ւ որդիք, և մատուցեալ առ առաջինն՝ ասէ. ո՛ր-
դեակ՝ ե՛րթ այսաւր գործեա՛ յայգւոջ։ * Նա՝ պա- 29
տասխանի՛ ետ՝ և ասէ. երթա՛մ տէր՝ և ո՛չ չոգաւ։
* Մատեաւ և առ միւսն և ասէ՛ նոյնպէս. նա՝ 30
պատասխանի ետ՝ և ասէ. ո՛չ կամիմ. բայց յետոյ
զղջացաւ՝ և չոգա՛ւ յայգին։ * Արդ՝ ո՞յերկոցունց 31
արա՛ր զկամս հաւրն. ասեն՝ յետինն։ Ասէ ցնոսա Յի-
սուս. ամէն ասե՛մ ձեզ, զի մաքսաւորք և պոռ-

նիկք՝ յառաջեսցեն քան զձեզ յարքայութիւն երկ-
նից։ * Զի եկն Յովհաննէս ճանապարհաւ արդարու- 32
թեան՝ և ոչ հաւատացէք նմա. և մաքսաւորք և
պոռնիկք հաւատացին նմա, և դուք տեսէք՝ և ոչ
զղջացարուք յետոյ հաւատալ նմա։
* Այլ առակ լուարո՛ւք. Այր մի էր տանուտէր, 33
որ տնկեաց այգի և ցանգով պատեաց զնա, և փո-
րեաց ՚ի նմա հնձան և շինեաց աշտարակ. և ետ
զնա ցմշակս և գնաց ՚ի տար աշխարհ։ * Իբրև 34
մերձեցաւ ժամանակ պտղոյ, առաքեաց զծառայս
իւր առ մշակսն՝ առնուլ զպտուղս նորա։ * Եւ 35
կալեալ մշակացն զծառայս նորա, զոմն տանջեցին,
զոմն սպանին, զոմն քարկոծեցին։ * Դարձեալ առա- 36
քեաց այլ ծառայս բազումս քան զառաջինսն, և
արարին նոցա նոյնպէս։ * Յետոյ առաքեաց առ 37
նոսա զորդի իւր, և ասէ. Թերևս ամաչեսցեն յոր-
դւոյ աստի իմմէ։ * Իսկ մշակքն իբրև տեսին զոր- 38
դին, ասեն ընդ միտս. սա՛ է ժառանգն, եկա՛յք
սպանցուք զսա և կալցուք զժառանգութիւն սո-
րա։ * Եւ առեալ հանին զնա արտաքոյ քան զայգին՝ 39
և սպանին։ * Արդ՝ յորժամ եկեսցէ տէր այգւոյն, 40
զի՞նչ արասցէ մշակացն այնոցիկ։ * Ասեն ցնա. 41
զչարսն չարաւ կորուսցէ. և զայգին տացէ այլոց
մշակաց, որք տայցեն նմա զպտուղս ՚ի ժամու իւ-
րեանց։ * Ասէ ցնոսա Յիսուս. չիցէ՞ երբէք ընթեր- 42
ցեալ ձեր ՚ի գիրս. զվէմն զոր անարգեցին շինաւղքն,
նա եղև գլուխ անկեան. ՚ի տեառնէ եղև այս, և է
սքանչելի յաչս մեր։ * Վասն այսորիկ ասեմ ձեզ, զի 43

բարձցի 'ի ձէնջ արքայութիւն աստուծոյ և տացի
*ազգի, որ առնիցէ զպտուղս նորա։ * Եւ որ անկցի* 44
'ի վերայ վիմիս այսորիկ՝ փշրեսցի, և յոյր վերայ
*անկցի՝ հոսեսցէ զնա։ * Իբրև լուան քահանայա-* 45
պետքն և դպիրքն՝ և փարիսեցիք զառակս նորա,
*գիտացին, թէ վասն նոցա ասաց։ * Եւ խնդրէին զնա* 46
ունել, գայց երկեան 'ի ժողովրդոցն. քանզի իբրև
զմարգարէ ունէին զնա։

Դ. ԱՒԵՏԱՐԱՆ ԸՍՏ ՄԱՏԹԷՈՍԻ։

ԳԼՈՒԽ ԻԳ.

Յայնժամ խաւսեցա՛ւ Յիսուս ընդ ժողովուրդսն 1
*և ընդ աշակերտսն իւր՝ և ասէ. * յաթոռն Մովսէ-* 2
*սի նստան դպիրքն և փարիսեցիք. * զամենայն ինչ՝* 3
որ ասիցեն ձեզ՝ արարէ՛ք և պահեցէք. բայց ըստ
գործոցն նոցա մի՛ առնէք, զի ասեն՝ և ո՛չ առնեն։
** Կապեն բեռինս ծանո՛ւնս և դժուարակիրս, և* 4
դնեն 'ի վերայ ուսոց մարդկան. և մատամբ իւրեանց
*ո՛չ կամին շարժել զնոսա։ * Եւ զամենայն գործս* 5
իւրեանց առնեն 'ի ցո՛յցս մարդկան. լայնեն զգրա-
պանակս իւրեանց և երկայնե՛ն զքղանցս հանդեր-
*ձից իւրեանց. * սիրեն զյառաջագա՛հս յընթրիս և* 6

զնախաթոռս 'ի ժողովուրդս և զողջոյնս 'ի հրապա-
րակս * և կոչել 'ի մարդկանէ՝ ռաբբի ռաբբի: * Բայց 7 8
դուք՝ մի՛ զոք կոչէք վարդապետ, զի մի՛ է ձեր
ուսուցիչ, և ամենեքին դուք՝ եղբա՛րք էք: * Եւ 9
Հայր՝ մի՛ կոչէք ձեզ յերկրի. զի ձեր մի՛ է Հայր՝
որ յերկինսն է: * Եւ մի՛ կոչեցիք ուսուցիչք. զի 10
ուսուցիչ ձեր՝ Քրիստոս է: * Եւ մեծն 'ի ձէնջ 11
եղիցի ձեր սպասաւոր: * Որ բարձրացուցանէ զան- 12
ձըն՝ խոնարհեսցի՛ և որ խոնարհեցուցանէ զանձն՝
բարձրասցի՛:

* Վա՜յ ձեզ դպրաց և փարիսեցւոց կեղծաւո- 13
րաց. զի փակէք զարքայութիւն երկնից առաջի
մարդկան. դուք ո՛չ մտանէք, և որոց մտանենն՝ չտա՛յք
թոյլ մտանել: * Վա՜յ ձեզ դպրաց և փարիսեցւոց 14
կեղծաւորաց. զի ուտէք զտունս այրեաց պատճառա-
նօք երկարէք զաղօթս, վասն զի աւելի դատաս-
տան ընդունիցիք: * Վա՜յ ձեզ դպրաց և փարիսեցւոց 15
կեղծաւորաց. զի յածիք ընդ ծով և ընդ ցամաք՝
առնել եկամուտ մի. և յորժամ լինիցի, առնէք զնա
որդի գեհենի՝ կրկին ևս քան զձեզ: * Վա՜յ ձեզ՝ ա- 16
ռաջնորդք կոյրք. զի ասէք՝ որ երդնու 'ի տա-
ճարն՝ չէ՛ ինչ, բայց որ երդնու յոսկին, որ 'ի տա-
ճարին է՝ արժան է: * Մորոսք և կոյրք՝ զի՞նչ մեծ 17
է, ոսկի՞ն՝ եթէ տաճարն, որ սրբէ՛ զոսկին: * Եւ 18
որ երդնու 'ի սեղանն՝ չէ՛ ինչ, բայց որ երդնու 'ի
պատարագն, որ 'ի վերայ նորա է՝ արժան է: * Յի- 19
մա՛րք և կոյրք՝ զի՞նչ մեծ է. պատարա՞գն եթէ
սեղանն՝ որ սրբէ զպատարագն: * Իսկ արդ՝ որ 20

երդուաւ 'ի սեղանն, երդուաւ 'ի նա և յամենայն,
որ 'ի վերայ նորա է. * Եւ որ երդուաւ 'ի տաճարն, 21
երդուաւ 'ի նա՝ և 'ի բնակիչն նորա. * Եւ որ եր- 22
դուաւ յերկինս, երդնու յաթոռն աստուծոյ՝ և յայն,
որ նստին 'ի վերայ նորա: * Վա՜յ ձեզ դպրաց և 23
փարիսեցւոց կեղծաւորաց. զի տասանորդէ՛ք զանա-
նուխ և զսամիթ և զչաման, և թողէք զծանր
ծանր օրինացն՝ զդատաստան և զողորմութիւն և
զհաւատս. զայս արժա՜ն էր առնել՝ և զայն՝ չթո-
ղո՜ւլ: * Առաջնորդք կոյրք, որ զմժղուկս քամէք 24
և զուղտս կլանէք: * Վա՜յ ձեզ դպրաց և փարի- 25
սեցւոց կեղծաւորաց, զի սրբէ՛ք զարտաքին զբա-
ժակին և զսկաւառակին, և 'ի ներքոյ լի են յափ-
շտակութեամբ և անխառնութեամբ: * Փարիսեցի՛ 26
կոյր՝ սրբեա՛ նախ զներքին բաժակին և զսկաւա-
ռակին, զի լինիցի և արտաքինն նոցա սուրբ: * Վա՜յ 27
ձեզ դպրաց և փարիսեցւոց կեղծաւորաց. զի նման
էք գերեզմանաց բռելոց. որ արտաքոյ երևին գե-
ղեցիկ՝ և 'ի ներքոյ լի են ոսկերաւք մեռելոց և ա-
մենայն պղծութեամբ: * Նոյնպէս և դուք արտա- 28
քոյ երևիք մարդկան արդարք, և 'ի ներքոյ լի էք
կեղծաւորութեամբ և անաւրէնութեամբ: * Վա՜յ ձեզ 29
դպրաց և փարիսեցւոց կեղծաւորաց, զի շինէք զշի-
րիմս մարգարէից՝ և զարդարէք զգերեզմանս ար-
դարոց: * Եւ ասէք. եթէ էաք յաւուրս հարցն 30
մերոց, ո՛չ հաղորդէաք արեան մարգարէիցն: * Ապա 31
ուրեմն վկայէք զանձանց՝ եթէ որդիք էք այնոցիկ՝
որ կոտորէին զմարգարէսն: * Եւ դուք լցէ՛ք զչափ 32

հարցն ձերոց։ * Օ՛ձք՝ ծնունդք իժից, զիա՞րդ փախ- 33
նուցուք 'ի դատաստանէ գեհենին։ * Վասն այդորիկ 34
ահաւասիկ ես առաքեմ առ ձեզ մարգարէս և
իմաստունս և դպիրս, և 'ի նոցանէ սպանանիցէք
և 'ի խաչ հանիցէք, և 'ի նոցանէ տանջիցէք 'ի
ժողովուրդս ձեր, և հալածիցէք 'ի քաղաքէ 'ի քա-
ղաք։ * Որպէս զի եկեսցէ 'ի վերայ ձեր ամենայն 35
արիւն արդար հեղեալ յերկրի. յարենէն Աբելի ար-
դարոյ մինչև ցարիւնն Զաքարիայ որդւոյ Բարա-
քեայ՝ զոր սպանէք ընդ մէջ տաճարին և սեղանոյ։
* Ամէն ասեմ ձեզ. եկեսցէ այն ամենայն 'ի վերայ 36
ազգիս այսորիկ։ * Երուսաղէմ, Երուսաղէմ, որ կո- 37
տորէր զմարգարէս՝ և քարկոծ առնէր զառաք-
եալսն առ քեզ. քանի՞ցս անգամ կամեցայ ժողովել
զմանկունս քո՝ զոր աւրինակ ժողովէ հաւ զձագս
իւր ընդ թևովք, և ո՛չ կամեցարուք։ * Ահա թո- 38
ղեալ լիցի ձեզ տունդ ձեր աւերակ։ * Բայց ասեմ 39
ձեզ՝ թէ ո՛չ ևս տեսանիցէք զիս յայսմ հետէ, մին-
չև ասիցէք. աւրհնեալ եկեալ յանուն տեառն։

Ե. ԲԱՆՔ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՔ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐԱՆՑՆ։

Ա. ՎԱՍՆ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆ։

Եհարց ոմն 'ի հարանցն ընդ իմաստուն բժիշկ մի և ասէ. ամենայն ցաւոց դեղ գիտե՞ս, ով իմաստուն։ Ասէ բժիշկն. յոյժ գիտեմ, թէ լսես ինձ. առ զշաքարն ապաշխարութեան և զծաղիկն եղբայրսիրութեան և զտերևն աղքատսիրութեան և ըզպտուղն խոնարհութեան, և լից 'ի հաւան ողորմութեան և աղա զինքն ծունր ածելով և քամէ 'ի զսստառակն տուայտութեան, և արտասուախառն ըմպէ յամենայն մէջ գիշերի. այս է ամենայն ցաւոց դեղ, որ ոչ միայն զներքին մարդն բժշկէ, այլ և զարտաքինն սրբէ և նորոգէ և մաքրէ.

Բ. ՎԱՍՆ ՀԱՆԴԱՐՏՈՒԹԵԱՆ։

Զոր աւրինակ 'ի ճանապարհի կոխեալ ոչ բուսանի դալարի խոտոյ՝ թէպէտ և սերմանի ես, վասն զի կոխեն զնա ուղևորք, այսպէս պատահեսցի և մեզ 'ի խորհրդոց մերոց։ Իսկ յորժամ հանդարտեալ պարապես և արգելցիս յամենայնէ, յայնժամ բուսեալ ծաղկին ամենայն հոգևոր գործք, քանզի

'ի քեզ ամենայնն էին. այլ վասն այնորիկ ոչ երևէին, զի 'ի վերայ նոցա գնացին ախտք և կոխեցին զնոսա։

Գ. ՎԱՍՆ ԶՂՋՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍՈՒԱՑ։

Եթէ իցեն գերեզմանք մերձ ի տեղն, ուր բնակիս դու, արագ արագ երթիցես դու անդ, զի տեսցես զթաղեալսն և խոնարհեսցիս, ևս առաւել 'ի ժամ պատերազմի մարմնոյ քո և եռմանց ախտից։ Եւ ուր և լուիցես, եթէ եղբայր գնայ առ աստուած, վաղվաղակի գնասցես և նստիցիս մերձ առ նա, զի տեսցես, եթէ որպէս ելանէ հոգին 'ի մարմնոյն։

Դ. ՎԱՍՆ ԺՈՒԺԿԱԼՈՒԹԵԱՆ։

Միայնակեաց մի իջանէր 'ի լեռնէն և ետես հաւատաւոր մի և փոխեաց զուղին։ Եւ նա ասէ. եթէ լեալ էր քո կատարեալ կրաւնաւոր, ոչ էիր մտածեալ, եթէ կին զոք տեսեր։

Ե. ՎԱՍՆ ՊՈՌՆԿՈՒԹԵԱՆ։

Լեր նման առն անցաւորի, որ թէպէտ գայ նմա հոտ 'ի խոհակերացն՝ նա ոչ ուտելով ոչ լուծանէ զպահքն, որպէս և ոչ 'ի դարշ հոտոյն, որ գայ՝ տղմոտ լինի։ Նոյնպէս և դու՝ թէպէտ դիպի քեզ խորհուրդ, մի հեշտանար և մի յամեր։

Ջ. ՎԱՍՆ ԱՆԸՆՉՈՒԹԵԱՆ։

Մարդ, որ ճաշակէ զքաղցրութիւն անստացուածութեան, ծանր համարի և զհանդերձն, զոր զգեցեալն է, և զկուժ ջրոյն, զի միտք նորա յայլ դէմս ժուժկալէ։ Որ զնիւթն ատէ, կարող է ատել և զանձն իւր. եթէ պակասէ քեզ պիտոյք մարմնոյ՝ մի ասասցես մարդոյ տալ զայն, այլ մանաւանդ ընկեա առ աստուած զհոգս քո. ապ՝ եթէ զաստուած թողուս և խնդրես 'ի մարդկանէ, ոչ հաւատաս, եթէ կարող է աստուած աւգնել քեզ։

Ձ. ՏԵՍԻԼ ՈՒՐՈՒՄՆ Ի ԾԵՐՈՑՆ:

Էր ոմն 'ի ծերոցն, որ նստէր 'ի տան իւրում, և լուաւ ձայն, որ ասէր. եկ արտաքս, և ցուցից քեզ զգործս մարդկան։ Եւ ելեալ նորա, առեալ տարաւ զնա 'ի տեղի ուրեմն և եցոյց նմա մարդ մի, զի կայր յոտն և հանէր ջուր 'ի ջրհորոյն և արկանէր յորդ ծակ, և իջանէր ջուրն դարձեալ 'ի ջրհորն։ Եւ յառաջ մատուցեալ սակաւիկ մի՝ եցոյց նմա եթովպացի զոմն, զի հատանէր փայտ և առնէր բեռն մեծ, և փորձեալ համբառնալ զբեռնն և ոչ հանդուրժեաց շարժել. և երթեալ դարձեալ հա-

տանէր այլ փայտ և յաւելոյր 'ի բեռնն. բազում անգամ այսպէս արարեալ՝ մեծացոյց զբեռնն։ Եւ երթեալ սակաւիկ մի յառաջ՝ մերձեցան 'ի դուռն քաղաքի միոջ, և ահա երկուք ոմանք գային հեծեալք 'ի ձիս, և ունէին փայտ խոտորնակի և կամէին մտանել 'ի քաղաքն և ոչ կարէին, վասն զի զփայտն խոտորնակի ունէին, և ոչ խոտորեցան սոքա առ իրեարս։ Եւ իբրև զհետ նոցա չոգաւ, ետես, զի մնացին երկոքեան արտաքս 'ի քաղաքէն։ Արդ սոքա են, զոր թէ տեսանես, որք ունին զլուծ ամբարտաւանութեանն և ոչ խոնարհեցան, զի ուղղեսցեն զինքեանս և զհետ երթիցեն խոնարհ ճանապարհին Քրիստոսի, յաղագս այնորիկ արգելան արտաքոյ արքայութեանն աստուծոյ։ Եւ որ զփայտն կոտորէր այրն՝ 'ի մեղս բազումս էր անկեալ, և փոխանակ ապաշխարելոյ՝ այլ ևս գործէր և դնէր մեղս 'ի մեղաց վերայ։ Եւ որ զջուրն հանէր՝ բարի գործս գործէր, սա է մարդն, որ առնէ զողորմածութիւն. իսկ յայլում յամենայնի զանիրաւութիւն գործէր, և վասն չար գործոցն խանգարէ և զսակաւ բարին։ Արդ պարտ է մարդոյ արթուն լինել 'ի գործս իւր, զի մի' ընդունայն վաստակեսցի։

Է. ՄՈՎՍԵՍԻ ԽՈՐԵՆԱՑՒՈՅՆ ԱՆՈՒԱՆԵԱԼ ԱՇԽԱՐՀԱՑՈՅՑ:

ՅԱՂԱԳՍ ՄԵԾԱՑ ՀԱՅՈՑ։

Մեծ Հայք յելից կալով Կապադովկիոյ և Փոքր Հայոց առ Եփրատ գետով մերձ 'ի Տաւրոս լեառն, որ բաժանէ զնա 'ի միջագետաց, և 'ի հարաւոյ սահմանի Ասորեստանիւ և դառնայ առ Ատրպատականաւ ընդ Մարս մինչև 'ի մուտս Երասխայ 'ի Կասբից ծով. իսկ ըստ հիւսիսոյ առ երի կայ Աղուանից և Վրաց և Եգերայ մինչև ցնոյն դարձուածն Եփրատայ 'ի հարաւ կոյս։ Եւ ունի Հայք լերինս անուանիս և գետս մեծամեծս և մանունս և ծովակս վեց։

Եւ ունի Մեծ Հայք շուրջ զիւրև փոքր աշխարհս հնգետասան, որք են այսոքիկ. առաջին աշխարհ՝ Բարձր Հայք, որ է կողմ Կարնոյ քաղաքի. երկրորդ աշխարհ՝ Չորրորդ Հայք. երրորդ՝ Աղձնիք առ Տիգրիս գետով. չորրորդ՝ Տարուբերան, որ է Տարաւն. հինգերորդ՝ Մոկք, որ առ Ասորեստանեաւ. վեցերորդ աշխարհ՝ Կորճայք. եւթներորդ աշխարհ Պարսկահայք, որ առ Ատրպատականիւք. ութերորդ աշխարհ՝ Վասպուրական, որ ըստ մտից հիւսիսոյ նորա է. իններորդ աշխարհ Սիւնիք՝ որ առ Երասխաւ. տասներորդ՝ Արցախ, որ յերի նորա կայ.

մետասաներորդ աշխարհ՝ Փայտակարան քաղաքաւ, որ առ եզերբն Կասբից, 'ի մուտս Երասխայ. երկոտասաներորդ աշխարհ՝ Ուտէացւոց, որ առ Աղուանիւք և Կուր գետով. երեքտասաներորդ աշխարհ՝ Գուգարք, որ առ Վրաւք. չորեքտասաներորդ աշխարհ՝ Տայք, որ առ Եգերբ. հնգետասաներորդ աշխարհ՝ Այրարատ, 'ի մէջ նոցա:

Ը. ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ:

ՅԱՂԱԳՍ ՏԻԳՐԱՆԱՅ, ԹԷ ՈՐՊԻՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆԻՒ:

Սա ամենեցունց թագաւորացն մերոց հարստագոյն և խոհեմագոյն, և արանցն այնոցիկ և ամենեցուն քաջ: Որ և Կիւրոսի աջակցեալ, զՄարացն 'ի բաց բառնալով զիշխանութիւն և զՅոյնս ոչ սակաւ ժամանակս ընդ իւրև նուաճեալ հնազանդէր: Եւ զսահման մերոյ բնակութեանս ընդարձակեալ 'ի հինսն մեր հասուցանէ յեզերս՝ ծայրից բնակութեանց, և ամենեցունց՝ որոց առ իւրովքն էին ժամանակաւք՝ նախանձելի և յետնոցս ըղձալի ինքն և ժամանակ իւր:

Չի ո՞ ոք 'ի ճշմարիտ արանց, և որոց 'ի բարս արութեան և խոհականութեան սիրելութիւն կայցէ, սորա յիշատակաւքն ոչ զուարճայցէ և յորդո-

րիցէ այսպիսի այր լինել։ Արանց կացեալ գլուխ և արութիւն ցուցեալ, զազգս մեր բարձրացոյց· և զընդ լծով կացեալսն՝ լծադիրս և հարկապահանջս կացոյց բազմաց· մթերս ոսկւոյ և արծաթոյ և քարանց պատուականաց և զգեստուց և պէս պէս գունոց և անգուածոց՝ արանց հասակաց և կանանց միանգամայն բազմացոյց· որով տգեղագոյնքն իբրև զգեղաւորս երևէին սքանչելիք և գեղաւորքն ըստ ժամանակին առ հասարակ դիւցազնացեալք։ Հետևակամարտքն ՚ի վերայ ուսոց ձիոց բերեալք և պարսաւորքն առ հասարակ դիպաղեղունք և շերտաւորքն ՚ի սուսեր և ՚ի տէգ նիզակի վառեալք· մերկքն վահանաւք և զգեստիւք երկաթոյ պարածածկեալք։ Որոց ՚ի մի վայր հասելոց բաւական էր տեսիլն միայն և որ ՚ի նոցայցն պահպանակաց և զինուց փայլմունք և շողիւնք՝ զթշնամիսն արտահալածել։ Խաղաղութեան և շինութեան բերող, եւղով և մեղու զհասակս ամենեցուն պարարեալ։

Զայս և որ այլ այսպիսիք բազումք՝ եբեր մերոյ աշխարհիս խարտեաշս այս և աղէբեկ ծայրիւ հերաց Երուանդեանս Տիգրան, երեսաւք գունեան և մեղուակն, անձնեայն և թիկնաւէտն, առոյգաբարձն և գեղեցկոտն, պարկեշտն ՚ի կերակուրս և յըմպելիս, և ՚ի խրախճանութիւնս աւրինաւոր· զորմէ ասէին ՚ի հինսն մեր, որք բամբռամբն երգէին, լինել սմա և ՚ի ցանկութիւնս մարմնոյն չափաւոր· մեծիմաստն և պերճաբան և յամենայն, որ ինչ

մարդկութեան, պիտանի։ Եւ զի՞նչ ինձ 'ի գիրս յայսոսիկ արդեւք իցէ բան սիրելի, քան թէ՝ որ յաղագս սորա էին գովեստք և պատմութիւնք՝ յերկարել։ Արդարադատ և հաւասարասէր կշիռս ունելով յամենայնի, զամենայն ուրուք կենցաղ մտացըն լծակաւ կշռէր։ Ոչ ընդ լաւագոյնսն խանդայր և ոչ զնուաստսն արհամարհէր, այլ ամենեցուն հաւասարակաց հնարէր զխնամոցն իւրոց 'ի վերայ տարածել զգեստս։

Թ. Ն Ո Ց Ն։

Ա. ԹՈՒՂԹ ԱԲԳԱՐՈՒ ԱՌ ՓՐԿԻՉՆ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ։

Աբգար Արշամայ՝ իշխան աշխարհի առ Յիսուս Փրկիչ և բարերար, որ երևեցար աշխարհի Երուսաղէմացւոց, ողջոյն։

Լուեալ է իմ վասն քո և վասն բժշկութեանդ, որ լինին 'ի ձեռս քո առանց դեղոց և արմատոց. զի որպէս ասի, տաս դու կուրաց տեսանել և կաղաց գնալ և զբորոտս սրբել, և զայսս պիղծս հանես, և որք միանգամ չարչարեալ են ընդ երկար հիւանդութեամբք՝ բժշկես. դու և զմեռեալս յարուցանես։ Եւ իբրև լուայ վասն քո զայս ամենայն, եդի 'ի մտի իմում մի յերկուց աստի. կամ թէ դու աս-

տուած իցես, իջեալ յերկնից գործես զայդ. կամ թէ որդի իցես դու աստուծոյ, և զայդ առնես։ Արդ վասն այնորիկ գրեցի ես առ քեզ՝ աղաչել զքեզ, զի աշխատ լինիցիս և եկեսցես առ իս և բժշկեսցես զհիւանդութիւնս, զոր ունիմ ես։ Նա և լուայ, զի Հրեայք տրտնջեն զքէն և կամին չարչարել զքեզ. բայց քաղաք մի փոքրիկ և գեղեցիկ է իմ, և բաւական է մեզ երկոցունցս։

Որոց տարեալ զթուղթն, պատահեցին Նմա յԵրուսաղէմ։ Զայս վկայէ աւետարանական բանն, եթէ էին ոմանք 'ի հեթանոսաց ելելոց առ Նա. վասն որոյ ոչ համարձակէին, որք լուանն, ասել ցՅիսուս, այլ ասեն ցՓիլիպպոս և ցԱնդրէաս. և նոքա ասեն ցՅիսուս։ Իսկ ինքն Փրկիչն յայնմ ժամանակի, յորում կոչեացն զնա, ոչ առ յանձն. բայց թղթոյ արժանի արար զնա, որ ունի այսպէս։

Բ. ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ ԱԲԳԱՐՈՒ, ԶՈՐ ԳՐԵԱՑ ԹՈՒՄԱՍ ԱՌԱՔԵԱԼՆ ՀՐԱՄԱՆԱՒ ՓՐԿՉԻՆ։

Երանի իցէ այնմ, որ հաւատայ յիս՝ իբրև ոչ իցէ նորա տեսեալ զիս. զի գրեալ է վասն իմ այսպէս. զի որք տեսանենն զիս՝ ոչ հաւատասցեն յիս, և որք ոչն տեսանիցեն՝ նոքա հաւատասցեն և կեցցեն։ Իսկ վասն այնր զի գրեցեր դու առ իս գալ ինձ առ քեզ, արժան է ինձ կատարել աստ զամե-

նոյն ինչ, վասն որոյ առաքեցայ ես։ Եւ իբրև կատարեցից զայս, ապա համբարձայց առ այն, որ առաքեացն զիս. և յորժամ համբարձայց, առաքեցից զմի յաշակերտաց աստի իմոց, զի զցաւս քո բժշկեսցէ և կեանս քեզ և որոց ընդ քեզ են՝ շնորհեսցէ։

Զայս թուղթ եբեր Անան սուրհանդակ Աբգարու, ընդ որում և զկենդանագրութիւն փրկչական պատկերին, որ կայ յԵդեսացւոց քաղաքին մինչև ցայսաւր ժամանակի։

Ժ. ՓԱՒՍՏՈՍ ԲՈՒԶԱՆԴԱՑԻ։

ՑԱՂԱԳՍ ՄՈՒՇԵՂԻ ՍՊԱՐԱՊԵՏԻՆ ՀԱՅՈՑ։

Այլ քաջն զաւրավարն սպարապետն Հայոց լի էր քինիւ մեծաւ և բազում նախանձու զամենայն աւուրս կենաց իւրոց, և միամտութեամբ և արդար վաստակով ջանայր հանապազ և վաստակէր 'ի վերայ թագաւորութեանն Հայոց աշխարհին։ Զտիւ և զգիշեր կայր յաշխատութեանն. ջանայր և ճգնէր կալ 'ի ճակատու պատերազմին և ոչ թողոյր բնաւ ամենևին և ոչ քան զկորի մի գետին 'ի սահմանաց երկրին Հայոց ուրեք վտարել. 'ի վերայ աշխարհին կեալ և մեռանել, 'ի վերայ անուանն քաջութեան,

'ի վերայ բնակ տերանց և 'ի վերայ բնակչաց աշխարհին, 'ի վերայ քրիստոնէութեանն հաւատոյ, 'ի վերայ հաւատացեալ յաստուած և 'ի Քրիստոս մկրտեալ ժողովրդոց, 'ի վերայ եկեղեցեաց և 'ի վերայ նուիրեալ սպասուց, 'ի վերայ վկայարանացն Քրիստոսի, 'ի վերայ ուխտի աստուծոյ, 'ի վերայ քերց և եղբարց, 'ի վերայ մերձաւորաց տոհմին, 'ի վերայ բարեկաց բարեկիր բարեկամաց, հանապազ կայր զաւրավարն Մուշեղ 'ի նահատակութեան պատերազմին՝ զանձն փոխանակ առնել աշխարհին. և յանձն իւր անխայէր 'ի մեռանել, զամենայն աւուրս կենաց իւրոց առաջի իւրոց բնակ տերանցն Արշակունեաց վաստակէր:

ԺԱ. ՆՈՅՆ:

Ա. ՅԱՂԱԳՍ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԵՒ ՎԱՐՈՒՑ ՆՈՐԱ ԵՒ ԱՆՄՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՇԱՂԱՇՈՒՏ ԽԱՒՍԻՑՆ ԵՒ ԳՈՐԾՈՑՆ ԵՒ ՆՇԱՆԱՑՆ՝ ՈՐ ՅԱՍՏՈՒԾՈՅ 'Ի ՎԵՐԱՅ ՆՈՐԱ ԵՂԵՆ։

Այլ Յոհան եպիսկոպոս, որդի Փառինայ հայրապետի, հինաւուրց. թէ արժան իցէ զնա կոչել եպիսկոպոս: Եւ էր սա այր կեղծաւոր և երևեցուցանէր ինքն զանձն իւր մարդկան պահող և խորգահանդեձ. մինչ զի մոյգս անգամ ոչ ագանէր, այլ զամառն հեսկով պատէր (զոտսն) և զձմեռն կե-

մով։ Եւ յագահութեան առանց չափոյ էր հեղեալ, և ոչ կարէր տալ զագահութիւն իւր ընդ երկեղն (երկիւղէն) աստուծոյ՝ այնչափ ինչ, զի զերս անարժանս և չհաւատալիս գործէր։

Զի էր երբեմն դիպեալ 'ի ճանապարհի ուրեմն, զի նստէր նա 'ի գրաստու վերայ և գայր. եկն դիպեցաւ սմա աւտար պատանի մի աշխարհական հեծեալ 'ի ձի, սուսեր ընդ մէջ, թուր ըզգաւտւոյ, ազեղնակապարճ զմիջով. լուացեալ զհերս իւր ածեալ մերձեալ, վարսակալ եդեալ 'ի գլուխ իւր և աւդիկ արկեալ զուսովք իւր. և գայր զճանապարհս իւր թերևս յաւագակութենէ։ Իսկ ձին՝ յորում հեծեալ՝ մեծ հասակաւ, և էր գունաւոր, գնացող, մինչ զի 'ի բացէ տեսանէր եպիսկոպոսն Յոհան զձին, մեծապէս զարմացեալ՝ ակնկառոյց լինէր։ Ապա իբրև եկն մերձեցաւ հեծեալն մաւտ 'ի նա անդր, ապա սպասեալ Յոհաննու՝ բուռն հարկանէր զերասանակաց ձիոյն և ասէր. էջ դու վաղվաղակի 'ի ձիոյ այտի, զի բանք են ինձ ընդ քեզ։ Ասէ այրն. զի ոչ դու զիս գիտես և ոչ ես զքեզ, զի՞նչ այն բանք իցեն, զոր դու ընդ իս իցես խաւսելոյ։ Մանաւանդ զի այրն արբեալ ևս դիպեցաւ և շատ յամառեաց այրն իջանել 'ի ձիոյն։ Ապա բռնադատեաց զնա Յոհան, իջոյց 'ի ձիոյ անտի. և առ տարաւ զնա մեկուսի 'ի ճանապարհէն։ Եւ առնն խոնարհել հրամայէր և ասէր. զերիցութեան ձեռն դնեմ 'ի վերայ քո։ Իսկ նա տայր պատասխանի զանձնէն, եթէ այր աւազակ սպանող չարագործ և խառնա-

գնաց լեալ 'ի մանկութենէ իմմէ, ես ոչ ինչ եմ արժանի այդպիսի իրաց. և այժմ դեռ 'ի նմին գործ կամ։ Եւ շատ 'ի վէգ եկեալ յամառէր այրն, և նա ևս չար քան զնա։ Ապա բռնաբար զգետնեալ զայրն, դնէր Յոհան զձեռն իւր՝ առնել զնա երէց. և յարուցեալ հրամայէր լուծանել զհանգոյցս մեկնոցին և արկանել նմա աղաբողոն։ Եւ ասէր. երթ 'ի գեւղ քո, և լիջիր դու անդ երէց գեղջն՝ ուստի ես։ Եւ անգամ ոչ գիտէր զայրն, թէ յորմէ՛ գեղջէ իցէ։ Ինքն Յոհան մատուցեալ բուռն հարկանէր զձիոյն և ասէր. այս ինձ կաւշիկք լիցին, փոխանակ զի երէց արարի զքեզ։ Իսկ այրն յամառեալ 'ի վերայ ձիոյն չառնոյր յանձն տալ. ապա բռնաբար յինքն հանեալ զձին և զայրն արձակեաց։ Եւ այս ամենայն իրքս վասն ձիոյն եղեն։

Ապա այրն թէ ոչ կամաւք՝ աղէբողոն արկեալ, գնայր 'ի տուն իւր և երթեալ մտանէր 'ի մէջ ընտանեաց իւրոց, ասէ ցկին իւր և ցընտանիս. արիք յաղաւթս կամք։ Եւ նոքա ասեն. մոլիս դու, դե՞ւ ուրեմն հարաւ 'ի քեզ։ Իսկ նա ասէ. արիք կամք յաղաւթս, վասն զի երէց եմ։ Իսկ նոքա զարմացեալ՝ մերթ շիկնէին, մերթ ծիծաղէին. մինչև բազում անգամ յամառեալք, ապա ուրեմն հաւանեցան կալ յաղաւթս ընդ նմա։ Ապա ասէ կինն ցայրն իւր. ո՞չ դու երախայ էիր, և չէիր մկրտեալ։ Ասէ այրն ցկինն իւր. ապշեցոյց, չետ յիշել, և ոչ ես յիշեցի զայդ ասել ցնա. զիս երէց արար և զձին սանձաւ թամբաւ առ և անց։ Եւ ասեն ցայրն

ընտանիքն իւր. յարիցես՝ անդրէն գնասցես առ եպիսկոպոսն և ասասցես. մկրտեալ չէի, զի՞ արարեր զիս երէց։ Իսկ նորա յարուցեալ գնացեալ առ եպիսկոպոսն, ասէ ցնա. ես մկրտեալ չէի, զի՞ արարեր զիս երէց։ Եւ ասէ Յոհան. սափորով միով ջուր բերէք։ Եւ առեալ զջուրն էարկ զգլխով նորա և ասէ. երթ, մկրտեցի զքեզ։ Եւ արձակէր զայրն վաղվաղակի յիւրմէ։

Բ. ՅԱՂԱԳՍ ՆՈՐԻՆ ՅՈՀԱՆՆՈՒ։

Երբեմն սոյն Յոհան անցանէր առ այգեաւք ուրումն. և էր ժամանակն զայգիսն յատելոյ։ Աղաղակէր առ նա այր մի յայգւոյն և ասէ. աւրհնեա, տէր եպիսկոպոս, զմեզ և զայգիսս։ Ասէ Յոհան. փուշ և տատասկ բուսցի։ Ասէ այրն. 'ի մարմինդ քո բուսցի փուշ և տատասկ, փոխանակ զի տարապարտուց անիծանես զմեզ։ Եւ եղեն նշանք յաստուծոյ. զի իբրև չոգաւ եպիսկոպոսն 'ի վանս իւր, հասին հարուածք 'ի վերայ նորա, սկսաւ ընդ ամենայն անդամս մարմնոյ նորա որպէս զփուշ հարկանել։ Եւ մեծապէս շտապեալ անկեալ 'ի տանջանս չարաչարս հարուածոց և 'ի մեծ տագնապի կայր աւուրս բազում։ Ապա յղեաց կոչեաց առ ինքն զայգործն, աղաչեաց զնա առնել 'ի վերայ նորա աղաւթս, զի փրկեսցի սա 'ի ցաւոցն։ Այգործն ասէր. իսկ ես ո՞վ եմ, զի կարեմ զոք աւրհնել կամ անիծանել. թող թէ զայր եպիսկոպոս։ Իսկ նա բռնադատէր

զնա յայնժամ, մինչև յառնէր այգորդն՝ կայր յաղաւթս և ասէր. տէր աստուած, դու գիտես՝ զի ես այր մեղաւոր եմ և անարժան, ոչ գիտեմ զաղմուկն՝ յորում ըմբռնեցայս. դու փրկեա զիս յայս 'ի չարէս, զի ասեն՝ թէ զայր եպիսկոպոս դու անիծեր, և ասեն՝ քո բանիւ եղև։ Զի լաւ էր ինձ մահ. քանզի չգիտեմ զայս՝ զոր ինչ զինէն ասեն։ Եւ զայս ասացեալ՝ անդէն բժշկեցաւ եպիսկոպոսն, և սկսաւ յամենայն մարմնոցն փուշն 'ի բաց թափել. և էր իբրև զփուշ խոտոց. վաղվաղակի յարուցեալ ողջացաւ յախտէն։

ԺԲ. ԵՂԻՇԷ։

ՍԷՐՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ։

Մեծ է սէրն աստուծոյ քան զամենայն մեծութիւն երկրաւոր. և այնպէս աներկեւղս առնէ զմարդիկ՝ իբրև զանմարմին զաւրս Հրեշտակաց. որպէս անդստին 'ի սկզբանէ է տեսանել զբազումս բազում անգամ 'ի բազում տեղիս։ Մարդիկ, որ սիրովն աստուծոյ իբրև զինու վառեալք էին, ոչ ինչ խնայեցին զանգիտելով իբրև զանարի՝ գոլով վատասիրտք, կամ 'ի մահ անձանց, կամ յափշտա-

կութիւն ընչից, կամ 'ի խողխողումն սիրելեաց, կամ 'ի գերութիւն ընտանեաց. ելանել 'ի Հայրենի երկրէն և անկանել 'ի ստրկութիւն յաւտարութեան. առ ոչինչ համարեցան զայս ամենայն անցս չարչարանացն. այլ միայն միաբան կալ ընդ աստուծոյ, զի 'ի նմանէ միայն մի' գերի ելցեն. և ամենայն երևելի մեծութեանս զնա բաւական համարեցան՝ ընտրեալ 'ի միտս իւրեանց։ Եւ զուրացութիւնն մեռելութիւն վարկանէին և զմահ վասն աստուծոյ անանց կենդանութիւն և ծառայել յերկրի՝ ազատութիւն կենաց իւրեանց և ընկենուլ զանձինս յաւտարութիւն՝ ընդ աստուծոյ գիւտից։

ԺԳ. ՂԱԶԱՐ ՓԱՐՊԵՑԻ։

ՀՐԱՒԻՐԵԼ ՍՊԱՐԱՊԵՏԻՆ ՀԱՅՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՅ՝ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՒ ԸՆԴԴԻՄԱՆԱԼ ՄՈԳԱԿՐԱՒՆԻԿՆ ՊԱՐՍԻՑ։

Իսկ մոգքն՝ որ 'ի դրանէն նախարարքն Հայոց ուսուցիչս ածեալ էին ընդ ինքեանս, իբրև տեսին, թէ արհամարհեալ են յաչս նոցա ինքեանք և աւրէնք նոցա, քանզի կանայք նախարարացն, զորս կարծէին մոգքն աշակերտել՝ այնք և տեսանել անգամ զարշէին զնոսա, այլ զորդիս իւրեանց և զդստերս պատուիրէին ստէպ դաստիարակացն՝ չանցուցանել

երբէք առ նոքաւք մաւտ, իսկ արքն՝ որք պատճառանաւք կարծեցուցանէին զինքեանս ուրացեալս, սուտ վարդապետացն և հաց ուտել առաջի իւրեանց չտային թոյլ, և շրջէին ողորմելի սովամահք. գնալ 'ի բաց և փախչել չիշխէին, և կալն առ նոսա՝ զմահ ծանուցանէր նոցա և զկորուստ, և տակաւին գրել զաղտ 'ի դուռն զիրս ապստամբութեանն փութանային։

Ապա իմացեալ սպարապետին Հայոց Վարդանայ՝ թէ կարի հուշակին իրք ապստամբութեանն, և 'ի կարի հեղգալոյն մեծամեծ գործէին վնասք, խորհուրդ 'ի մէջ առեալ զաւուրս բազումս, և ժողովեալ զպատուական եպիսկոպոսս և զականաւոր երիցունս և զաւագ տանուտեարսն Հայոց և զսեպուհսն առանձինն, չև դեռ ևս յայնմ ժամու կամեցեալ յայտնել զբանսն իւրեանց մարզպանին Հայոց Վասակայ, գիտելով ոչ միայն լոկ վասն որդւոցն և եթ զկասումն առն 'ի փրկութեան դարձէն, այլ զառաւել փառասէր աստուածատեաց խորհրդոց նորա ճանաչեալ զորոճմունս, ասէր ցամենեսեան այնուհետև յայտնապէս այրն երանելին Վարդան. թէ մինչև ցե՞րբ հանդուրժեմք թագուցանել զճշմարտութիւնն և կորնչիմք. այլ յայտնի լուսով գնասցուք, իբրև 'ի տուընջեան և որդիս լուսոյ կոչեսցուք. և այս համբաւ ելեալ տարածեալ ելից զամենայն տեղիս։

ԺԴ. ԵՂԻՑԷ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀԱՅՈՑ ԵՒ ՊԱՐՍԻՑ ԱՌ ԱՓՆ ՏՂՄՈՒՏ ԳԵՏՈՅՆ։

Երկոքեան (պարսից և Հայոց) կողմանքն լի սրտամտութեամբ և մեծաւ բարկութեամբ զայրանային և գազանացեալ զաւրութեամբ յիրեարս յարձակէին երկոքեան. և ամբոխ աղաղակին երկոցունց կողմանց՝ իբրև ՚ի մէջ ամպոց շփոթելոց՝ ճայթմունս գործէր, և հնչումն ձայնից զքարանձաւս լերանցն շարժէր։ ՚Ի բազմութենէ սաղաւարտիցն և ՚ի փայլիւն պատենազէն վառելոցն իբրև նշոյլք ճառագայթից արեգական հատանէին։ Նա և ՚ի բազում սուսերացն շողալ և ՚ի ճաւճել բազմախուռն նիզակացն իբրև յերկնուստ ահագին հրաձգութիւնք եռային։ Քանզի ո՞վ իսկ է բաւական ասել զմեծամեծ տագնապ ահաւոր ձայնիցն, ո՛րպէս կոփիւնք վահանաւորացն և ճայթմունք լարից աղեղանցն զլսելիս ամենեցուն առ հասարակ խլացուցանէին։

Անդ էր տեսանել շտապ մեծի տագնապին և զաղէտս անբաւ տարակուսանացն երկոցունց կողմանցն, առ ՚ի յանդուգն յարձակմանէն զմիմեանս բախելով. քանզի թանձրամիտքն յիմարէին և վատասիրտքն

լքանէին, քաջքն խիզախէին և նահատակքն գոչէին։ Եւ խումբ արարեալ ամենայն բազմութեանն՝ զգետն 'ի մէջ փակէին, և զանգիտեալ գունդն պարսից 'ի դժուարութենէ գետոյն՝ զտեղեաւն զեռալ սկսան։ Իսկ գունդն Հայոց հասեալ անցանէին, ձի 'ի վերայ առեալ յարձակէին մեծաւ զաւրութեամբ։ Սաստկապէս բախեալք ընդ միմեանս, յերկոցունց կողմանց բազում վիրաւորք յերկիր անկեալ դիաթաւալ խաղային։

Յայնմ մեծ տագնապի 'ի վեր հայեցաւ քաջն Վարդան և տեսանէր զընտիր ընտիր քաջ նահատակաց պարսից զաւրուն՝ զի զձախակողմն շարժեցին զհայոց գնդին, մեծաւ ուժով յարձակէր 'ի տեղին և զաջ թևն պարսից գնդին բեկեալ՝ արկանէր զգազանաւքն և շրջան առեալ կոտորէր մինչև 'ի նոյն տեղի։ Եւ այնպէս շտապ տագնապի 'ի վերայ հասուցանէր, մինչև գունդն Մատեան քակեալ բաժանեցան 'ի մեծամուր պատրաստութենէն, դեռ ևս քաջ քաջ 'ի փախուստ դառնային։

Ապա դէտակն 'ի վեր համբառնայր Մուշկան Նիւսալաւուրտ, քակեալ զոմանս տեսանէր ի գնդէն Հայոց և զկնի մնացեալն 'ի հովիտս լերանցն։ Վասն որոյ վաղվաղակ բարձեալ՝ քաջալերէր շուրջ զիւրեաւ զզաւրս Արեաց, որք զտեղի առեալ կային ընդդէմ գնդին Վարդանայ։ Եւ անդէն 'ի տեղւոջն երկոքին կողմանքն զպարտութիւն խոստովանէին, և առ ոյժ թանձր անկեալ դիականց իբրև զքարակոյտս դերբկաց երևէին։

Զայն իբրև ետես Մուշկան Նիւսալաւուրտ, մը-
նայր զազանացն Արտաշրի, որ 'ի վերայ նորա նըս-
տէր 'ի բարձր դիտանոցին իբրև յամուր քաղաքի․
և 'ի ձայն մեծ զալարափողոցն զիւր զունդսն ստի-
պէր և յառաջամարտիկ զաւրաւքն զնա 'ի մէջ
փակէր։

Իսկ կորովին Վարդան իւրովք քաջ նիզակակ-
ցաւքն ոչ սակաւ նախճիրս 'ի տեղւոջն գործեաց,
յորում տեղւոջ և ինքն իսկ արժանի եղև առ-
նուլ զկատարեալ նահատակութեանն պսակ։

Եւ յերկարեալ գործոյ պատերազմին՝ աւրն տա-
րաժամէր և մաւտ առ երեկս կարճատէր․ բազմաց
աւրահասք մահու հասանէին, մանաւանդ 'ի թանձ-
րութենէ դիականց մաւտ առ մաւտ խտացեալ
իբրև զփայտահարս մայրաւորաց։

Անդ էր տեսանել զբեկումն նիզակացն և զխոր-
տակումն աղեղանց․ վասն այնորիկ և ոչ կարէին
կալ ճշմարտիւ 'ի վերայ սուրբ մարմնոյ երանե-
լեացն․ և սաստիկ խուճապ տագնապի էր կողմանցն
երկոցունց անկելոց։ Եւ որք մնացեալք էին՝ վատ-
նեալք և ցրուեալք լինէին 'ի լեռնադաշտս ամուր
ձորոցն․ և յորժամ պատահէին միմեանց՝ դարձեալ
միւսանգամ զմիմեանս սատակէին։ Եւ մինչև 'ի
մուտս արեգականն անդադար լինէր գործ դառնու-
թեանն։

Եւ քանզի գարնանային էր ժամանակն, ծաղ-
կալից դաշտքն դառնային յորդահոսանս արեանց
բազմաց։ Մանաւանդ յորժամ տեսանէր ոք զբազ-

մակոյտ դիականցն անկելոց, սիրտն բեկանէր և ադիքն գալարէին՝ լսել զմնչիւն խոցելոցն և զմռնչիւնս բեկելոցն, զթաւալգլոր խաղալ սողալ վիրաւորացն, զփախուստ վատացն, զթաքուստ լքելոցն, զարտաթափումն զանարի արանցն, զճչիւն կանացեացն, զողբս սիրելեաց, զաշխարումն մերձաւորաց, զվայ և զաւաղ բարեկամացն։ Քանզի ոչ եթէ կողմ էր, որ յաղթեաց, և կողմ էր, որ պարտեցաւ, այլ քաջք ընդ քաջս ելեալ՝ երկոքին կողմանքն 'ի պարտութիւն մատնեցան։

Բայց քանզի անկեալ էր մեծ սպարապետն Հայոց 'ի պատերազմին, ոչ ոք գոյր այնուհետև 'ի մէջ գլխաւոր՝ յոր յեցեալ ժողովէին գունդն մնացելոցն։

ԺԵ. ՂԱԶԱՐ ՓԱՐՊԵՑԻ։

ԹՈՒՂԹ ԱՌ ՎԱՀԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ։

Ահա անզգամեցայ և ճառեմ. ներեա, աղաչեմ, փոքր մի անզգամութեանս իմոյ։ Ապա ստոյգ՝ առաւել քեզ իսկ էր արժանի։

Եւ եմ ես այն Ղազար՝ ըստ առ 'ի քէն և այլոց բազմաց ասացածի, որում ոչ ոք գոյ փոխանակ։ Իսկ այժմ առ Նախանձու աղէտի՝ բազումք նկրտէին լինել իմ փոխանակ. բայց եթէ իցեն։

Քանզի 'ի սկզբանէ արարածոց բազում աւճիրս գործեաց Նախանձ յաշխարհի։ Անդէն և անդ 'ի սկզբանն զնախաստեղծն ընկճեալ՝ Նախանձու բանսարկուին՝ դարձոյց զնա 'ի հող. և վկայէ գիր 'ի Կաթուղիկէսն, թէ Նախանձու բանսարկուին եմուտ մահ յաշխարհ՝ եղբայրասպանութեամբ զաւակաց երկուցն միայնոյ՝ դեռ ևս յԱդամայ ծնելոց յաշխարհ Կայէնի և Հաբելի, որպէս 'ի փոքրիկ և 'ի նեղ՝ յանբաւ բնակութիւն տիեզերաց հայեցուցեալ զԿայէն Նախանձարկու դիւին։ Ի ձեռն Նախանձու գրգռեալ Եսաւ 'ի վերայ Յակովբայ՝ մահ խորհէր։ Ի ձեռն Նախանձու զանմեղն Յովսէփ՝ մոլեգնութեամբ եղբարքն՝ 'ի ստրկութիւն վաճառեցին։ Եւ 'ի ձեռն Նախանձու զերկուս հոգեշնորհ անձինս՝ զԱհարաւն և զՄարիամ, յանարժան խորհուրդ յանդգնեցուցեալ՝ բորոտեցուցանէր զմարգարէ կինն։ Ի ձեռն Նախանձու զախոյեանաբեկ և զժողովրդակեցոյց զայրն զԴաւիթ՝ անհանգիստ որսայր Սաւուղ 'ի կորուսանել։

Եւ արդ զի՞նչ ևս ասեմ. զարարիչն և զտէր Յիսուս Քրիստոս՝ առ Նախանձու ժողովուրդք հրէից և քահանայապետք՝ նախ ժամանակաւ ձաղեալ այպանէին, կոչելով զնա երբեմն կախարդ, յասելն, թէ Բէեղզեբուղաւ իշխանաւն դիւաց հանէ դա դդևս. և դարձեալ՝ զինեմոլ անուանէին և զեխասէր, ասելով ցաշակերտսն. թէ ընդէ՞ր վարդապետն ձեր խառն ընդ մեղաւորս ուտէ և ըմպէ։ Այլ և չպահեցողութեամբ և անժամակերութեամբ եպե-

րէին. ասեն՝ ընդէ՞ր աշակերտքն Յովհաննու և փարիսեցիքն պահեն, և քո աշակերտքդ խառն ուտեն։ Կոչեցին զնա և դիւահար. Ո՞չ, ասեն, ստոյգ ասեմք, թէ Սամարացի ես դու, և դև գոյ 'ի քեզ։ Եւ ժողովեալ սուտ վկայս՝ առ մոլեգնութեան քինուն՝ զինչ պէտս տային խաւսել, և քրքուէին խրախացեալք առաջի դատողացն. ուր ծանուցեալ Պիղատոսի ըստ վկայութեան աւետարանչին, թէ առ նախանձու մատնեցին զնա, լուացեալ զձեռս՝ ասէ. անպարտ եմ ես յարենէ առնդ, զի ոչ ինչ գտի 'ի դմա վնաս արժանի մահու. դուք առէք և ըստ ձեր աւրինաց դատեցարուք։ Եւ ընկեցեալ զնա յաւրէնսն և 'ի ժողովուրդս, որք էին երկոքեան մահապարտք՝ և ժողովուրդք հրէից և աւրէնքն։ Որոց չհանդուրժեալ դիւամոլ նախանձուն՝ վճռակեցին մահու, և ոչ ուղղոց, այլ անիծից, իբրև զչարագործ և մարդասպան. այսինքն՝ խաչի, զարարիչն և զնորոգիչն, զկենսատուն և զմահասպան, զերախտաւորն առ ամենեսեան, զքաղցրն և զբազմողորմն։

Եւ զայս ամենայն կարիս կրեալ յանձն իւր յաղագս մեր՝ զնոյն և իւրոց աշակերտացն ստէպ զգուշացուցանէր, թէ և ձեզ դիպելոց է այս ամենայն. յորում մի՛ իբրև զանկարգս և զանպատրաստ գտեալք հասելոց 'ի վերայ ձեր վշտացն՝ զանգիտիցէք։ Եթէ զիս սիրեցին՝ ապա և զձեզ սիրեսցեն. եթէ զիս ընկալան, և զձեզ ընդունին. ապա թէ զիս հալածեցին՝ և զձեզ հալածեն. եթէ զիս ատեցին՝

և զձեզ ատեն. և եթէ զիս՝ որ տանուտէր էի՝ Բէեղզեբուղ կարդացին, ո՞րչափ ևս առաւել զձեզ և զընտանիս իմ։

Դորին նմանեաւք ըստ ժամանակի որսացեալ առ Նախանձու կուտէին 'ի վերայ իմ բազում բանսարկութիւնս՝ ասելով. եթէ Ղազար ասէ, թէ պոռնկութիւն մեղք չեն. զոյն և մարգպանին սադրէ։ Եւ եթէ ընդէ՞ր այդ այդպէս դու, տէր, քաջ գիտես քան զսուտ կարծաւղսն։ Եւ ընդունէին զեղխ և անսուրբ անձինք քաղցր ախորժելով զլուր այդպիսի բանից՝ 'ի սատարութիւն բունելոց յինքեանս չար գործոցն։

Արդ ո՞ր ոք յանաւրինաց՝ թող թէ 'ի քրիստոնէից՝ 'ի միտս իւր խորհել զայսպիսի ինչ բան, թող թէ և առ այլում զայսպիսի շշնջել բան, ո՞ր անմիտ, ո՞ր տգէտ, ո՞ր հրեայ, ո՞ր այլազգն։ Եւ Ղազա՞ր զայդ քարոզէր. ո՞ւմ և կամ ո՞ւր և կամ ե՞րբ. —որ տգէտն է գրոց, որ անհրահանգն է յուսմունս, որ մովսիսական աւրինացն աւտար է և քրիստոսատուր շնորհին անտեղեակ։ Եւ չիցե՞ն արդեաւք աբեղեանս հայոց արժանի ողբոց արտասուաց և բազում սգոյ՝ համբաւել զանպիտանս, խաւսել առ Նախանձու զանարժանս։

ԺԶ. ԵԶՆԻԿ ԿՈՂԲԱՑԻ:

ՅԱՂԱԳՍ ՔԵՇԻՆ ՊԱՐՍԻՑ։

Մինչ չև բնաւ էր ինչ, ասեն, ոչ երկինք և ոչ երկիր և ոչ այլ ինչ արարածք՝ որ յերկինս կամ յերկրի, Զրուան ոմն անուն էր, որ թարգմանի բախտ կամ փառք։ Հազար ամ յաշտ արար՝ զի թերևս որդի մի լինիցի նմա, որում անուն Որմիզդ, որ զերկինս և զերկիր և զամենայն, որ 'ի նոսա՝ առնիցէ. և յետ հազար ամի յաշտ առնելոյ՝ սկսաւ ածել զմտաւ, ասէ. ուգո՞ւտ ինչ իցէ յաշտս, զոր առնեմ, և լինիցի՞ ինձ որդի Որմիզդ եթէ 'ի զուր ինչ ջանայցեմ։ Եւ մինչ դեռ նա զայս խորհէր, Որմիզդ և Արհմն յղեցան յարգանդի հաւր իւրեանց՝ Որմիզդն 'ի յաշտն առնելոյ և Արհմն 'ի յերկուանալոյ անտի։ Ապա իմացեալ Զրուանայ, ասէ. երկու որդիք են յորովայնի անդ, որ ոք 'ի նոցանէ վաղ առ իս հասցէ՝ զնա թագաւոր արարից. և ծանուցեալ Որմըզդի զխորհուրդս հաւրն՝ յայտնեաց Արհմենին. ասէ. Զրուան հայր մեր խորհեցաւ՝ թէ ոք 'ի մէնջ վաղ առ նա երթիցէ, զնա թագաւորեցուցէ։ Եւ զայն լուեալ Արհմենին՝ ծակեաց զորովայնն և ել եկաց առաջի հաւրն։ Եւ տեսեալ զնա Զրուանայ, ոչ գիտաց, եթէ ո ոք իցէ.

և հարցանէր՝ եթէ ո՞վ ես դու։ Եւ նա ասէ. ես եմ որդին քո։ Ասէ ցնա Զրուան. իմ որդին անուշահոտ և լուսաւոր է՝ և դու խաւարին և ժանտահոտ ես։ Եւ մինչ դեռ նոքա զայս ընդ միմեանս խաւսէին, ծնեալ Որմըզդի ՚ի ժամու իւրում լուսաւոր և անուշահոտ, եկն եկաց առաջի Զրուանայ։ Եւ տեսեալ զնա Զրուանայ, գիտաց՝ եթէ Որմիզդ որդի նորա է, վասն որոյ զյաշտն առնէր. և առեալ զբարսմունսն՝ զոր ՚ի ձեռին իւրում ունէր, որովք զյաշտն առնէր, ետ ցՈրմիզդ և ասէ. ցայժմ ես վասն քո յաշտ առնէի, յայսմ հետէ դու վասն իմ առնիցես։ Եւ ՚ի տալ Զրուանայ զբարսմունսն ցՈրմիզդ և աւրհնել զնա, մատուցեալ Արհմենի առաջի Զրուանայ՝ ասէ ցնա. ո՞չ այնպէս ուխտեցեր՝ թէ ո ոք յերկուց որդւոցն իմոց յառաջ առ իս հասցէ, զնա թագաւոր արարից։ Եւ Զրուանն առ ՚ի չլրելոյ զուխտն՝ ասէ ցԱրհմն. ո՜վ սուտ և չարագործ, տուեալ լիցի քեզ թագաւորութիւնն ինն հազար ամի, և զՈրմիզդ ՚ի վերայ քո արքայ կացուցեալ. և յետ ինն հազար ամի Որմիզդ թագաւորեսցէ, և զինչ կամիցի առնել՝ արասցէ։ Յայնժամ սկսան Որմիզդ և Արհմն առնել արարածս. և ամենայն ինչ՝ զոր Որմիզդն առնէր՝ բարի էր և ուղիղ, և զոր ինչ Արհմն գործէր՝ չար էր և թիւր։

ԺԷ. ՍԵՐԷՈՍ։

ԽՆԴՐԵԼ ԿԱՅՍԵՐՆ ՄԱՒՐԿԱՅ ԶՄԱՐՄԻՆ ԴԱՆԻԷԼԻ 'Ի ԹԱԳԱՒՈՐԷՆ ԽՈՍՐՈՎԱՅ։

Եւ եղև ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ խնդրեաց Թագաւորն յունաց 'ի Թագաւորէն պարսից զմարմին մեռելոյ առն այնորիկ՝ որ կայր 'ի Շաւշ քաղաքի, 'ի գանձու արքային՝ եդեալ 'ի պղնձի աւազանի՝ զոր պարսիկն անուանէ Կաւ Խոսրով և քրիստոնեայքն ասեն զԴանիէլի մարգարէի։ Եւ արքայն Խոսրով հրամայէ տալ նմա զխնդիրն։ Իսկ տիկինն Շիրին յոյժ խռովեալ էր 'ի վերայ իրացն. իբրև ոչինչ կարաց առնել՝ զկամս Թագաւորին դարձուցանել, հրաման ետ ամենայն քրիստոնէից աշխարհին՝ զի պահաւք և աղաւթիւք խնդրեսցեն 'ի Քրիստոսէ, զի մի' շարժեալ գնասցէ յաշխարհէն շնորհն այն։

Եւ ժողովեալ ամենայն երկիրն 'ի տեղին յայն, ուժգին խնդրուածովք և արտասուագոչ ողբովք խնդրէին 'ի Քրիստոսէ արգելուլ։ Եւ ածեալ նմա ջորիս և բերեալ նմա դեսպակ արքունի, և առին գնացին։ Իսկ իբրև ելին ընդ դուռն քաղաքին, յանկարծաւրէն ցամաքեցան աղբեւրքն՝ որ ելանէին 'ի մէջ քաղաքին և հօսէին արտաքս, և ամենայն երկիրն վայիւ և աղաղակաւ գնային զհետ նորա։

Եւ եղև իբրև մեկնեցաւ 'ի քաղաքէն ասպարէզս երիս՝ յանկարծակի զտեղի առին Ջորիքն՝ որ 'ի դեսպակին. և ոչ ոք կարաց զնոսա շարժել 'ի տեղւոջէն։ Եւ դարձեալ անդրէն յանկարծակի բըռնաբար սուր սուր հարկանելով զամբոխն պատառեցին և զզունդն բռնութեամբ և ընթացան անդրէն 'ի քաղաքն. և եղև իբրև մտին ընդ դուռն քաղաքին՝ անդրէն արձակեալ բղխեցին ջուրք գետոյն, և հոսէին ջուրքն արտաքս լի յորձանաւք ջուրց իբրև զառաջինն։

Գիտութիւն արարին կայսերն վասն նորա փութանակի։ Եւ նորա տուեալ տանել նմա պատարագս, հրամայեաց առնել, որպէս և նայն կամեցաւ. թողին զնա և գնացին 'ի բաց։

ԺԸ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԼԱՍՏԻՎԵՐՏՑԻ։

ՎԱՍՆ ՏԻԵԶԵՐԱՀՌՉԱԿ ՔԱՂԱՔԻՆ ԱՆԻՈՅ ԽՈՂԽՈՂՄԱՆ ՍՐՈՎ։

Ամուրն Անի և. որ շուրջ զնովաւ դստերք իւր՝ առաւել յամբարտաւանութիւն կրթեալ՝ ընդդէմ երկնից կայթս հարկանէին. մինչև շարժեաց աստուած զթագաւորն պարսից՝ փոխանակ ինքեան՝ տեսանել, թէ զի՞նչ գործի 'ի նմա։ Եղև գործ պատերազմի յերկիրս հայոց ընդարձակեցուցանել զըն-

կութիւնս իւրեանց և տիրել 'ի վերայ սահմանի
այլոյ թագաւորութեան. և էր թուականիս մերոյ
ամք հինգհարիւր երեքտասան (ՌԿԴ Քրիստոսի
ծննդեան)։

Արդ եկեալ հասանէր թագաւորն բազում բեւ-
րուք և անթիւ սպառազինաւք. մտեալ յաշխարհս
մեր՝ ահ և երկեւղ հասուցանէր հեռաւորաց և
մերձաւորաց. կոխէր, տապալէր զաշխարհս բազումս,
մինչև եհաս 'ի քաղաք՝ որ զմեզս իւր 'ի կատա-
րումն լրիւ իւրով ունէր։ Կանգնեաց զխորանն իւր
ընդդէմ քաղաքին Անւոյ և տարածեաց զբանակս ընդ
լայնութիւն երկրին. ջանայր, հնարէր՝ զի զդուռն
երկաթի և զնիգս պղնձի 'ի բաց խլեսցէ, որ կայր
ընդդէմ թագաւորութեանն իւրոյ. և անյոյս լեալ
յաղագս ամրութեանն՝ թէպէտ և զմարտն սաստ-
կացուցանէր, կամէր չուել։ Եւ զայն ոչ գիտացեալ,
թէ էարկ տէր 'ի մէջ պահապանաց և իշխանացն
երկպառակութիւն և անմիաբանութիւն, ամբոխու-
մն և բաժանումն. և անդէն թողեալ զգործ պա-
տերազմին՝ 'ի փախուստ դարձան և խուճապեալք
յերկեղէն (յերկիւղէն)՝ ոչ ոք յազգայինսն կամ 'ի
կարեւոր բարեկամսն հայեցաւ, այլ իւրաքանչիւր ոք
ահիւ ըմբռնեալ։ Եւ տեսեալ զայս սպառազէն զաւ-
րացն՝ որ արտաքոյ մարտնչէին, հանդէպ ինքեանց 'ի
վերայ պարսպին ճանապարհ առնէին և իբրև զկու-
տակումն ալեաց ծովու 'ի ծոց քաղաքին հեղուին
և զպարսկական սուրն 'ի գործ արկեալ, ո՛չ ումեք
խնայէին։ Իսկ բազմութիւն արանց և կանանց յա-

պարանս Թագաւորացն դիմեալ՝ իբր թէ կարիցեն ապրիլ, և այլքն ճողոպրեալ յամուրն, որ Ներքի բերդ կոչի։ Իսկ որ 'ի մէջ քաղաքին ամրացեալ էին, իբրև գիտացին թշնամիքն, թէ անպատրաստք են, և ոչ գոյ 'ի նոսա այր պատերազմաւղ կամ կերակուր և ըմպելի, վաղվաղակի շուրջ պատեալ և շտապ տագնապի հասուցանէին, մինչև յակամայ արտաքս հանին։

Անդ էր տեսանել զվիշտս և զտագնապս իւրաքանչիւր հասակի. զի 'ի գրկաց մարցն յափշտակեալ լինէին մանկունք՝ անողորմաբար զքարի հարեալ, և մարքն արեամբ և արտասուաւք զմանկունս իւրեանց թանային. զհայր և զորդի մի սուր խողխողէր. զի ծերք և երիտասարդք, քահանայք և սարկաւագունք զմի սրոյ ճաշակ մահու ընկալան. զի լցաւ քաղաքն լի ծայրիւ և ծայրիւ, և ճանապարհ էր մարմին սպանելոցն. զի 'ի բազմութենէ կոտորելոցն և յանթուելի դիականցն՝ վտակն մեծ, որ անցանէ առ քաղաքաւն, ներկանէր արեամբ. և գազանք վայրի և ընտանի՝ եղեն գերեզման դիականցն. վասն զի ոչ գոյր, որ թաղէր և հարկաւոր հողովն ծածկէր զխողխողեալսն։ Այլ և 'ի ճարպոյ անիրաւութեանց 'ի նման գործելոցն տոչորեցաւ բարձրաշէն և գեղեցկայարմար ապարանքն, և եղև ամենայն բնակութիւնն իբրև հողաբլուր. և վաշխն և նենգութիւնն, որ 'ի նմա՝ խափանեցաւ։

Այս է բաժին անիրաւ քաղաքաց, որ շինեն զինքեանս արեամբ աւտարաց և 'ի քրտանց տնան-

կաց փարթամանան և 'ի վաշխից և յանիրաւութեանց զտունս իւրեանց ամրացուցանեն. և ինքեանք զմիտս իւրեանց անողորմ ունելով առ աղքատս և տնանկս՝ միայն հեշտութեան և փափկութեան սպասեն և 'ի գործոց աղտեղութեան ոչ խորշին, այլ միայն արբեալ լինին 'ի ցանկութեանցն, որ վնասս ըմբռնեալ ունի։ Եւ արդ զի՞նչ լինի նոցա 'ի հասանել բարկութեան տեառն. սպառին և պակասին, որպէս մոմ յերեսաց հրոյ, եթէ թագաւոր իցէ և եթէ իշխան, որպէս ծանեաք 'ի գրելոցս։ Բայց թագաւորն պարսից բազում զաւառաց տիրեալ և անթիւ աւարաւ՝ դարձաւ յաշխարհն իւր։

ԺԹ. ՆՈՅՆ։

ՄԱՐԴԻԿ՝ ՎԱՅԵԼՉՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐԻ։

Զոր աւրինակ գեղեցիկ դէմք առն՝ 'ի ծաղկի հասակի սիրուն և ցանկալի տեսողացն ցուցանի, իսկ յորժամ զարդարիչ հոգին մահուամբ բաժանի 'ի նմանէ, յառաջին պայծառ և գեղեցիկ զարդուցն ահարկելի և անշուք ցուցանի տեսողացն, նաև զուլթն ընդ նմա հատանի ըստ այնմ [1], թէ մոռացեալ եղէ ես, որպէս մեռեալ 'ի սրտէ, ըստ նմին աւրինակի զերկիր է տեսանել. զի յորժամ մարդա-

1) Սաղմոս Լ, 13։

բնակ շինութեամբ Հարստանայ, յայնժամ երկրագործք առատութեամբ սերմամբ զանդաստանս լընուն. որք յորժամ բուսանին, կանաչագեղ տեսլեամբ զվայրսն վայելչացուցանեն և բարձրաբերձ աճմամբ 'ի վեր ընձիւղին. և յորժամ զհասկիցն զկերպարանս 'ի գագաթունսն երևեցուցանեն, յայնժամ թանձրախիտ բարձրութեամբն ամպաձև տեսողացն ցուցանի, և 'ի քաղցրաշունչ աւդոյն ճաւճի, ձեմի զաւրէն ծովային ալեաց. այսպէս և Հաւտք անդէից արաւտականաց 'ի Հովիտս դալարաբեր բուսոց առ ցուրտ աղբերակամբք խայտան, խաղան, և երկիր իբրև զգայեալ՝ գեղեցիկ դիմաւք զարդարի նոքաւք ըստ այնմ[1], եթէ ցնծասցեն դաշտք և ամենայն, որ է 'ի նոսա:

Իսկ այժմ զնորին Հակառակն տեսանեմք. երկիր աւերակ, թափուր 'ի բնակչաց, քաղաքք կործանեալք և անդաստանք խոպանացեալք և փշաբերք աՀագին և զարՀուրելի անցաւորացն ցուցանի: Նաև քաղցրաձայն Հաւուց տարմք, որք մարդասէր բարոյիւք ընտանի գոլով մերային ազինս, որ քաղցրանուագ եղանակաւք զվայրսն Հնչեցուցանեն և յառաւաւտինսն ճռուական երգովք և բարձրաձայն կարկաչիւք զերկրագործսն 'ի քնոյն զանգաղանաց իբրև խթանաւ զարթուցեալ, իւրաքանչիւր արուեստից պատրաստաբար յորդորէին. բայց այժմ չէնք աւերակք և ամայիք և անմարդիք, և նոցա ոչ գոյր տեղի բնակութեան. զի ո՞ւր առե-

1) Սաղմոս ՂԵ, 12:

ղունքն բոյն կառուցանեն, և ո՛ւր տկարք 'ի Թռչու-նոց 'ի նոսա ապաւինին ըստ սաղմոսին ձայնի[1]. և կամ ո՛ւր ծիծառն զիւր փարանից բունին յարդարէ՝ աներկեւղ սնուցանել զառ 'ի յինքենէ ծնեալսն։

Ի. ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ։

ՅԱՂԱԳՍ ՊԻՏՈՅԻՑ։

Պէտք են բացայիշատակք համառաւտ քաջա-դիպութեամբ 'ի դէմս ինչ վերաբերեալ։ Եւ ասա-ցեալ է այսպէս, յորոց եկաց կենցաղոյս աւգտա-կարագոյնն։ Եւ պիտոյից ոմանք են բանականք և ոմանք գործականք և ոմանք խառնք։ Եւ բա-նականք են, որ բանիւն միայն նշանակեն զշահն, որպիսի ինչ զառաքինութեանն զոստս քրտամբք և աշխատութեամբ, Պղատոն ասաց՝ բուսանիլ. քանզի աւգուտ այսպիսի պիտոյից՝ բանիւ ցուցա-նի։ Եւ գործականք են, որ զգործն ունին յինքեանս, որպիսի ինչ Պիթագորաս, որչափ իցէ կենցաղոյս չափ՝ հարցեալ յումեմնէ, սուղ ինչ երևեալ՝ ծած-կեցաւ. այսքան զոլ զժամանակն ընձեռեաց՝ որքան և տեսութեան չափ. աստանաւր 'ի ներքոյ կայ գործն միայն տեսութեան։ Եւ խառնք են, որ յեր-

---

1) ՃԳ, 17. Անդ թռչունք երկնից ձագս հանցեն և բոյն արագլի ապաւէն է նոցա։

կաքանչիւրոց, բանիւ և գործով, որպիսի ինչ. Դիոգինէս համբակ տեսանելով ստահակեալ, զմանկածուն տանջեաց՝ ասելով, ընդէ՞ր այդպէս դաստիարակես. աստանաւր գործ էր զանն, և բանն հարկանելոյն պատճառ. վասն որոյ և խառն է։ Արդ զանազանութիւն այս է պիտոյից։

Իսկ գործեսցես զնա գլխաւք այսպիսեաւք։ Սակաւ ինչ ասասցես նախ՝ ասողին զովութիւն։ Զկնի այնորիկ՝ զնոյն ինքն զպէտսն փոխելով ասասցես։ Ապա զպատճառն։ Ի վերայ այնորիկ և յընդդիմակէն դիցես։ Ասասցես և զառակն։ Եւ բերցես 'ի վերայ զյարացոյցն։ Եւ հաստատեսցես վկայութեամբ զնոյն։ Եւ աւարտեսցես զպէտսն դուզնաքեայ 'ի վերայ բանիւ։

ՊԷՏՔ ԳՈՐԾԱԿԱՆՔ։

ԴԻՈԳԻՆԷՍ ՏԵՍԵԱԼ ԶՄԱՆՈՒԿ ՍՏԱՄԲԱԿ, ԶՄԱՆԿԱԾՈՒՆ ԳԱՒԱԶԱՆԱՒՆ ԵՀԱՐ։

Ցիրաւի աքանչացեալ զարմասցի ոք ընդ իմաստասիրացն ամենագեղեցիկ յաւրինեալ պարս, որ զի յաւէրժ նոքա կարացին իբր աւրինակ իմն՝ անբաղայ ազատութեամբ, 'ի բաց զհոգս ընկենլով աշխարհականս, իմաստասիրականին ևեթ պարապեալ տեսութեանց բանի, և այնու դէպ վերոյ ամենայնց լինել մարդկան։ Բայց և 'ի նո՛սա դարձեալ թուի, թէ որք զմեծն զովութեան ունին յաղթանակ, շնականացն անցեալ խոստովանեսցին հոյլք,

այսպիսաբար զանազանելով վերաբերութեամբ. վասն զի նոցա գոլ բանիւ լռացն՝ բնախաւսութիւն է սիրելութիւն: Իսկ այնց յոյժ բարեբաստ եղելոցն, համապազ զկենցաղաւգտակարագոյնն խրատուք միանգամայն բանիւ՝ 'ի գործոց ցուցանի նահատակութիւն: Տինա պահապանք լինելով իրաւանց և պաշտպանք և բոլոր քաղաքի պատճառք բարեզարդութեան. Նորին աղագաւ և պատուականագոյնք 'ի նոսին անուանեցան գլուխ. այնքան յայլոցն վերագոյն:

Ա. Որչափ մեծն 'ի նոսա Դիոգինէս հռչակի, փայլեալ իւրովքն միշտ խրատաբանութեամբք. որոց յոյժ անբաւ երանութեանցն է գովութիւն, և հանդէս բոլորիցն եղեալ բանաւորաց:

Բ. Որպէս զի մի 'ի բազմաց նորա իմաստասիրութեանց առաջի ահա եդեալ, պատուականագոյն վարկանիմ զվարդապետութեան նորա աւրինակս. անցցուք զհրաշալի գործոյն տեսանել երևումըն, զոր ամենեցուն 'ի խրատ՝ յայտ է՝ և 'ի զգուշութիւն ծանուցեալ. և են բացայիշեցեալքն այս ինչ: Քանզի նա երբեմն զանվայելուչ՝ սովորական տեսանէ իմաստութեան, կացի անազդակեալ 'ի քաղաքի, և անդէն առանց միոյ վաղվաղակի երկբայութեան թողեալ զնա, և զդաստիարակն ջնեալ պատուհասէր:

Գ. Ստոյգ և արդարև ընտրող արդարադատն իրաւանց, զի 'ի մանկածուն կողմն մտեալ կարկառէր զանիրաւ ստահակութեանցն տուգանս: Յա-

ղագս որոյ զայս 'ի սկզբանէ գիտելով ծնողաց՝ զիւրաքանչիւրն ծննդոց զխակութիւն անզգամութեանն թէ ախորժաբար սիրեն 'ի վատթարն կոյս յեղուլ. վասն որոյ և անդստին իմն գոգցես փութացեալ ճեպին, զեր զամենայն լաւագոյն նոցա համարելով, ոչ միայն զկելոյն հոգալ պատճառս՝ այլ և զբարուոքն առաւել կելոյ։ Եւ այնորիկ նմին իրի աղագաւ մեծաւ ջանան զիմաստնագոյնսն գտանել հնարիւք, այլ և զյոյժ հաւատարիմս 'ի վարդապետաց։ Եւ 'ի ձեռս տուեալ, այնուհետև բազում յուսան խրախամիտս լինելով առ 'ի զբարեբախտագոյնսն 'ի նոցանէն ընդունելով վայելս։ Եւ կարի քաջ խոստովանեալ այս գտցի բան։ Որոց թէ 'ի սկզբանն առաքինագոյն ուսուցիչն հանդիպեսցի, և ոչ սուղ ինչ այնուհետև աշակերտն տարակուսեսցի՝ զնոյնս ճշգրտապէս զիմաստութեանցն բերել պտուղս բազում և ամենազանս։ Որովք և հանգոյն նոքիմբք բարեզարդութեամբք 'ի կենցաղումս բերկրեալք, ցայնքան 'ի վայելուչ վարժողաց զաւգտակարագոյնսն կրթեալ խրատս, մինչ սիրելիք կարի քաջ թագաորացն եղանիլ, վերակացուք քաղաքացն, պարծանք ծնողաց, և բովանդակ շինութեան տան և գաւառի պատճառք։ Այլ և ինքեանք իսկ՝ բոլոր բարեբախտիկ երևեալ զուարճանան փառաւք։

Դ. Իսկ որոց այսպէսն ոչ պատահեսցի մանկավարժն. բայց սոցին հակառակ ասասցելոցս խենէշութեամբ զգածեալ և ամենայն անարի տաղտուկ կապեալ վատութեամբ, նա ոչ միայն թէ զանզգամու-

թիւն 'ի մանկանցն ոչ կարասցէ հանել ոգւոյ, և կամ բարեաց նոցա լինել պատճառք, այլ միանգամայն, որպէս ճշմարիտն երևի՝ զբազմապատիկսն 'ի վերայ առնէ տալ զաղիտիցն սաստկագոյն թշուառութիւնս, յանգիտութեան ասեմ անուսումնութենէ. յորմէ անպիտանք 'ի բոլորումն գտանին վայելչականս: Այնու զի ոչ 'ի մեծ ատենիցն վարին հանդէս և ոչ յայլ ինչ 'ի մի արժանաւորացն և պանծալեացն. այլ թախիծք դլրացեացն գոլ և մերձաւորացն տխուր տրտմութիւն. և գլխովին ատելիք հարազատն ամուսնաց և գրեթէ հասարակաց ամենայն իսկ մարդկան՝ իշխանաց և իշխեցելոց: Զայս մի ըստ միոջէ թուել՝ անառակն կորուստ խոշտարաց 'ի ծուլիցն լեալ խնամողաց՝ ոչ է հարկաւոր և կամ աներևութաբար 'ի ծածուկ անկեալ իմաստք:

Ե. Որպէս զի զայս հաւաստեաւ իմանալ՝ յանվարժիցն ձիոցն է և 'ի դերևացեալն ամայի անդաստանաց: Յորոց մին զմշակին ահա ամբաստանէ ձեռաց. և երկրորդն զվերելակին տխմարութիւն յանհրահանգն յանդիման ելոյ կացուցանէ:

Զ. Բայց ես նմանապէս և 'ի հնդեայ չարաչար կրիցն կարի յոյժ հաստատուն է ուսանել. այնու զի բարիոք ոչ զիւրսն խրատելով որդիս առ 'ի յաստուածայինսն ուղիղ գնալ ճանապարհս. ընդ որոց և պատուհասեալ՝ զրաւեցաւ 'ի կենցաղոյս:

Է. Տինա և ոչ փոքր ինչ խրատաբանութեամբ և մարգարէի ումեմն[1]*) զոյն աստուած մատուցեալ*

---

[1]) Եզեկիէլ Գ, 17 և 18:

վկայէ բանիւ, եթէ դէտ զքեզ կացուցի 'ի վերայ տանն Իսրայէլի. որում թէ ոչ բողոքեսցես, զարիւնն 'ի քոց խնդրեցից ձեռաց։

Ը. Արդ այսպէս պարտ և արժան է 'ի վերայ ասացելոցս զարմանալ միայն ընդ մեծ և հռչակաւորն Դիոգինէս և զնոյն գովել և ընդունել և զերիցութեանն նմա տալ իմաստասիրութեանն գովանաց մրցանակ։ Որ այսպէս կենցաղաւգուտն կարաց խրատուք զընդհանուր քաղաքացն տնաւրինել իրս և գեղեցկաբար վարելով դարձեալ զանապակ բարեացն ուսոյց պահել մտերմութիւն և վարդապետաց առ իւրեանց հաւատացեալ մանկունսն։ Որով 'ի ներկայումս զաշխարհագովութեանցն առցեն պսակս և անուն քաջ առ 'ի յապայսն թողցեն անմոռաց յիշատակաւ։

ԻԱ. ՆՈՑՆ։

ՏԽՐԵՐԱՆԳՆ ՀԱՒ ՑԱՐՏՈՒՍՏ ՓԵՏՐՈՎՔ։

Զայն աւետաւոր հրատարակէր առ մետասան երամս աւդապարիցն 'ի վեհագոյն վեհիցն պետաւորէ՝ երագապէս ժամանել 'ի յաւրն երևելի. որ ոք 'ի ձէնջ իցէ գեղաղէշ 'ի վայելուչ դիտաւորութեան՝ 'ի հասարակացն գումարութեան առցէ զթագից աշտիճան։ Այց թևածեալ փութապէս ճախրէին համաչուելով սերք թևահերձացն ըստ իւրաքանչիւր հոմերամ տեսակացն հասեալ 'ի տեղիս լոգարանացն. իջեալ առ հեզասահ վտակաւ

խաղիցն յորդահոսան յստակագոյն աղբերացն, և ծայրալիր վայրաւք վայելչացեալք, երամ երամ գնդիւքն բանակէին։ Որոց հանդէպ ներանձիցն բոլորակամ քատակապէս 'ի զարդսն պաճուճանացն զանհաւասարսն 'ի փետրոցն յաւրինելով պանծային զգերապատիւն առնուլ ձիրս։ Անդ տխրերանդ հաւն խարդաւանեալ զառ 'ի յայլոցն արտաքաղելով, բաղադրելով յիւրում սևաթոյր սարասին, 'ի մէջ բեւրակերպ հաւուցն պայծառանայր՝ դիտաւորեալ բոլորիցն նորահրաշ, որ ծաղկազարդ երանգաւքն պաճուճանաց և գերապարծ հրճուանաւք զզարդուց բոցափայլիւր 'ի հասարակացն։ Առ որ հնչելով զերանաւէտ զձայն համագունդ ժողով գումարելոցն՝ նուիրէին նմա վիճակին յաւէտ ըստ արժանի արքայական ճոխութեանն։ Իսկ խորամանկ թռչունն գիշերասէր 'ի հռչակելին մերձակաց գոլով, պարատեսող խոհականութեամբ ծանաւթանայր իւրեանն երանգի։ Իսկոյն առեալ 'ի բաց զերծանելով համանման իւրոյինն ներգոյից, բացադրելով աւրէն հոմազին արտայայտէր զըապանծ խրոխտանս պերճացելոյն։ Հետևելով և այլքըն հանգիտարագ իւրեանցասարաս երանգոց գիտակ ելով ըստ մաւտազգաց իրադիտողին՝ զիւրաքանչիւր համանգամայն կապտէին։ Երգ այպանելի և ծաղըական. անզարդ յարտուստն զարդարանաց և մերկագոյն յիւրոցն սարասից՝ ծաղը յերաստս յոքնազան հաւուցն եղանիւր։

ԺԲ. ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ:

ԹՈՒՂԹ ԱՌ ՔՐԻՍՏՈՍԱՍԷՐ ԻՇԽՈՂՆ ՀԱՅՈՑ ԻՆՔՆԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ԼԵՒՈՆ։

Անկարգութիւն իմ այն է, որ ընդ ամենայն քրիստոնեայս հաղորդիմ։ Գիտելի է իմաստուն քննողաց՝ որ քրիստոնէից ազգք բաժանորին 'ի միմեանց ուրք ուրք. իսկ շնորհն աստուծոյ զաւրացոյց զիս՝ զայս մնոտի աւանդութիւնս նոցա՝ գիտութեամբ արհամարհել և զսէրն նախապատուել. և է ինձ հայն որպէս զլատինացին, և լատինացին որպէս զհելլենացին, և հելլենացին որպէս զեգիպտացին, և եգիպտացին որպէս զասորին։ Արդ եթէ ես միոյ ազգի ջատագով էի, ընդ այլսն ո՞րբ էր կար հաղորդիլ. բայց ընդ ուրաքանչիւրսն, որ միմեանց թշնամիք են՝ խառնիմ, և զընաւսն շահիմ ըստ Քրիստոսի առաքելոյն. և ունիմ բան՝ որ ամենայն հարցողի կարող եմ պատասխանել, թէ ուղիղ ընթանամ և սիրովն Քրիստոսի զամենայն կրծիմն քակեմ. որով բարեհռչակիմ և 'ի լատինացւոց եկեղեցիսն, և 'ի հելլենացւոց, և յասորւոց, և կամ 'ի Հայաստանս. և ընդ սոսա անշարժ, և 'ի նոցին աւանդութիւնն անփոփոխ։

ԻԳ. ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ։

ՈՂԲ ԵԴԵՍԵԱՑ։

Լացէ՛ք լացէ՛ք բարձըր ձայնիւ
    առ հասարակ յամենայնի.
Զիս ողբացէ՛ք կողկողալի,
    որ էք ծընունդ աւազանի։
Եդեսիէ, Ուրհայ քաղաք,
    որդեկորոյս, որբ և այրի,
Կանչե՛մ առ ձեզ ձայն կանացի,
    կականալիր ողորմելի.
Ըզքաւղս 'ի գլխոյս մերկանալով,
    զի՛մ պատառեմ ծածկոյթ վարդի.
Փետե՛մ ըզվարսս իմ ցանկալի,
    խըզեմ ըզհե՛րս անխնայելի.
Քարամբ ծեծեմ ըզկուրծ սըրտի,
    բաղխեմ զերե՛սս իմ յապտակի։
Նըստի՛մ 'ի սուգ 'ի տան մըթի,
    որպէս աւրէն. է սգաւորի.
Եւ փոխանակ որդան զգեստի
    սե՛աւ ըզգենում՝ գոյն տըխրելի.
Հեղո՛ւմ արտասուր անչափելի
    յորդ և առատ՝ Նըման գետի։

Քանզի առա՛կ եղէ յերկրի,
տիեզերաց նախատելի.
Եւ անցաւորք ճանապարհի
վա՛յ 'ի վերայ ասեն վայի։
Զի ո՛չ ծածուկ էի տեղի
կամ 'ի յանկեան ինչ թագըստի,
Այլ 'ի գետիցն, որ յԱդենի,
էի բազմեալ ես 'ի միջի՝
'Ի յԵփրատայ և Տիգրիսի,
որ Միջագետք անուանի,
Արքայարան մեծ արքայի
Հայ ւասորւոց՝ Աբգարոսի։
Արդ նախ ասեմ զայն, որ կրեցի
'ի ձեռանէ տեառն ըղքարի,
Ապա զչարիսն, որ պատահեաց
ինձ ըստ մեղաց յանկարծակի։
Դո՛ւք հեզաբար աստ մատուցէ՛ք
զականջըս ձեր իմոյս բանի,
Զոր ծանուցից փոքր 'ի շատէ
ձեզ ըղձանգատս իմ ըստ կարգի։
Ես մա՛յր էի բազմորդութեան,
անթիւ ծընեայ դուստր և որդի,
Զորս մայրաբար դարմանեցի,
ստեանց իմոց կաթն արբուցի,
Գեղեցկատիպ յաւրինեցի,
վայելչապէս զարդարեցի։
Քանզի երկիր պարարտ էի,
աղբեւր կաթին յորդ բըղխէի.

Աւետաբեր Նըման վայրի
ւայլ գերագոյն, որպէս Թուէի։
Բեւր բարութեամբ լըցեալ կայի
'ի զանազան բերմունս երկրի։
Ջուր կենդանի յինէն բըղխէր,
զուարթատեսիլ բոյսս յաւրինէր.
Ըզբուրաստանս արբուցանէր
և ըզմարդիկ ուրախ առնէր։
Ծովս 'ի միջի իմ ծածանէր,
քաղցրիկ աւդովըն ծիծաղէր.
Զաղտեղութիւն տըղմին մաքրէր,
ըզհըրապարակըն զարդարէր։
Բազմագունի տունկ յաւրինէր,
որպէս ըզդըրախտն, որ յեդեմ էր.
Սաղարթաբեր ծառովք ծաղկէր,
առատագոյն պըտղաւետէր։
Տերեւախիտ հեզըի'կ շարժէր,
հոտ անմահից յիւրմէն բուրէր.
Նարդոս, քըրքում ինձ ընծիւղէր.
վարդ, մանուշակ վերաբերէր։
Առաւաւտեան ցաւղն իջանէր,
ոսկենըման ճաճանչ փայլէր.
Անհամեմատ յերկրէ նա' էր
պըտղովքն ամէն, զոր ընծայէր,
Զոր և ասել ոչ ոք կարէր
մի առ միոյ, թէ և կամէր։
Զի զանդաստանս իմ թէ գործէր
ոք երկրածին և սերմանէր,

Հարիւրաւոր, վաթսունաւոր
կամ երեսուն պըտղաբերէր։
Տոհմականաւք, զոր ընծայէր,
բազմաբեղուն բարիս բերէր.
Ցըշտեմարանըս ժողովէր,
այնու զորդիսն իմ կերակրէր.
Ձամենեսեան ուրախ առնէր
'ի բեւր բարիսն, որ ընծայէր։
Բայց թէ ըզդիրս իմ յանգաւոր
ոք պատմեսցէ պատշաճաւոր.
Կարծեմ, թէ չէ՛ նըմանաւոր
այս քաղաքացս, որ երկրաւոր։
Լա՛յն և արձակ նըստեալ յաթոռ,
որպէս 'ի կուռըս թագաւոր
Կամ թագուհի յոյժ գեղաւոր,
ոսկետըրտուն և ճամկաւոր.
Փողփողելով 'ի վերջաւոր,
պայծառազգեստ և պըճնաւոր.
Շուրջանակի պարառաւոր
պարիսպ ածեալ լայն և ամուր։
Աշտարակաւք բարձր ահաւոր,
իմաստապէս ւարուեստաւոր.
Որպէս զըլուխըն դիպաւոր,
մակ հաւասար անձին բոլոր։
Հաստահեղոյս հիմամբ 'ի խոր,
մահարձանաւք պըսակաւոր.
Տո՛ւնք և տաճար զարմանաւոր
շինեալ 'ի գիրկս իմ գեղա՛ւոր,

Ցա՛րկք և փողոց՝ տեղ վաճառոց՝
    գոյր յաւրինեալ հանճարաւոր։
Բայց և զխորանսըն լուսաւոր,
    Թէ ո՛րպիսիք յոյժ փառաւոր,
Ձայն չէ ասել ինձ հնարաւոր
    կամ հողեղէն մարդ երկրաւոր.
Զի երկնայնոցն էր նմանաւոր,
    վերնագունին հանգիտաւոր.
Զարմանազան և աննըման,
    զոր չէ՛ տեսեալ ոք բանաւոր։
Ա՛յդպէս կացի յոյժ խընդաւոր,
    զերդ մայր որդւովք բերկրեալ յորդոր.
Դուստր և որդիք իմ բեւրաւոր
    զինեւ կային շուրջ պարաւոր.
Փըթթեալ վարդից նըման թերթից
    կամ գեղունակ ծըղած խընձոր.
Որպէս զայգի մեծ դաշտաւոր
    կամ բարունակ ողկուզաւոր.
Իբր 'ի յանկեան տունկ սորեկորթ
    տեղւոջ պարարտ և զաւրաւոր։
Եւթանասունք խորհըրդաւոր
    աւանք պատեալ զինև բոլոր։
Եւ ես բազմեալ, զերդ թագաւոր,
    կայի 'ի մէջ հանդիսաւոր։
Արդ այս բարիքս, որ պատմեցան,
    փոքր 'ի շատէ բան ճառեցան.
Որ 'ի յանցեալ դարուն ըսկսան
    և այժմ առին փոյթ ըզվախճան։

Յորում էր ուրախական,
    մասին հասեալ երանական,
'Ի տեսողաց ներբողական
    Եւ լըսողաց զարմանական։
Բայց 'ի հասեալ ներկայական
    ժամանակիս, որ դիպեցան,
Բարիքն ամէն ըսպառեցան.
    Եւ քաղցրութիւնքըն դառնացան.
Եւ երանի տալոյն փոխան
    զիս եղկելի այժմիկ կարդան։
Թըշնամեաց դասքըն մեր խընդան
    Եւ սիրելիք ձայնիւ ողբան.
Գլո՛ւխ 'ի վերայ իմ ամբառնան,
    որք 'ի ներքոյ ոտից եղան։
Ազգ, որ ծառայքն էին բնական,
    ծընունդք՝ որդիքն աղախնական,
'Ի Սառայէ փախըստական
    ձագար ւորդին հալածական.
Զի մի՛ ժառանգ նա հայրական
    Աբրահամու գոլ սեպհական։
Ա՛յժմ յազատիս վերայ յարեան,
    հանել զտիկինըս կամեցան,
Անժառանգել զիս խորհեցան
    Եւ հալածել յորդւոց մարդկան։

ԻԴ. ՎԱՐԴԱՆ ՄԵԾ։

ՇԱՐԱԿԱՆ ՍՐԲՈՑՆ ՍԱՐԳՍԻ ԶԱՒՐԱՎԱՐԻՆ։

Ամենասուրբ երրորդութեան ընտրեալ ծառայ
և հաւատարիմ,
յաղթաւղ սպառազէն և քաջ նահատակ.
երազահաս սուրբըդ Սարգիս, շնորհաց աւթեվան.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։
Թագաւորին երկնաւորի՝ սուրբ զաւրապետ
և մենամարտիկ,
սիրով անմահին խաչեալ յաշխարհի.
երազահաս սուրբըդ Սարգիս, խաչիւ պըսակեալ.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց.
Արեգական արդարութեան մեծ կարապետ՝
պայծառ արուսեակ,
ցոլացեալ 'ի մտից 'ի յելս արևու.
երազահաս սուրբըդ Սարգիս, անշէջ ճառագայթ.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։
Աւետաւոր Հայոց Մեծաց դիմեալ 'ի մէջ
երկրի հիւսիսոյ,
հողմըն հարաւոյ 'ի դաշտ ծաղկածին.
երազահաս սուրբըդ Սարգիս, տունկ անմահութեան.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։

Առաքելոց զինու վառեալ մըտեր 'ի մեծ
հանդէս քաջութեան,
Մարտիրոս որդւովդ 'ի Պարսս վըկայեալ.
երագահաս սուրբըդ Սարգիս և Մարտիրոս՝
մեծ պըսակաւորք.
բարեխաւս լերուք առ տէր վասն անձանց մերոց։
Զգերագոյն պատիւ առեր 'ի բարձրելոյն
բանիւն բարեխաւս,
կատարիչ խընդրոց, լըսաւղ աղաւթից.
երագահաս սուրբըդ Սարգիս, դիւաց հալածիչ.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։
Դու ցաւալից կենաց մարդկան զաւրեղ բըժիշկ,
սըրբիչ արտասուաց.
Նեղելոց դիւրիչ, վըշտաց մըխիթար.
երագահաս սուրբըդ Սարգիս, գերեաց գերեհան.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։
Քո գեղեցիկ անուն բարի
քաղցր և անոյշ պըտուղ շըրթանց
հաւատացելոց.
'ի գիշերի և 'ի տուընջեան յուսով կոչեցեալ,
ընդ ամենայն տեղիս յիշեալ և փառաւորեալ.
երագահաս սուրբըդ Սարգիս, գերեաց ազատիչ.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։
Սաղաւարտ յուսոյ անմահ բանիւն
եդեալ 'ի գլուխ մերոյ իշխանին.
սուսեր աջոյ,
վահան հաւատոյ
քրիստոսասէր զաւրաց

ԻԴ. ՎԱՐԴԱՆ ՄԵԾ:

ՇԱՐԱԿԱՆ ՍՐԲՈՑՆ ՍԱՐԳՍԻ ԶԱՒՐԱՎԱՐԻՆ։

Ամենասուրբ երրորդութեան ընտրեալ ծառայ
և հաւատարիմ,
յաղթաւղ սպառազէն և քաջ նահատակ.
երազահաս սուրբըդ Սարգիս, շնորհաց աւթեվան.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։
Թագաւորին երկնաւորի՝ սուրբ զաւրապետ
և մենամարտիկ,
սիրով անմահին խաչեալ յաշխարհի.
երազահաս սուրբըդ Սարգիս, խաչիւ պըսակեալ.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց.
Արեգական արդարութեան մեծ կարապետ՝
պայծառ արուսեակ,
ցոլացեալ 'ի մտից 'ի յելս արևու.
երազահաս սուրբըդ Սարգիս, անշէջ ճառագայթ.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։
Աւետաւոր Հայոց Մեծաց դիմեալ 'ի մէջ
երկրի հիւսիսոյ,
հողմըն հարաւոյ 'ի դաշտ ծաղկածին.
երազահաս սուրբըդ Սարգիս, տունկ անմահութեան.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։

Առաքելոց զինու վառեալ մըտեր 'ի մեծ
հանդէս քաջութեան,
Մարտիրոս որդւովդ 'ի Պարսս վըկայեալ.
երագահաս սուրբըդ Սարգիս և Մարտիրոս՝
մեծ պըսակաւորք.
բարեխաւս լերուք առ տէր վասն անձանց մերոց։
Զգերագոյն պատիւ առեր 'ի բարձրելոյն
բանիւն բարեխաւս,
կատարիչ խընդրոց, լըսաւղ աղաւթից.
երագահաս սուրբըդ Սարգիս, դիւաց հալածիչ.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։
Դու ցաւալից կենաց մարդկան զաւրեղ բըժիշկ,
սըրբիչ արտասուաց.
Նեղելոց դիւրիչ, վըշտաց մըխիթար.
երագահաս սուրբըդ Սարգիս, գերեաց գերեհան.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։
Քո գեղեցիկ անուն բարի
քաղցր և անոյշ պըտուղ շըրթանց
հաւատացելոց.
'ի գիշերի և 'ի տուընջեան յուսով կոչեցեալ,
ընդ ամենայն տեղիս յիշեալ և փառաւորեալ.
երագահաս սուրբըդ Սարգիս, գերեաց ազատիչ.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։
Սաղաւարտ յուսոյ անմահ բանիւն
եդեալ 'ի գլուխ մերոյ իշխանին.
սուսեր աջոյ,
վահան հաւատոյ
քրիստոսասէր զաւրաց

և զաւրապետաց.
երագահաս սուրբըդ Սարգիս, ամուր պարիսպ
ընտիր հեծելոց.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։
Խաչաչարչար սուրբ դիտապետ
նըշանագործ անուամբ 'ի խաչ
և յեկեղեցի,
առաւել պայծառ 'ի գլուխըս Գագայ,
'ի գագաթան տեղւոջն աւրհնեալ սըրբոյն Մեսրովպայ
երագահաս սուրբըդ Սարգիս, բաղնեաց կործանիչ.
բարեխաւս լեր առ Քրիստոս վասն անձանց մերոց։

АРМЯНСКО-РУССКІЙ СЛОВАРЬ

ԲԱՌԱՐԱՆ
ՀԱՅ-ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Ա.

Աբգարու և

Աբգարոս, ի *соб. им.* Авгарь, *царь Эдесскій.*

աբեղայ, ի *с.* монахъ, инокъ; *древняя форма мн. ч.* աբեղեան.

Աբէլ, ա (ե, ի) *соб. им.* Авель.

Աբրահամ, ու *соб. им.* Авраамъ.

ագահութիւն, եան *с.* жадность, алчность.

1 ագ]ան-իմ, այ *гл.* ночевать; проводить ночь.

2 ագ]ան-իմ, այ *гл.* надѣвать.

*ադ *указ. м.* этотъ, тотъ *о предм., ближайшемъ ко 2-му лицу, сохранилось. лишь въ нѣсколькихъ архаическихъ формахъ: отлож.* այտի, 'ի ձիոյ այտի *Объ еп. Іоан.*

Ադամ, ա *соб. им.* Адамъ.

Ադեն *геогр. н.* Эдемъ.

ազատ, ա (ե, ի) *пр.* свободный; благородный.

ազատիչ, ա (ե, ի) *с.* освободитель.

ազատութիւն, եան *с.* свобода.

ազգ, ա (ե, ի) *с.* родъ; народъ *Матѳ. 21,* 43.

ազգային, ո *пр.* родовой; народный; родственникъ *Ар.*

ազն, ան(ի) *с.* родъ.

աթոռ, ո *с.* сѣдалище; скамья; престолъ.

ալի, եա (ւո), *обыкн. во мн. ч. с.* волна *Арист.* ‖ сѣдина.

ախոյեանաբեկ *пр.* сокрушающій противника.

ախորժաբար *нар.* охотно.

ախորժ-եմ, *гл.* хотѣть; одобрять; находить пріятнымъ, вкуснымъ, քաղցր ա. упиваться.

ախտ, ի *с.* болѣзнь; страсть; порокъ.

ած-եմ, ի *гл.* вести, приводить; պարիսպ ա. обводить стѣною; ծունր ա. см. ծունր.

ակամայի *пр.* невольный; *յակամայ* противъ воли.

ականաւոր ա (ե,ի) *пр.* именитый, извѣстный.

ականջի, *особ. мн. ч.*

ականջ-ք, ա ухо; уши.

ակնկառոյց *пр.* уставившій глаза: *ա. լինիմ* уставлять глаза, уставляться глазами *Объ еп. Іоан.*

ահի *с.* страхъ, ужасъ.

ահա *нар.* вотъ.

ահագին *пр.* страшный, ужасный.

Ահարոն *соб. им.* Ааронъ.

ահարկելի *пр.* страшный.

ահաւադիկ *нар.* вотъ.

ահաւանիկ *нар.* вотъ.

ահաւոր ա (ե,ի) *пр.* страшный, ужасный.

աղաբողոն *с.* верхняя одежда; ряса.

աղագ ա (ե,ի) *с.* образъ; *тв. աղագաւ* ratione по причинѣ; *յաղագս* о, изъ-за.

աղախին ա, *о* и եա *с.* рабыня.

աղախնական ա (ե,ի) *пр.* свойственный рабынѣ; принадлежащій р.

աղաղակ ա (ե,ի) *с.* крикъ, крики.

աղաղակ-եմ *гл.* кричать.

աղամ *гл.* молоть; толочь, истолочь *Поуч. св. от.*

աղաչեմ *гл.* умолять, просить.

աղաւնեվաճառ ա (ե,ի) *с.* продавецъ голубей.

աղբերակն, ան (ու) *с.* источникъ.

աղբեւր, եր *с.* источникъ.

աղեղն, ան *с.* лукъ.

աղեղնակապարճ *слож. сущ.* лукъ и колчанъ.

աղեբողոն *см.* աղաբողոն.

աղեբեկ *пр.* завитой; *ա. ծայրիւ հերաց* съ завитыми концами волосъ.

աղէ՛տի *с.* жалость, соболѣзнованіе; горесть, печаль; уныніе *Ел. Бит. арм. съ перс.*; бѣдствіе; *ու նախանձու աղետի* вслѣдствіе гибельной зависти.

աղի՛-ք, եա *с.* кишки; внутренности.

Աղձնի՛-ք, եա *геогр. н.* Агдзникъ.

աղմուկ ա (ե,ի) *с.* волненіе, смятеніе, безпокойство, сумятица; шумъ; затрудненіе.

Աղուանք, ից *этн. н.* Албанцы;--*геогр. н.* Албанія.
աղտեղութիւն, եան *с.* нечистота, скверна; позоръ, *գործք ա-թեան* нечистыя дѣла, позорныя д.
աղքատ ա (*ե,ի*) *пр.* бѣдный.
աղքատասիրութիւն, եան *с.* любовь къ бѣднымъ.
աղօթք, ից, *лишь во мн. ч. с.* молитва.
աճել *гл.* плодиться *Быт. 1, 22.*
աճումն, ման (*ուն*) *с.* увеличеніе; размноженіе; ростъ *Арист.*
ամ ա (*ե,ի*) *с.* годъ.
ամայի, եա (*ւո*) *пр.* пустынный, одичалый.
ամաչել *гл.* стыдиться, постыдиться *'ի съ отл.* *кого л.*
ամառն, (*ր*)*ան* (*ուն*) *с.* лѣто.
ամբաստանամ *см.* *համբաստանամ.*
ամբաստանել *гл.* обвинять; обличать *съ род. кого л.*
ամբարտաւանութիւն, եան *с.* гордость.
ամբոխ ի *с.* толпа; смятеніе; гулъ.
ամբոխումն, ման (*ուն*) *с.* смута, волненіе.

ամէն въ сложеніи *см.* 1**ամէն.**
ամենագեղեցիկ *см.* *գեղեցիկ.*
ամենազան *пр.* всякаго рода, всяческій.
ամենայն *опр. м.* весь; всякій; *въ отриц. предл.* никакой, *ըստ ամ նմանութեան* ни по какому подобію *Исх. 20, 4*; *յամենայնի* всячески.
ամենասուրբ ո *пр.* пресвятой.
ամենեւին *нар.* совсѣмъ; вовсе.
1 **ամէն ի** *опред. м.* всякій, весь.
2 **ամէն** *нар.* аминь, истинно *Матѳ. 21, 31.*
ամիս ո и եան *с.* мѣсяцъ.
1 **ամուր** *пр.* крѣпкій, укрѣпленный; недоступный.
2 **ամուր ո** *с.* крѣпость, укрѣпленіе.
ամպ ո *с.* облако.
ամպային *пр.* подобный облаку, какъ облако; *ատեսողացն ցուցանի* зрителямъ представляется, какъ облако.
ամրանամ *гл.* укрѣпляться.
ամրացուցանել, ի *гл.* укрѣплять; обезопасить; обезпечивать.

ամրութի՛ւն, եան *с.* укрѣпленность; крѣпость, укрѣпленіе.

ա՛յ *межд.* гей! о!

այգ *ո и ու с.* заря; *այգուց* на зарѣ, по утру.

այգի՛, եա (*ւո*) *с.* виноградникъ; садъ.

այգորդ *ա* (*ե,ի*) *с.* виноградарь, садовникъ.

այդ *указ. м.* этотъ, тотъ, *о предметѣ близъ второго лица;* — *այդպէս* такимъ образомъ, *какимъ что л. дѣлается или состоитъ близъ второго лица;* — *այդպիսի* таковой *съ тѣмъ же отношеніемъ ко второму лицу.*

այժմ *и*

այժմիկ *см.* ժամ.

այլ *неопр. мѣст.* иной, другой; — *нар.* և այլ еще, и еще; — *со.* но, а.

այլաւանդ *ա* (*ե,ի*) *пр. с.* иновѣрецъ.

այն *указ. м.* тотъ; *վասն այնորիկ* поэтому *Исх. 20, 11.*

այնուհետև *см.* հետ.

այնչափ *см.* չափ.

այնպէս *см.* պէս.

այո *нар.* да!

այպանեմ *гл.* насмѣхаться; осмѣивать.

այպանելի *пр.* достойный смѣха; уморительный.

այս *указ. м.* этотъ; слѣдующій, *ա. ինչ* слѣдующее; *ա. ինքն* т. е., именно.

այս *ո с.* дуновеніе; духъ, бѣсъ.

այսինքն *см.* այս.

այսպիսաբար *нар.* такимъ образомъ.

այսքան *см.* քան.

այսուր *см.* ուր.

այդր *см.* այդ.

ա՛յր, առն, արամբ *с.* мужчина; мужъ; супругъ.

այրի *с.* пещера; вертепъ.

Այրարատ *геогр. н.* Айраратъ.

այրի՛, եա (*ւո*) *с.* вдова.

1 ***ան** *указ. м.* этотъ, тотъ *о 3-ьемъ лицѣ или предметѣ, ближайшемъ къ 3-ему лицу, сохранилось лишь въ немногихъ архаическихъ формахъ: отл. անտի, 'ի ձրոյ անտի; самостоятельно:* оттуда.

² ան- *преф. отриц.* не, безъ *въ именахъ и глаголахъ.*

անաղդրաճ-եմ *гл.* не признавать; ослушаться; безчинствовать.

Անան *соб. им.* Ананъ.

անանու́-խ ո *с.* мята.

անանց *пр.* непреходящій.

անապակ *пр.* *несмѣшанный съ водою:* чистый.

անառակ ա (ի,ի) *пр.* распутный; беззаконный, безпорядочный.

անասու́ն ո *пр.* безсловесный:— *с.* животное.

անարգ-եմ *гл.* презирать, отвергать.

անարժան ա (ի,ի) *пр.* недостойный.

անարի, եա (ւո) недоблестный; вялый, жалкій; робкій; присущій трусу.

անճաղւայ *пр.* невинный, безукоризненный.

անճա-ռ ի *пр.* несказуемый, невыразимый; неизмѣримый, необъятный *Л. П. Письмо.*

անգամ *с. время:* разъ, միանգամ однажды, միւսանգամ другой разъ, вторично; որ միանգամ кто только; даже մինչ զի մոյգս անգամ են *Объ еп. Іоан.*

անգիտու-թի́-ն, եան *с.* незнаніе, невѣжество.

անգործ-ած ո *с.* вышивка, выкладка (*золотомъ, серебромъ и драгоцѣнными камнями*).

¹ անդ ո *с.* поле, нива; село *Исх. 20, 15.*

² անդ *нар.* тамъ; туда; тогда; тотъ (*въ связи съ словами обстоятельства мѣста или времени*).

անդադար *пр.* безпрестанный; ա. լինիմ не прекращаться.

անդամ ո *с.* часть тѣла, членъ.

անդաստան ա (ի,ի) *с.* поле, нива.

անդեայ ո *и* ի *с.* рабочій скотъ; скотъ.

անդէն *нар.* тамъ же, անդէն 'ի տեղւոջն на томъ же самомъ мѣстѣ *Ел. Бит. арм. съ перс.;* тотчасъ *Объ еп. Іоан.;* ա. և անդ 'ի սկզբանն въ самомъ началѣ.

անդո́-ւնդ-ք, ո *с.* бездна.

անդուստին *нар.* оттуда, *ա.* *'ի սկզբանէ* съ самаго начала *Ел. О люб. къ Б.*

անդր *нар.* туда, *'ի նա ա.* къ нему самому *Объ еп. Іоан.*

Անդրէաս *соб. им.* Андрей.

անդրէն *нар.* оттуда *Матѳ. 21, 18*; сейчасъ *Объ еп. Іоан.*

աներևոյթ ի *пр.* безвидный *Быт. 1, 2*

աներևու-թաբար *нар.* невидимо, таинственно.

աներկի՜-ւղ ի *пр.* безстрашный, смѣлый; — *нар.* безъ страха, безбоязн.; смѣло.

անզարդ ի *пр.* неукрашенный; *ա. յարտաքուստ զարդարանաց* лишенный чужихъ нарядовъ.

անզգամ-ել *гл.* обезумѣть, дерзать *Л. П. Письмо*; злиться.

անզգամու-թի՜-ն, *եան* *с.* безуміе, неразуміе; злость.

անէծ, ի *об. во мн. ч. с.* проклятіе.

անընչու-թի՜-ն, *եան* *с.* нестяжательность.

անթի- *пр.* безчисленный.

անթու-ել ի *пр.* неизчислимый.

անժամանակերու-թի՜-ն, *եան* *с.* несвоевременная ѣда.

անժառանգ-ել *гл.* лишать наслѣдства, л. потомства; изводить.

Անի՛ ւո *геогр. н.* Ани, *столица Арменіи въ эпоху Багратидовъ: городъ этотъ былъ укрѣпленъ Ашотомъ Мсакеромъ въ 783 г. по Р. Х., а съ 961 г. онъ былъ обращенъ въ столицу; нынѣ развалины на правомъ берегу Арпа-чая (Ахуряна), верстахъ въ 30-ти на югъ отъ Александраполя.*

անէ՜ծ]ան-ել, ի *гл.* проклинать.

անիրա-ւ (*ե,ի*) *и* ի *пр.* неправый, несправедливый.

անիրաւու-թի՜-ն, *եան* *с.* несправедливость, противозаконіе, неправда.

անխայ-ել *гл.* щадить *'ի съ вин. что л.*; *у Ф. О Муш. въ смыслѣ* не щадить.

անխառնու-թի՜-ն, *եան* *с.* несмѣшанность, чистота; не-

воздержанность *Мат*ө. *23, 25*.

անխնայելի *нар.* безпощадно, безжалостно.

անկազմ *пр.* неприготовленный; невооруженный, безащитный.

անկանիմ, այ *гл.* падать; свергаться; ввергаться; впадать, погружаться 'ի մեղս въ грѣхи; անկեալ 'ի ծածուկ իմաստ хранимая въ тайнѣ мысль.

անկարգութիւն, եան *с.* безпорядочность; нарушеніе закона.

անկիւն, եան *с.* уголъ.

անհամեմատ ի *пр.* несравненный.

անհանգիստ *нар.* непрерывно, безпрестанно.

անհաւասար ա (ե,ի) и ի *пр.* неравный; несравненный *Вор. въ ч. пер.*

անհրահանգ *пр.* необученный, невоспитанный; неопытный.

անձն, ան (ի) *с.* душа; особа, лице, личность *Л. П. Письмо;* զանձն себя *Мат*ө. *23, 12;* զանձն իւր себя *Ф. О Муш.*

անձնեայ *пр.* стройный.

անմահ ի *пр.* безсмертный.

անմահութիւն, եան *с.* безсмертіе.

անմարդ ի *пр.* безлюдный.

անմարմին ո *пр.* безплотный.

անմեղ ա (ե,ի) и ի *пр.* безгрѣшный, невинный.

անմիաբանութիւն, եան *с.* несогласіе.

անմիտ ա (ե,ի) и ի *пр.* безумный; глупый.

անմոռաց *пр.* незабвенный.

անմտութիւն եան *с.* глупость.

անյոյս ա (ե,ի) и ի *пр.* безнадежный; ա. լինել отчаяваться.

աննման ի *пр.* безподобный.

անշարժ ի *пр.* непоколебимый; твердый.

անշէջ ա (ե,ի) *пр.* неугасимый, вѣчный.

անշուք *пр.* безъ блеска; обезчещенный; жалкій.

անողորմ ի *пр.* безжалостный, զմիտս իմ անողորմ ունիմ առ *съ вин.* не питаю въ душѣ жалости къ *кому л.*

անողորմաբար *нар.* безжалостно.

անոյշ, ի *пр.* сладкій; пріятный; вкусный.

անուանեմ *гл.* называть; — *стр.* называться; — *пр. прич.* такъ называемый.

անուանի, եա (ւո) *пр.* именитый, извѣстный.

անուն, ան. *с.* имя, *յանուն տեառն* во имя Господа, *Զրուան ոմն անուն* нѣкто по имени Зрованъ; слава.

անուշահոտ, ի *пр.* благовонный, благоухающій.

անուսումնութիւն, եան *с.* неученіе; невѣжество.

անչափելի, եա (ւո) *пр.* неизмѣримый.

անպատրաստ, ի *пр.* неготовый, неприготовленный; неподготовленный, пустой *Быт. 1,* 2.

անպարտ, ի *пр.* неповинный; невинный.

անպիտան, ի *пр.* негодный, гадкій.

անսուրբ, ո *пр.* нечистый, грязный.

անստացողութիւն, եան *с.* нестяжательность.

անջրպետեմ *гл.* отдѣлять *Быт. 1,* 7

անվայելուչ *пр.* неподобающій, безобразный.

անվարժ, ի *пр.* необученный; плохообъѣзженный (*о лошади*).

անտեղեակ, ա (եւ, ի) *пр.* несвѣдущій, незнающій.

անտի *см.* 1ան.

անց, ի *обыкн. во мн. ч. с.* проходъ, переходъ; происшествіе, случай; приключеніе, страданіе.

անցանեմ, ի *гл.* проходить; случаться; переправляться; преходить, уходить; превосходить.

անցաւոր, ա (եւ, ի) *пр.* проходящій; преходящій; прохожій, странникъ.

անցուցանեմ, ի *гл.* вести; переводить; проводить; дозволять пройти.

անփոփոխ, ի *пр.* неизмѣнный.

անօրէն, ա (եւ, ի) *пр.* беззаконный; нечестивый.

անօրէնութիւն, եան *с.* беззаконіе.

աշակերտ, ա (եւ, ի) *с.* ученикъ.

աշակերտեմ *гл.* дѣлать ученикомъ, — цею; обращать въ свое ученіе.

աշխատ լինիմ гл. трудиться; безпокоиться.

աշխատութ-իւն, եան с. трудъ, работа.

աշխարհ ա (ե,ի) с. страна; *փոքր ա.* или *ա.* провинція *Геогр.*; міръ.

աշխարհագով-ութիւն, եան с. мірская хвала, общественная слава.

աշխարհական ա (ե,ի) пр. свѣтскій, мірской.

աշխարհացոյց ի с. географія.

աշխարու-մն, ան с. оплакиваніе.

աշտարակ ա (ե,ի) с. башня.

աստիճան ա (ե,ի) с. ступень; степень; санъ, *Թագից ա.* санъ вѣнценосца.

աչք, ա и ի с. очи, глаза.

ապ' *передъ гласнымъ, а передъ согласнымъ:*

ապա *нар.* затѣмъ, потомъ; и такъ;—*со.* тогда, то.

ապայի *пр.* будущій; *առ 'ի յապայն* на будущее (время).

ապաշխար-ել, *гл.* каяться, покаяться.

ապաշխարութ-իւն, եան с. покаяніе.

ապարան-ք, ա и ի с. дворецъ.

ապաւէն ա (ե,ի) с. убѣжище.

ապաւին-ել *гл.* прибѣгать; находить убѣжище.

ապշեցու-ցանել, ի *гл.* лишать чувствъ, ошеломлять, озадачивать.

ապստամբ-ութիւն, եան с. возстаніе.

ապտակ ա (ե,ի) с. пощечина, оплеуха.

ապր-ել и

ապր-իլ *гл.* спасаться, оставаться въ живыхъ.

աջ *пр.* правый.

աջակց-ել *гл.* оказывать содѣйствіе.

1 առ *предл. съ вин.* къ; при, *առ որ* при чемъ *Вор. въ чуж. пер.*; *съ род.* вслѣдствіе, изъ-за; *съ твор.* близь, около, у, на *Геогр.*; мимо *Объ еп. Іоан. II*; *ա. իւրովք ժամանակաւք* въ его время *М. Хор. О Тигр.*; *съ отл.:* ради, вслѣдствіе; для.

2 առ см. առնում.

առակ ա (ե,ի) с. подобіе, притча; сказка.

առանձինն *нар.* отдѣльно, особо.

առանց *предл. съ род.* безъ.

առաջ *нар.* передъ, прежде; յառաջ впередъ *Вид. ст.*, раньше.

առաջի *предл. съ род.*: передъ *кѣмъ*, у *кого; ա. съ род.=дат. на русскомъ Матѳ. 23,* 13.

1 առաջին=առաջին *съ суфф.* ն *Матѳ. 21,* 9.

2 առաջի՛ն ո *пор. ч.* первый; прежній;—*нар.* առաջինն прежде, раньше.

առաջնորդ ա (ե,ի) *с.* вождь.

առատ ա (ե,ի) *пр.* щедрый; обильный;—*нар.* щедро; обильно;— *ср. ст.* առատագոյն щедрѣе; весьма обильно.

առատութի՛ւն, եան *с.* обиліе, ա-թեամբ սերմամբ обильнымъ посѣвомъ.

առաւել *нар.* болѣе.

առաւօտեան *нар.* утромъ.

առաւօտի՛ն ո *пр.* утренній; յառաւօտինս по утрамъ.

առաքելական ա (ե,ի) *пр.* апостольскій.

առաքել *гл.* посылать;—*пр. прич.* առաքեալ посланный; апостолъ.

առաքինագոյն ի *ср. ст.* добродѣтельнѣйшій.

առաքինութի՛ւն, եան *с.* добродѣтель.

առնել, (արար) ի, արասցես *гл.* дѣлать, созидать, творить, ա. ողորմութիւն творить милость *Исх. 20,* 6, ա. աղօթս творить молитву, молиться *Объ еп. Іоан. II*; совершать, исполнять զկամս волю *Матѳ. 21,* 31; поступать, արարին նոցա поступили съ ними *Матѳ. 21,* 36; ճանապարհ ա. пролагать дорогу; ա. պտուղ приносить плодъ *Быт. 1,* 11, *Матѳ. 21,* 43.

առնուլ, ի *гл.* брать, взять, յանձն ա. брать на себя, соглашаться на *что л.*; взяться за *что л.*; схватить *Матѳ. 21,* 39; принимать; 'ի վերայ ա. поднимать вверхъ, ձի 'ի վերայ ա. выгонять лошадь наверхъ, т. е. на берегъ *Ел. Бит. арм. съ перс.*;

ա. զանուն произносить имя; ա. զվախճան оканчиваться.

առոյգազդր пр. съ мощными бедрами, бедристый.

*աս указ. м. этотъ, *сохранилось лишь въ нѣсколькихъ архаическихъ формахъ: отл.* աստի, յորդւոյ աստի իմն *Матө. 21, 37; самостоятельно:* отсюда.

ասացած ի с. реченіе; сказанное слово.

աս-եմ, ացի гл. говорить, յասել говоря; называть; разсказывать, описывать; пересказывать, փոխելով ա. пересказывать своими словами; сочинять; — *н. прич.* ասող сочинитель, авторъ.

Ասորեստան եա (ե,ի) *геогр. н.* Ассирія.

ասորի, եա (ւո) *этн. н.* сиріецъ.

ասպարէզ ա (ե,ի) *и* ի с. ристалище; стадія, *продольная мѣра въ 125 шаговъ.*

աստանօր *нар.* здѣсь, тутъ.

աստի *см.* աս.

աստիճան *см.* աշտիճան.

աստղ, եղ с. звѣзда.

աստուա՛ծ ո с. Богъ.

աստուածային ո *пр.* божественный.

աստուածատեա՛ց ա (ե,ի) *и* ի *пр.* богоненавистный; ненавидящій Бога; нечестивый.

ատ-եամ *гл.* ненавидѣть.

ատեա՛ն ի с. собраніе; судилище; засѣданіе.

ատելի, եա (ւո) ненавистный; ненавидящій *Исх. 20,* 5.

Ատրպատական ա (ե,ի) *геогр. н.* Адербейджанъ.

արագ *пр.* быстрый; արագ արագ поскорѣе, почаще.

արար *см.* առնեմ.

արարած ո с. созданіе; *мн. ч.* твореніе, бытіе.

արարի՛չ ա (ե,ի) с. творецъ,

արա-"=արօ" *см. въ концѣ словъ, начинающихся съ* ար.

արբեցեալ ո *пр. прич.* опьяненный, *см.* ըմպեմ.

արբուցան-եմ, ի *гл.* напоять; вспоить.

արգանդ ո *и* ի с. утроба.

արգել-ում *гл.* мѣшать; пре-

пятствовать; задерживать;—*стр.* *արգել[լ]անիմ, այ* быть задержаннымъ *Вид. ст.*; замыкаться *Поуч. св. от.*

արդ *нар.* и такъ.

արդար ո *пр.* праведный; правдивый; истинный, должный; — *с.* праведникъ.

արդարադատ ի *пр.* правосудный, безпристрастный.

արդարեւ *нар.* дѣйствительно, поистинѣ.

արդարութիւն, եան *с.* праведность; справедливость.

արդեօք *нар.* въ самомъ дѣлѣ; *пишется также:*

արդեաւք *нар.* развѣ?

արեգակն, ան *с.* солнце.

արեւ ու *с.* солнце.

արեւմուտք ի, *лишь во мн. ч. с.* западъ.

արթուն ո *пр.* бдительный; бодрый.

արժան ի *пр.* достойный; должный, законный *Матѳ. 23, 16;—сущ.* достоинство, *ըստ արժանի* по достоинству, какъ подобаетъ.

արժանաւոր ա (ե,ի) *пр.* достойный, почтенный.

արժանի, եա (ւո) *пр.* достойный; *ա. առնել* удостаивать.

Արիք, եաց *этн. н.* арійцы, иранцы; *արիք см. ниже.*

Արիստակէս ի *соб. им.* Аристакэсъ: *Ар. Ластивертскій, родомъ изъ мѣстечка Ластиверта, около Арцина, армянскій историкъ XI-го вѣка по Р. Хр.; сочиненіе его* *Վասն անցիցն անցելոց 'ի յայլասեռն ազգաց, որք շուրջ զմեւք են,* О несчастіяхъ, постигшихъ (Арменію) отъ окружающихъ насъ (армянъ) иноплеменныхъ народовъ *обнимаетъ время отъ 989 г. по 1071 г. Изъ него заимствованы двѣ статьи Хрестоматіи, XVIII-ая и XIX-ая, обѣ по Венеціанскому изданію 1844 г., первая изъ XXIV главы (109—111 стр.), вторая изъ XVIII главы (81 стр.).*

արիւն, եան с. кровь; пролитіе крови *Матѳ. 23, 30.*

արիք *см.* յառնեմ.

արծաթ ո с. серебро.

արկանեմ, ի *гл.* бросать; 'ի գործ ա. пускать въ дѣло. употреблять; ա. ջուր лить воду; զ *съ твор.* облить *что л.*; ա. հանդերձ надѣть одежду; զ *съ твор.* облечь *что*, օձիկ ա. զուսովք իւր накинуть овчину на плечи; ա. 'ի մէջ вселять въ *комъ.*

արհամարհեմ, *гл.* презирать, пренебрегать;--*стр.* быть пренебрегаемымъ;—*пр. прич.* արհամարհեալ презрѣнный.

Արհմն ի (ե) *соб. им.* Ариманъ.

արձակ ա (ե,ի) *пр.* свободный; открытый.

արձակեմ, *гл.* отпускать; посылать;—*пр. прич.* արձակեալ пущенный, безъ задержки.

արմատ ո с. корень; *мн. ч.* коренья, травы *М. Хор. Письмо Авг.*

Արշամ ա *соб. им.* Аршамъ, *отецъ царя Авгаря.*

արու ա (ե,ի) *пр. с.* самецъ; мужчина *Быт. 1, 27.*

արուեստ ի с. искусство; ремесло; занятіе, дѣло *Арист.*; чудо.

արուեստաւոր ա *пр.* искусный; —*нар.* искусно.

արութիւն, եան с. мужество, доблесть.

արուսեակ ա (ե,ի) с. утренняя заря.

արտահալածեմ *гл.* изгонять; обращать въ бѣгство.

արտայայտեմ *гл.* обнаруживать, открывать.

Արտաշիր *соб. им.* Арташиръ.

արտասուք, ա с. слезы, *ед. см.* արտասուր.

արտասուագոչ *пр.* со слезами и воплемъ, ա. ողբովք плача съ воплемъ и со слезами, плача навзрыдъ.

արտասուախառն *пр.* смѣшанный со слезами; слезный, со слезами.

արտաքաղեմ *гл.* извлекать, выщипывать.

արտաքին, ո *пр.* наруж-

ный, внѣшній;—*с.* внѣшность.

արտաքոյ *нар.* внѣ **ա. արքայութեանն այ** внѣ царства Божьяго; вонъ; **ա. քան զայգին** вонъ изъ сада *Матѳ. 21, 39;* снаружи *Матѳ. 23, 27.*

արտաքս *нар.* внѣ **'ի քաղաքէն** внѣ города *Вид. ст.;* вонъ; **եկ արտաքս** выйди ко мнѣ! *Вид. ст.*

արտաքուստ *нар.* извнѣ;—*пр.* внѣшній, чужой.

արտօսր *с.* слеза; *мн. см.* **արտասուք.**

Արցախ *геогр. н.* Арцахъ.

արքայ ի *с.* царь.

արքայական ա (ե,ի) *пр.* царскій, царственный.

արքայարան ի *с.* мѣстопребываніе царя, резиденція ц.; столица.

արքայութիւն, եան *с.* царство.

արօտական ա (ե,ի) *с.* пасущійся; *мн. ч.* кочевники *Арист.;* пастбища.

աւագ ա (ե,ի) *пр.* старшій.

աւազակ ա (ե,ի) *с.* разбойникъ.

աւազակութիւն, եան *с.* разбой.

աւազան ա (ե,ի) *с.* водоемъ; чанъ; купель.

աւաղ *межд.* о горе! увы!

աւան ա (ե,ի) *с.* село; мѣстечко.

աւանդութիւն, եան *с.* преданіе.

աւար ա (ե,ի) *с.* добыча.

աւարտ-եմ *гл.* кончать, заключать.

աւետաբեր ա (ե,ի) *и* **ի** *пр.* приносящій радость; веселящій; обѣтованная (земля) *Нерс. Благ.*

աւետարան ա (ե,ի) *с.* евангеліе.

աւետարանական ա (ե,ի) *пр.* евангельскій.

աւետարանիչ ա (ե,ի) *с.* евангелистъ.

աւետաւոր ա (ե,ի) *пр.* благовѣстительный; радостный; вѣстникъ радости *Троп. Сарг.*

աւերակ ա (ե,ի) *пр.* покинутый, пустынный, пустой; —*с.* развалины.

աւ=օ *см. въ концѣ словаря.*

Բ.

Բագի՛ն *ա* (*ե,ի*), *ո*, *ի и եա с.* жертвенникъ; капище, кумирникъ *Троп. Саrг.*

Բազմաբեղուն *пр. многоприносящій:* плодородный; обильный.

Բազմագունէ *пр.* разноцвѣтный, разнообразный.

Բազմախուռն *пр.* толпящійся во множествѣ; *բ. նիզակք* множество скрещивающихся копій.

Բազմակո՛յտ *ի пр.* нагроможденный въ большую кучу;—*с.* громадный свалъ, груда.

Բազմանամ, *ացայ гл.* размножаться.

Բազմապատի՛կ *ա* (*ե,ի*) *пр.* многократный; многообразный.

Բազմացուցանել, *ի гл.* умножать, увеличивать.

Բազմել *гл* сидѣть, садиться; помѣщаться.

Բազմողորմ *пр.* любвеобильный.

Բազմորդութի՛ւն, *եան с.* многочисленное потомство; многочисленныя дѣти.

Բազմութի՛ւն, *եան с.* множество; толпа.

Բազո՛ւմ *ա* (*ե,ի*) *пр.* много, многіе; *բազում քան զառաջինն* больше прежняго, *բ. նախանձ* сильное, большое рвеніе *Ф. О Муш.*, *բ. անգամ* нѣсколько разъ *Вид. ст.*

Բաժակ *ա* (*ե,ի*) *с.* чаша.

Բաժանել *гл.* дѣлить; отдѣлять *զինչ что л.* *'ի съ отл.* отъ *чего л.*

Բաժանո՛ւմն, *ման с.* раздѣленіе; распря.

Բաժի՛ն *ո и ի с.* часть, доля; участь, удѣлъ *Арист. Ани.*

Բախել *см.* **Բաղխել.**

Բախտ *ի с.* счастіе.

բաղադր-եմ *гл.* слагать, располагать.

բախ-եմ *гл.* бить, ударять, поражать; *բ. ընդ միմեանս* биться другъ съ другомъ; *բ. յապտակս* бить по ланитамъ, заушать.

բամբիռն, ոն *с.* бамбирнъ, *струнный инструментъ.*

բայց *со.* но, а.

բան, ի *с.* слово; *բանք են ինձ ընդ քեզ* я имѣю *сказать* тебѣ нѣсколько словъ *Объ еп. Іоан.*; *’ի վերայ բ.* эпилогъ *Хр.*; Слово (Богъ); дѣло, занятіе; изреченіе; *բ. մարգարէին* реченное пророкомъ; *բ. մի* одно *Матѳ. 21, 24.*

բանական, ա (ե,ի) *пр.* словесный *Хр.*

բանակ-եմ *гл.* располагаться лагеремъ.

բանաւոր, ա (ե,ի) *пр.* одаренный даромъ слова; разумный; мудрый *Хр.*

բանջար, ա, ո *и* **ի** *с.* зелень *Быт. 1, 11.*

բանսարկու, ա (ե,ի) *с.* клеветникъ; діаволъ.

բանսարկու-թիւն, եան *с.* клевета, навѣтъ.

բարձ-ամ, (րձ) ի *гл.* поднимать; возвышать; *’ի բաց բ.* уничтожать;—*стр.* подниматься; быть отнятымъ *Матѳ. 21, 43,* б. уничтоженнымъ; прекращаться.

բարք, ու *с.* нравы; природа, характеръ.

Բարաքիա, եա *соб. им.* Варахія.

բարեբախտագոյն, ի *ср. ст.* счастливѣйшій, весьма удачный; самый лучшій *Хр.*

բարեբախտիկ *пр.* счастливый.

բարեբաստ ի *пр.* счастливый.

բարեզարդու-թիւն, եան *с.* благолѣпіе.

բարեխօս, ա (ե,ի) *и* **ի** *пр. с.* ходатай, заступникъ, *բ. լինիմ առ տէր* быть ходатаемъ передъ Господомъ.

բարեկամ, ա (ե,ի) *пр. с.* доброжелатель, пріятель, другъ.

բարեհէր *пр.* добродушный, веселый, радостный; бла-

гопріязненный; симпатичный *Ф. О Муш.*

բարեհամբաւ-եմ *гл.* распускать добрую славу *съ в.* о *комъ л.;—стр.* пользоваться доброю славою.

բարեսմո̆ւն-ք, ան *с.* баресманъ, барсомъ: *связка священныхъ вѣтвей, срѣзанныхъ и собранныхъ по извѣстному обряду, которую жрецъ маздаяснъ (почитатель Ормузда) держалъ въ рукахъ при жертвоприношеніи.*

բարերար ա (ն,ի) *пр. с.* благодѣтель, благотворитель.

բարի̆, եա (ւո) *пр.* хорошій, добрый; *բ. է* хорошо *Быт. 1, 4; — ср. ст.* *լաւ* лучшій, лучше; —*с., особ. мн. ч.* *բարիք* добро, благо, доброе дѣло; польза.

բարեոք *нар.* хорошо.

բարկ-անամ *гл.* сердиться; негодовать.

բարկո-ւթի̆-ւն, եան *с.* гнѣвъ.

1 **բարձ ի** *с.* подушка; почетное мѣсто; степень, старшинство.

2 **բարձ ի** *с.* бедро.

բարձ-ր ուն (ու род.) *пр.* высокій, громкій (голосъ).

բարձրաբերձ ա (ն,ի) *и* **ի** *пр.* превысокій; высокій.

բարձրաձայն *пр.* громогласный; громкій:

բարձր-անամ *гл.* возвышаться.

բարձրաշէն *пр.* высо̀копостроенный, высоко возведенный.

բարձրացո̆-ւց]ան-եմ, ի *гл.* возвышать; поднимать.

բարձրեա՛լն *пр.* Всевышній.

բարձրո-ւթի̆-ւն, եան *с.* высота.

բարոյ-ք, ի *с.* нравъ, природа; природное свойство, врожденная способность, *մարդասէր բարոյք* врожденная любовь къ людямъ.

բարո-ւթի̆-ւն, եան *с.* добро, благо; *երկիր բարութեան* благословенная земля *Исх. 20, 12.*

բարո-ւնակ ա (ն,ի) *с.* виноградная лоза.

բարւ-ոք *см.* **բարեոք.**

բաց ա (ն,ի) *пр.* открытый;—*нар.* отдѣльно, вдали; 'ի

ի. прочь *Объ еп. Іоан. II.*; *'ի բացեայ или 'ի բացէ* издали;—*բաց 'ի предл. съ отл.* кромѣ.

Բացադր-ել *гл.* откладывать, отдѣлять; устранять, отбрасывать *Вор. въ ч. пер.*; снимать.

Բացատր-ել *гл.* излагать, преподавать; объяснять; отлагать, отдѣлять;—*стр.* отдѣляться, отличаться *Нерс. Ламбр.*

Բացայիշատակ *ա (ե,ի) с.* (ἀπομνημόνευμα)։ достопримѣчательное слово *или* дѣло, *Համառօտաւոտ բ.* краткое изреченіе.

Բացայիշեցեալ *пр.* достопримѣчательное *изреченіе.*

Բաւական *ա (ե,ի) пр.* достаточный; *съ зависящимъ отъ него неопр. накл.:* способный, въ силахъ.

Բեթփագէ *геог. н.* Виѳфагія.

Բեկանել, *ի гл.* ломать, разбивать; сокрушать;—*стр.* сокрушаться, надрываться (о сердцѣ)—*пр. прич. բեկեալ* изломанный, побитый.

Բեկումն, *ան (ուն) с.* ломаніе.

Բեղզեբուղ *см.* **Բեեղզեբուղ**։

Բեռն, *ան (ի) с.* бремя; ноша.

Բերան *ո с.* ротъ; уста.

Բերդ *ի с.* крѣпость.

Բեր-ել, *ի гл.* приносить; *բ. 'ի վերայ* приводить, доставлять, производить; —*н. прич. բերող* виновникъ *М. Хор. О Тигр.*;—*стр.* нестись, мчаться, ѣхать *'ի վերայ* на *комъ л.*

Բերկր-ել *гл.* радоваться, веселиться; наслаждаться.

Բերումն, *ան (ուն) с.* приношеніе; произведеніе, плодъ *Нерс. Благ.*

Բեւր *ու и о кол. ч.* десять тысячъ; множество.

Բեւրակերպի *пр.* многообразный; разнообразный.

Բեւրաւոր *ա (ե,ի) пр.* деситысячный; десятками тысячъ, многочисленный.

Բեեղզեբուղ *ա собс. им.* Веельзевулъ.

Բժի՛շկ *ա (ե,ի) с.* врачъ.

Բժշկ-ել *гл.* лѣчить, исцѣ-

лять; —*стр.* вылѣчиваться, исцѣляться.

Բժշկ-ութի՛-ւն, եան *с.* лѣченіе; исцѣленіе.

Բիւր, *равно производныя и сложныя съ* բիւր *см.* **Բեւր.**

Բղխ-եմ *гл.* бить, вытекать *Себ.*; изливать *Нерс. Благ.*; произращать *Бытіе 1, 11.*

Բնախօսութի՛-ւն, եան *с.* физіологія; глубокое изслѣдованіе || врожденный даръ слова.

Բնակ ա (*ն,ի*) *пр.* коренной, родной *Ф. О Муш.*; туземный, мѣстный.

Բնական ա (*ն,ի*) *пр.* природный, коренной.

Բնակ-եմ *и*

Բնակ-իմ *гл.* обитать, жить.

Բնակի՛չ ա (*ն,ի*) *с.* обитатель, житель.

Բնակ-ութի՛-ւն, եան *с.* жилище, обиталище *Л. П. Письмо*; населеніе, населенное мѣсто; поселеніе.

Բնաւ [*բուն*] *нар.* совсѣмъ; вовсе; —*пр.* весь, *զնո-սին շահիմ* всѣхъ ихъ пріобрѣтаю *въ друзья Нерс. Ламбр.*

Բոլոր ի *с.* кругъ; —*пр.* круглый; цѣлый, весь *'ի բոլորում վայելչականս Хр.*; —*нар.* кругомъ, *պատեալ զինեւ բոլոր* окружали меня со всѣхъ сторонъ *Нерс. Благ.*; цѣликомъ, совершенно.

Բոլորակամ *нар.* по общему желанію, единодушно.

Բողոք-եմ *гл.* взывать; возглашать, свидѣтельствовать; жаловаться.

Բոյն ո *с.* гнѣздо.

Բոյս ո *с.* растеніе, *հովիտ դալարաբեր բուսոց* ущелье съ зеленѣющими растеніями.

Բովանդակ *пр.* цѣлый, весь; —*нар.* вообще.

Բորոտ ա (*ն,ի*) *и* ի *пр.* прокаженный.

Բորոտեցո՛-ւցան-եմ, ի *гл.* поражать проказою, насылать проказу.

Բոցափայլ-եմ, *гл.* блистать, какъ пламя; ярко сіять.

Բռնադատեցէ *см.* **Փառասպրու.**

Բու՛ն ա (ն,ի) и ի *с.* корень; природа.

Բունիկ *с.* гнѣздышко.

Բունել, *гл.* гнѣздиться.

Բու՛ռն, ան (ուն) *с.* кулакъ.

Բուսանել, այ *гл.* произрастать.

Բուրաստան ա (ն,ի) *с.* цвѣтникъ, садъ.

Բուրել *гл.* пахнуть, исходить (о запахѣ).

Բռել, *гл.* обѣлять.

Բռնաբար *нар.* насильно; насильственно; съ насиліемъ.

Բռնադատել, *гл.* силою принуждать; насиловать.

Բռնութիւն, եան *с.* насиліе.

Գ.

Գագ ա *геогр. н.* Гагъ, *гора въ Грузіи, на границѣ съ Албаніею; на ея вершинѣ, въ монастырѣ Креста, св. Месропъ положилъ мощи св. Саргиса и въ честь того же святого выстроилъ церковь, извѣстную подъ названіемъ Гагскаго св. Саргиса.*

Գագաթն, ան (ուն) *с.* темя, макушка; верхъ, верхушка; вершина.

Գազան ա (ն,ի) *с.* звѣрь; животное *Арист. Ани*; *боевое* животное (слонъ) *Ел. Б. арм. съ пер.*

Գազանանալ *гл.* звѣрѣть, разъяряться; *գազանացեալ գազանութեամբ* силою разсвирѣпѣвшихъ звѣрей *Ел. Б. арм. съ перс.*

Գալարափող *с.* рожокъ, труба.

Գալարիլ *гл.* корчиться; *աղիք գալարէին* *нутро перевертывалось.*

Գալիլեացի՛, ւոց *этн. н.* га-

лилеянинъ, галилейскій.
գաղտ *нар.* тайно, тайкомъ.
գամ, (եկ)ի, եկն *гл.* приходить.
գան ի *с.* ударъ, побои.
գանգատ *с.* жалоба.
գանձ ու *и* ի *с.* сокровище; сокровищница.
գարնանային ո *пр.* весенній.
գարշ ի *пр.* мерзкій.
գարշ-եմ *гл.* считать мерзкимъ;—*стр.* брезгать, гнушаться.
գարուն, (ն)ան *с.* весна.
գաւազան ա (ե,ի) *с.* посохъ; палка.
գաւառ ա (ե,ի) *с.* область.
գաւ=գօ *см.* въ концѣ словъ, начинающихся съ գ.
գեհեն ի *с.* геенна.
գեղաղէշ *пр.* прекрасный, наиболѣе красивый.
գեղաւոր ա (ե,ի) *пр.* красивый; *իբրեւ զգեղաւորս սքանչելիք* дивные по красотѣ.
գեղեցիկ ա (ե,ի) *пр.* красивый; прекрасный; *пр. ст.* *ամենագ.* прекраснѣйшій; – *нар.* прекраснѣе всего.
գեղեցկաբար *нар.* прекрасно.
գեղեցկայարմար *пр.* красивосложенный.
գեղեցկատես *пр.* съ прекраснымъ образомъ.
գեղեցկոտն *пр.* съ прекрасными ногами, быстроногій.
գեղաձեւ *пр.* красивый.
գետ ո *и* ա (ե,ի) *с.* рѣка.
գետին ո *и* ա (ե,ի) *с.* почва; земля.
գեր *предл. съ вин.* надъ *чѣмъ*, выше *чего; при сравн. ст. въ смыслѣ* քան, чѣмъ: *գեր զամենայն լաւագոյն Хр.*
գերագոյն ի *ср. ст.* высшій.
գերապատիւ *пр.* почетнѣйшій.
գերապանծ *пр.* крайне горделивый; надменный.
գերեզման ա (ե,ի) *с.* могила.
գերեհան *с.* исторгающій изъ плѣненія; избавитель.
գերի, եա (ւո) *пр.* плѣнный; плѣненный.
գերութիւն, եան *с.* плѣненіе.
գիւղ ա (ե,ի), *род.* գեղջ *с.* селеніе; деревня.
գինեմոլ ա (ե,ի) *пр.* пристрастившійся къ вину; пьяница.

Գիշեր ո и ա (ե,ի) с. ночь: 'ի գիշերի և 'ի տուընջեան днемъ и ночью; մէջ գիշերոյ, *равно* մէջ գիշերի полночь.

Գիշերասէր *пр.* любящій ночь, ночной.

Գիտակ ա (ե,ի) *пр.* знающій; գ. ել узнавать.

Գիտ-եմ, ացի *гл.* знать, вѣдать; понимать *Матѳ. 21,* 45; գիտելի է слѣдуетъ знать.

Գիտու-թի-ւն, եան *с.* знаніе, գ. առնեմ давать знать *Себ.*; *тв.* գիտութեամբ сознательно *Нерс. Ламбр.*

Գիր ո письмо; писаніе, *особ. мн. ч.*—

Գիր-ք ո книга; св. Писаніе *Матѳ. 21,* 42.

Գիրկ ա (ե,ի), *особ. во мн. ч. с.* объятіе; лоно.

Գիւղ *см.* **Գեւղ**

Գիւտ ի *с.* находка; стяжаніе; выгода, польза.

Գլխաւոր ա (ե,ի) *пр.* главный.

Գլխովին *нар.* совершенно.

Գլուխ ո *с.* голова; глава, գ. առաջին 1-я глава, գ. անկեան глава угла, գլխաւք *въ Хр. (стр. 47) есть, по всей вѣроятности, описка переписчика или опечатка Вен. изданія, иначе, конечно, слѣдовало бы отмѣтить и основу-ա этого слова.*

Գն-ամ *гл.* ходить; уходить; 'ի վերայ գ. проходить по *чему л.*; отходить, գնայ առ աստուած *Поуч. св. от.*

Գնացող ա (ե,ի) *пр.* ходкій *Объ еп. Іоан.*

Գն-եմ *гл.* купить, покупать.

Գոգցես *гл. недост.* скажешь;—*нар.* почти.

Գող-անամ *гл.* красть.

Գ-ոմ *[գոյ=գոլ]* *гл.* существовать, быть; *сослаг.* գուցէ можетъ быть.

Գոյն ո *и* ի *с.* цвѣтъ, краска.

Գոյր *см.* **Գոմ.**

Գոչ-եմ *гл.* кричать, ревѣть; оглашать воздухъ крикомъ *Ел. Бит. арм. съ перс.*

Գովան-ք ա *с.* похвалы.

Գով-եմ *гл.* хвалить, превозносить.

Գովեստ եան *и* ի *с.* похвала.

Գովու-թի-ւն, եան *с.* похвала.

գործ ո с. дѣло, дѣйствіе, **գ. պատերազմին** военное дѣйствіе *Арист*. *Ани*, битва; **գ. դառնութեան** жестокое дѣло (бой) *Ел. Бит*. *арм. съ перс*.

գործական ա (ե,ի) *пр*. дѣйствіемъ, наглядный *Хр*.

գործ-ել *гл*. дѣлать; творить (грѣхи) *Вид. ст*.; совершать; производить; *съ твор*. составлять изъ *чего л*.; работать *Исх. 20, 9*; обрабатывать; **գ. ողորմածութիւն** быть милосердымъ; — *стр*. твориться; совершаться; проистекать; быть причинену.

Գուգար-ք ա *геогр. н*. Гугары, *одинъ изъ пятнадцати главныхъ округовъ Великой Арменіи, на границѣ съ Грузіею*.

գո՛ւթ ո *с*. любовь **ընդ** къ *кому л*. *Арист*.; жалость.

գումար-ել *гл*. собирать; — *пр. прич*. **գումարեալք** собравшіеся, слетѣвшіеся *Вор. въ ч. пер*.

գումարութի՛ւն, եան *с*. собраніе.

գունաւոր ա (ե,ի) *пр*. цвѣтной, разноцвѣтный; хорошей масти, породистый *Объ еп. Іоан*.; красивый, прекрасный.

գո՛ւնդ ա (ե,ի) *и* ի *с*. полчище; войско; отрядъ *см*. 2 **Տափեան**; толпа.

գունեան *пр*. румяный.

գտ՛անել (ի՛),ի *гл*. находить; — *стр*. оказываться.

գրապանակ ա (ե,ի) *с*. *повязка на лбу и на рукахъ съ словами изъ св. Писанія*: хранилище.

գրաստ ու *с*. верховое, вьючное животное: оселъ; катеръ; лошадь *Объ еп. Іоан*.

գրգռ-ել *гл*. возбуждать; **'ի վերայ գ.** в. противъ *кого л*.

գրեթէ *см*. **գրել**.

գր-ել *гл*. писать, написать *съ вин*. о *чемъ л*.; *пов*. **գրէ, գրէթէ** почти, какъ будто.

գաւտի՛, եա (ւո) *с*. поясъ.

Դ.

Դ *мѣст. суф., показывающій, что предметъ близъ или у второго лица.*

դա *личн. м.* онъ *о предметѣ, ближайшемъ ко второму лицу.*

դալար, ի *и* **ո** *пр.* зеленый; *խոտ դալար* травная зелень *Быт. 1, 30.*

դալարաբեր *пр.* приносящій зелень, доставляющій свѣжую траву, зеленѣющій.

դալարի, եա (**ւո**) *с.* зеленая трава, зелень.

դայեակ ա (**ե,ի**) *с.* кормилица; воспитатель.

դանդաղանք, ա *с.* медлительность, вялость, *քնոյն դ.* сонливая вялость.

Դանիէլ *соб. им.* Даніилъ.

դաշտ ա (**ե,ի**) *с.* поле.

դաշտաւոր, *правильнѣе:* **փաշտաւոր ա** (**ե,ի**) *пр.* съ ростками; распустившійся, цвѣтущій *Нерс. Благ.*

դառնալ, (**րձ**)**այ** *гл.* возвращаться; обращаться; поворачивать *Геогр.*

դառնանալ *гл.* становиться горькимъ, обращаться въ въ горечь, въ огорченіе.

դառնութիւն, եան *с.* горечь; жестокость.

դաս ու *с.* рядъ; собраніе; толпа.

դաստառակ ա (**ե,ի**) *с.* утиральникъ, полотенце; платокъ.

դաստիարակ ա (**ե,ի**) *с.* воспитатель.

դաստիարակել *гл.* воспитывать.

դատաստան ա (**ե,ի**) *с.* судъ: *դ. ընդունիմ* подвергаться суду, быть осуждену.

դատել *гл.* судить; — *н. прич.* *դատող* судья.

դար ու *с.* вѣкъ, столѣтіе.

դարձ ի *с.* обращеніе; *փրկութեան դ.* спасительное обращеніе.

դարձեալ *нар.* опять, *см.* **դառնալ.**

դարձուած ա (ե,ի) *с.* поворотъ.

դարձուցան-եմ, ի обращать; отвращать, отмѣнять *Себ.*

դարման-եմ *гл.* печься *съ вин. о комъ л.*; кормить.

Դաւիթ ա (ե,ի) *соб. им.* Давидъ.

դեղ ո *и* ի *с.* лѣкарство.

դեռ *нар.* еще, пока; *դ. ևս* еще, уже, только что *А. П. Письмо, стр. 35*; между тѣмъ.

դեսպակ ա (ե,ի) *с.* носилки.

դերբուակ ա (ե,ի) *с.* бугристая мѣстность.

դերկ-անամ *гл.* быть необработану, запущену.

դեւ [*вм. դէւ*] ա (ի) *с.* злой духъ; бѣсъ, діаволъ.

դէմ ա (ե,ի) *с.* лицо; видъ; образъ; *ընդ դ.* противъ.

դէպ ա (ե,ի) *с.* случай, удобный случай;— *пр.* подходящій, удобный, должный; —*нар.* сообразно, какъ должно.

դէտ ա (ե,ի) *с.* стражъ, блюститель; *въ сложеніи съ ակն* глазъ *образуетъ*— **դէտական** *с. сложное слово, употребляющееся въ выраженіяхъ:* а) *դէտական ունիմ* устремлять глаза, наблюдать, высматривать; b) *դէտական ի վեր ունիմ, համբառնամ* поднимать кверху взоры, оглядываться.

դժուարակիր *пр.* неудобоносимый.

դժոխք, ո *с.* адъ.

դժուարութիւն, եան *с.* трудность; неудобство, *դ. գետոյն* трудный переходъ рѣки *Ел. Бит. арм. съ перс.*

դիաթաւալ *пр.* повергнутый подобно трупу; *դ. լաղամ* падать замертво.

դիակն, ան (ուն) *с.* трупъ.

դիմ-եմ *гл.* устремляться, направляться.

Դիոգինէս *соб. им.* Діогенъ.

դիպաղեղն, ան (ուն) *пр.* обладающій меткими стрѣлами.

դիպաւոր ա (ե,ի) *пр.* мѣткій; соразмѣрный.

դիպ-իմ *гл.* случаться; встрѣчаться.

դիտանոց ա (ե,ի) *с.* дозорная, сторожевая башня.

դիտապետ ա (ե,ի) *с.* надзиратель; епископъ.

դիտաւոր-ել *гл.* осматривать; — *пр. прич.* դիտաւորեալ показавшійся *Вор. въ ч. пер.*

դիտաւորութի՛ւն, եան *с.* осматриваніе; созерцаніе, соображеніе; мысль, намѣреніе.

դի՛ր ի *и* ո, *особ. во мн. ч. с.* положеніе; *см.* դնել.

դիւահար ա (ե,ի) *пр.* пораженный бѣсомъ, бѣсноватый.

դիւածոլ *пр.* совращенный діаволомъ, бѣсовскій.

դիւրի՛չ ա (ե,ի) *с.* облегчитель, облегчающій.

դիւցազնացեալ *пр.* ставшій полубогомъ; сдѣлавшійся героемъ.

դղրդ-ել, *гл.* приходить въ движеніе, въ смятеніе.

դմա *см.* դա.

դն-ել, (եդ) ի, դիր *гл.* ставить, класть; առաջի դ. предлагать; դ. 'ի վերայ *съ род.* возлагать на *кого л.*, դ. 'ի *съ вин.* возлагать на *что л.*; ձեռն դ. 'ի վերայ *съ род.* рукополагать *кого л.*, գերիցութեան ձ. դնեմ 'ի վերայ քո рукополагаю тебя въ священники *Объ еп. Іоан.*; взваливать մեղս 'ի մեղաց վերայ грѣхи на грѣхи; 'ի մտի դ. мысленно, въ душѣ рѣшать, заключать; устраивать, համադէս դ. устраивать собраніе, собираться *Хр.*

դոյն *указ. м.* этотъ же самый, тотъ же самый (*о предметѣ, ближайшемъ ко 2-му лицу*).

դու *личн. м.* ты; 'ի քէն у тебя *Исх. 20, 10.*

դոյզնաքեայի *пр.* незначительный, малый; краткій.

դու՛ռն, ան (ու) *с.* дверь; ворота; дворъ (*персидскаго царя*).

դու՛ստր, եր *с.* дочь.

դպի՛ր ա (ե,ի) *с.* книжникъ; чтецъ.

դրախտ ա (ե,ի) *и* ի *с.* садъ; рай.

դրացի՛, եա (ւո) *пр.* сосѣдній; сосѣдъ.

Ե.

Եգեր ա и

Եգր, եր *этн. н.* Егры;— *геогр. н.* Мингрелія.

Եգիպտացի, ւո *пр.* египтянинъ; *երկիր եգիպտացւոց* земля Египетская *Исх. 20, 2*; коптъ (христіанинъ) *Нерс. Ламбр.*

Եդ *см.* դնեմ.

Եդեմ *геогр. н.* Эдемъ.

Եդեսացի *пр.* эдессіецъ, *քաղաք եդեսացւոց* городъ Эдесса.

Եդեսիա *геор. н.* Эдесса.

Եզն, ան (ի) *с.* волъ, быкъ.

Եզր, եր *с.* берегъ; край; предѣлъ.

Եթէ и

Թէ *со.*, если; или *Матѳ. 23, 17*; хотя *թէ ոչ կամիցիք* *Обь еп. Іоан.*, *թէ և* хотя бы *Нерс. Благ.*; что, *ոչ եթէ* не то, что *или* не то, чтобы *или* нельзя *сказать*, что, *ոչ եթէ կողմ էր, որ յաղթեաց* *Ел. Бит. арм. съ перс.*

Եթովպացի, ւո *этн. н.* эѳіопъ.

1 Ել *см.* եմ.

2 Ել, ի, *особ. во мн. ч. с.* выходъ; *ելք* восходъ, востокъ *Геогр.*; Исходъ, *названіе второй книги пророка Моисея.*

Ելանեմ, ի *гл.* выходить; исходить; удаляться; *գերի ե.* быть уведену въ плѣнъ; *ե. ընդ* *съ вин.* очутиться, оказываться съ *кѣмъ л.*

1 Եկ ա (ե,ի) *с.* пришлецъ *Исх. 20, 10.*

2 Եկ, Եկն *см.* գամ.

Եկամուտ ա (ե,ի) *с.* пришлецъ; новообращенный, *առնել ե. մի* обратить *хотя* одного *Матѳ. 23, 15.*

Եկեղեցի՛, եա (ւո) *с.* церковь.

Եհան *см.* **Հանեմ.**

Եղանակ ա (ի,ի) *с.* образъ; время; ритмъ; мелодія *Арист.*

Եղանիմ, է *гл.* становиться; быть, *см.* **եմ.**

Եղբայր, *род.* **աւր** *с.* братъ; монахъ *Поуч. св. от.*

Եղբայրասպանութի՛ւն, եան *с.* братоубійство.

Եղբայրսիրութի՛ւն, եան *с.* братолюбіе.

Եղիշէ *соб. им.* Егишэ *или* Елисей, *армянскій писатель V вѣка по Р. Хр., извѣстный главнымъ образомъ, какъ авторъ историческаго сочиненія* **Վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին** О войнѣ съ персами армянъ подъ предводительствомъ Вардана. *Изъ Исторіи Елисея внесены въ Хрестоматію два отрывка, начало V-ой главы и описаніе битвы на рѣкѣ Тъгмутъ изъ VI-ой главы, оба по Тифлисскому изданію 1879 года.*

Եղիցի *см.* **Եղանիմ.**

Եղծ *с.* разрушеніе; опроверженіе.

Եղկելի՛, եա (ւո) *пр.* несчастный, жалкій.

Եմ [**,եցի**] *гл.* быть, существовать; *аор.* **ե՛ցի, ե՛ցեր, եա՛ց** *и т. д. употребляется лишь въ качествѣ неотдѣляемаго вспомогательнаго, такъ* **սիրեմ** *любить, аор.* **սիրեցի**; *когда же этотъ глаголъ является отдѣльно, аор. и буд. онъ заимствуетъ у глагола* **եղանիմ**; **է որ—է որ,** часть—часть, одинъ — другой, **կողմ էր, որ յաղթեաց, և կողմ էր, որ պարտեցաւ** одна сторона побѣдила, а другая была поражена *Ел. Бит. арм. съ перс.*; **է** *съ неопр. накл.* можно, нужно, **էր տեսանել** нужно было видѣть; **յանդիման եմ** предстать, являться; *сосл.* **չիցէ** (**ոչ+իցէ**) неужели не?

Եպերեմ *гл.* бранить, поносить.

եպիսկոպոս ա (ե,ի),—սունք с. епископъ.

եռ-ալ гл. кипѣть; пылать; вспыхивать.

եռումն, ման (ուն) с. кипѣніе.

1 ես личн. м. я; զինև=զ+ինև.

2 ես см. ել.

Եսաւ соб. им. Исавъ.

եփ см. փալ.

եփեւ см. փեսանել.

եփոն см. փալ.

երագապէս нар. быстро, живо.

երագահաս пр. быстро достигающій, быстро являющійся *на помощь*.

երախայ и

երեխայ ի с. ребенокъ.

երախտաւոր ա (ե,ի) пр. благодѣтель ատ съ вин. кого л.

երամ ո с. стадо; стая, երամ երամ стаями, հոմերամ или համերամ всѣмъ стадомъ.

երանական ա (ե,ի) пр. блаженный, см. հասանել.

երանաւէտ пр. преблаженный, счастливый, завидный.

երանգ ա (ե,ի) с. цвѣтъ; краска.

երանելի, եաց (ւո) пр. блаженный.

երանի пр. блаженный, ե. իցէ այնմ блаженъ тотъ; ե. տալ называть, считать блаженнымъ,

երանութիւն, եան с. блаженство; завидное качество, достоинство *Хр*.

երասանակ ա (ե,ի) с. узда.

Երասխ ա геогр. н. Араксъ.

երապար ի с. собраніе.

երբ нар. когда; когда?

երբեմն нар. нѣкогда.

երբեք нар. когда либо; *въ отриц. предл.* никогда.

երգ ո с. пѣсня; յերգ արկանել воспѣвать; осмѣивать.

երգ-ել гл. пѣть; воспѣвать; ե. քամբռամբն пѣть подъ *струнный инструментъ* бамбирнъ.

երդ]նու-լ, (ու)այ гл. клясться, поклясться 'ի съ вин. чѣмъ л.

երեկ с. вечеръ.

երեկոյ ի с. вечеръ.

երես ա (ե,ի), особ. мн. ч. с. лице; поверхность.

երեսո՛ւն, ի *кол. ч.* тридцать; самъ тридцать *Нерс. Благ.*

երեւելի՛, եա (լո) *пр.* кажущійся, видимый; знатный; извѣстный.

երեւեցո՛ւցանեմ, *гл.* являть, показывать.

երեւիմ *гл.* являться; показываться; казаться.

երեւո՛ւմն, ման (ուն) *с.* явленіе, проявленіе.

երեք, երից *кол. ч.* три.

երեքտասան ի *кол. чис.* тринадцать.

երեքտասաներորդ ա (ե,ի) *поряд. ч.* тринадцатый.

երթամ, չոգայ *гл.* идти, отправляться, զհետ ե. идти вслѣдъ за *кѣмъ л.*, слѣдовать *съ род.* за *кѣмъ л.*, идти զհետ ճանապարհի по пути.

երէ՛ց ու,—ունք *с.* старшій; священникъ.

երի՛, ւո *с.* передняя лопатка, передняя нога (*у животныхъ*); առ երի около, сопредѣльно *Георг.*

երիտասարդ ա (ե,ի) *с.* юноша.

երիցութի՛ւն, եան *с.* старшинство; первенство; санъ священника, священство.

երկաթ ո и ի *с.* желѣзо.

երկայնակեաց *прил.* долго живущій, долголѣтній *Иса.* 20, 12.

երկայնեմ *гл.* удлинять, увеличивать.

երկար ա (ե,ի) *пр.* длинный; продолжительный;— ընդ երկար долго; долгій, продолжительный.

երկաքանչիւր *неопр. м.* оба, тотъ, и другой.

երկբայութի՛ւն, եան *с.* колебаніе; сомнѣніе.

երկի՛ւղ ի *с.* боязнь, страхъ; трепетъ.

երկի՛ն ի *обыкн. во мн. ч. с.* небо *Быт.* 1, 1; небеса *Быт.* 1, 9; *архаич. отл.* յերկնուստ съ неба.

երկի՛ր ի *с.* земля; страна.

երկրպագանեմ, ի *гл.* поклоняться.

երկեւղ *см.* երկիւղ

երկմտեմ *гл.* сомнѣваться.

երկնայի՛ն ո *пр.* небесный.

երկնաւոր ա (ե,ի) *пр.* небесный.

երկնչիմ, եայ *гл.* бояться 'ի *съ отл. кого л.*

երկոտասաներորդ ա (ե,ի) *поряд. ч.* двѣнадцатый.

Երկու — *кол. ч.* два: *склон. лишь во мн. ч.* *երկուք* (*им. и твор.*), *երկուց*, *երկուս* (*вин. и им.*).

Երկու-երեան *и*

Երկու-եին *соб. ч.* оба; и тотъ, и другой, *ո՞ յերկոցունց* который изъ двухъ?

Երկպառակութիւն, *եան* *с.* раздоръ.

Երկրագործ *ա* (*ե,ի*) *пр.* земледѣльческій;—*с.* земледѣлецъ.

Երկրածին *ա* (*ե,ի*) *пр.* земнородный; человѣкъ.

Երկրաւոր *ա* (*ե,ի*) *пр.* земной.

Երկրորդ *ա* (*ե,ի*) *и ի поряд. ч.* второй.

Երուանդեան Ерувандянъ, *прозвище Тиграна, по М. Хор. означающее „Ерувандовичъ“, т. е. сынъ Еруванда, на дѣлѣ же въ приводимомъ въ Хрестоматіи отрывкѣ (20 стр.) слово Ерувандъ, обращенное въ имя отца Тиграна и потому снабженное окончаніемъ* pat-ron. *եան, есть эпитетъ* (*зенд.* raevand =е-рâванд) *Тиграна* (Tishtrya) *и значитъ*—блестящій, лучезарный.

Երուսաղէմ *геогр. н.* Іерусалимъ.

Երուսաղէմացի, *ւո* *пр.* іерусалимскій, іерусалимецъ.

Երրորդ *ա* (*ե,ի*) *и ի поряд. ч.* третій.

Երրորդութիւն, *եան* *с.* Троица.

Եւ *со.* и; даже *և ոչ քան զկորի մի Ф. О Муш.*; а.

Եւեթ *нар.* только.

Եւթներորդ *ա* (*ե,ի*) *поряд. ч.* седьмой.

Եւթանասուն *ի* *кол. ч.* семьдесятъ, *пишется обыкн.*: *եաւթանասուն.*

Եւն и пр., *т. е. сокращеніе въ письмѣ словъ* *և այլն* и прочее.

Եւս *нар.* еще; болѣе *Матѳ. 23, 39.*

Եփրատ *ա* *геогр. н.* Евфратъ.

Զ.

Զ *предл., сопровождающій вин. падежъ;* զ *съ мѣст. суф.* (ս, դ *или* ն) *можетъ управлять родительнымъ падежомъ, такъ* զԹզենւոյդ тотъ, т. е. извѣстный вамъ *случай* со смоковницею; происшедшее на вашихъ *глазахъ* со смоковницею; *съ твор.* вокругъ *чего л.,* о *чемъ л.,* զկենցաղաւգտակարագոյն խրատուք *Хр.; съ отл.* о *чемъ л.,* вокругъ *чего л.;* съ *чего л.* զգաւտուոյ *Объ еп. Іоан.*

զայր-անամ *гл.* разъяряться, злиться.

զանազան ա (եւ,ի) *и* ի *пр.* различный, разнообразный.

զանազան-եմ *гл.* различать;— *стр.* отличаться.

զանազան-ու-թի̆-ւն, եան *с.* различіе, разница.

զանգիտ-եմ *гл.* робѣть, бояться.

զարդ ու *с.* украшеніе; нарядъ *позднѣйш. съ осн.*-ի *Нерс. Бл.*

զարդարան-ք ա *с.* украшенія, наряды.

զարդար-եմ *гл.* украшать;— *стр.* украшаться, наряжаться.

զարդարիչ (եւ:ի) *с.* украшатель; украшающій.

զարթնում, եայ *гл.* пробуждаться.

զարթու̆-ց]ան-եմ *гл.* будить.

զարհու-րելի̆, եա (ւո) *пр.* ужасный, потрясающій.

զարմանազան *пр.* удивительный по роду, изъ рода дивныхъ.

զարմանալի̆, եա (ւո) *пр.* удивительный; чудный.

զարմանական *см.* զարմանալի.

զարմ-անամ *гл.* удивляться ընդ *съ вин. чему л.*

զաւակ ա (ի,ի) с. сѣмя; плодъ; дитя.

զաւ"=զօ" *см. въ концѣ словъ, начинающихся съ* զ.

Զաքարիայ ի *соб. им.* Захарія.

զգածել, ալ *гл.* носить; одѣваться, облекаться *съ твор.* во *что л.*; быть объяту, подвержену *Хр.*

զգենուլ, (եց)ալ *гл.* надѣвать; быть одѣтымъ.

զգեստ ո, ու *и* ի *с.* одежда; զզեստք երկաթոյ желѣзныя латы *М. Хор. О Тигр.*

զգետնել *гл.* повергать на земь, сваливать на землю.

զգուշացուցանել, ի *гл.* напоминать; предупреждать; предостерегать.

զգուշութիւն, եան *с.* предостереженіе; вниманіе.

զեղխ *пр.* скользкій, ошибочный; непостоянный, легкомысленный; распутный, развратный.

զեղխասէր ա (ի,ի) *пр.* любящій распутство; распутный.

զեռալ *гл.* ползти; двигаться, զեռեղեան *զ.* топтаться на мѣстѣ, толпиться на мѣстѣ.

զեռուն ո *пр.* пресмыкающійся, զեռունս շնչոց կենդանեաց пресмыкающихся съ живыми душами *Быт. 1, 20.*

զերդ *и*

զերթ *нар.* какъ *въ позднѣйшихъ памятникахъ вм. классич.* իբրև *и* որպէս.

զերծանել, ի *гл.* вырывать, выщипывать *Вор. въ ч. пер.*; спасать.

զէն ու *и* ի *с.* оружіе; доспѣхи.

զի *со.* что *Быт. 1, 4*; *съ сосл. накл.* чтобы *Исх. 20, 12*; когда, զի ոչ դու զիս գիտես ես *Об. еп. Іоан.*; такъ какъ, ибо *Исх. 20, 11*; *см.* 1ի.

զիարդ *см.* 1ի.

զինչ *и*

զինչէ *см.* 1ես.

զկնի *предл. съ род.* послѣ, за; —*нар.* стылу; потомъ.

զղջանալ *гл.* раскаяваться.

զղջութիւն, եան *с.* раскаяніе; покаяніе.

զուարթատեսիլ *пр.* бодрый на видъ, съ радостнымъ ви-

домъ; нарядный *Нерс. Благ.*

զուարճանամ *гл.* рѣзвиться, веселиться, наслаждаться.

զրուարճենալ *см.* **ուարճենալ.**

զուր *пр.* даровой; пустой; **'ի զուր** даромъ, напрасно.

զրապանծ, ի *пр.* тщеславный; суетный, пустой.

զրաւեմ *гл.* оканчивать;— *стр.* кончаться, преходить (изъ жизни).

Զրուան ա *соб. им.* Зрованъ.

զաւր *ու и ա, равно ո с.* войско, воинство.

զաւրապետ ա (**ի,ի**) *с.* военачальникъ.

զաւրավար ա (**ի,ի**) *с.* полководецъ; воевода.

զաւրացուցանեմ, ի *гл.* усиливать; давать силу.

զաւրաւոր ա (**ի,ի**) *пр.* сильный.

զաւրեղ ա (**ի,ի**) *пр.* могучій.

զաւրութիւն, եան *с.* сила.

Է.

Է *см.* **եմ.**

Էգ ա (**ի,ի**) *и* **ի** *с.* самка; женщина *Быт. 1, 27.*

Էշ ո *и* **ու** *с.* оселъ; ослица *Матө. 21, 2.*

1 **Էր** *см.* **եմ.**—2 **Էր** *см.* 1**Է.**

Ը.

Ըղ *см.* **ղ.**

ըղձալի, եա (**ւո**) *пр.* желанный.

ըմբռնեմ *гл.* ловить, хватать; *стр.* быть пойману, попадаться; б. охвачену,

ահիւ ըմբռնեալ охваченный ужасомъ, ըմբռնեալ ունի съ *вин.* охватилъ *кого л.*

ըմպելի̆, *եաց (ւոց) равно во мн. ч. с.* питье, напитокъ.

ըմպ-ել, *արբի гл.* пить *пов. поздн.* ըմպէ *вм. класс.* արբ *Поуч. св. от.*; —*пр. прич.* արբեալ выпившій; пьяный.

ընդ *предл. съ род.* за *что л.*, по *чему л.*; вмѣсто, за, изъ-за *Объ еп. Іоан.*; *съ дат.* вмѣстѣ съ, ընդ նմա вмѣстѣ съ нимъ *Объ еп. Іоан.*; *съ твор.* подъ *чѣмъ л.*; *съ вин.* въ, ընդ միտս въ мысляхъ, въ душѣ, мысленно; по, на ընդ ամենայն անդամս по всѣмъ членамъ, на всѣхъ членахъ *Объ еп. Іоан. II*; ընդ въ *съ вин.*, по направленію къ, ընդ Մարս *Геогр.*; съ *кѣмъ л.*, ընդ միմեանս другъ съ другомъ, между собою.

ընդարձակացու̆ց]ան-ել, *ի гл.* расширять.

ընդարձակ-ել *гл.* расширять.

ընդդէմ *см.* դէմ.

ընդդիմակ *ա (ե,ի) пр.* противный; противоположный, յընդդիմակէն ἐκ τοῦ ἐναντίου *Хр.*

ընդէ՞ր *см.* [1]է.

1 ընդհանուր *нар.* повсюду; вообще; *отсюда прилагательное:*

2 ընդհանուր *ո и ի, равно согл. ր пр.* повсемѣстный, вселенскій; общій.

ընդունայն *пр.* пустой, тщетный;—*нар.* напрасно, попусту *Вид. ст.*

ընդուն-ել, ընկալայ *неопр.* ընդունել` *гл.* принимать; одобрять.

ընթ]ան-ամ, (ց)այ *гл.* бѣгать; поступать *Нерс. Ламбр.*

ընթեռ]ն-ում, (րց)այ *гл.* читать.

ընթրի̆-ք, *եաց с.* ужинъ; пиршество *Матѳ. 23, 6.*

ընծայ-ել *и*

ընձայ-ել *гл.* подносить, дарить.

ընկ-ե]ն-ում, *եցի гл.* бросать, повергать; ընկ. զանձն бросаться, кидаться; 'ի բաց ընկ. отбрасывать;

ընկ. 'ի или առ съ вин. предоставлять кому, ընկեա առ աստուած զհոգս քո предоставь Богу заботиться о тебѣ; ср. անկանիմ.

ընկեր ա (ե,ի) с. товарищъ; ближній Исх. 20, 14.

ընկճ-ել гл. подставлять ногу; ниспровергать; одолѣвать.

ընձեռ-ել гл. вручать, передавать; преподавать Хр.

ընձիւղ-ել и

ընձիւղ-իլ гл. пускать ростки; разрастаться; 'ի վեր ընձ. расти, подниматься вверхъ.

ընչեղ см. ինչք.

ընտանի, եա (ւո) пр. домашній, семейный, мн. ч. домашніе, семья; родственный, близкій, ручной, укрощенный.

ընտիր, ո и ի пр. избранный; ընտիր ընտիր избранный изъ избранныхъ.

ընտր-ել гл. выбирать, избирать; —н. прич. ընտրող разбирающій, разбиратель; — пр. прич. ընտրեալ избранный, отборный.

ըսչ'' см. սչ''.

ըսկ'' см. սկ''.

ըստ предл. съ дат. по Быт. 1, 11, ըստ գործոց по дѣламъ Матѳ. 23, 3; по, передъ лицемъ Быт. 1, 20; со стороны Геогр.

ըսփ'' см. սփ''.

Թ.

Թագ ա (ե,ի), ի и ո с. вѣнецъ, корона, Թագից աշտիճան см. աշտիճան; вѣнокъ.

Թագաւոր ա (ե,ի) с. вѣнценосецъ; царь.

Թագաւոր-ել гл. царствовать; воцаряться.

Թագաւորեցուցանեմ, ի *гл.* воцарять, ставить царемъ.

Թագաւորութիւն, եան *с.* царствованіе; царство; *титулъ царя:* царственность, իւր թ. его Величество *Арист. Ани.*

Թագուհի, եա (ւոյ) *с.* царица.

Թագուստ եան *и* ի *с.* прятаться: скрываніе, укрывательство; անկիւն թագստի потаенный уголъ.

Թագուցանեմ, ի *гл.* скрывать.

Թախիծ ի *с.* скука, печаль.

Թաղեմ *гл.* погребать, хоронить.

Թամբ ա (ե,ի) *с.* сѣдло.

Թանամ, (ց)ի *гл.* мочить; обливать *Арист. Ани.*

Թանձր, ու (ու *род.*) *пр.* густой; плотный; частый.

Թանձրախիտ *пр.* густой и частый, թ. բարձրութեամբ (нива) вздымаясь густою массою *колосьевъ Арист.*

Թանձրամիտ ա (ե,ի) *пр.* тупоумный.

Թանձրութիւն, եան *с.* густота; плотность; масса.

Թարգմանեմ *гл.* толковать; переводить; — *стр.* быть толкуему, переводиму; означать.

Թաւալգլոր *нар.* ниспровергаясь и валяясь, զթաւալգլոր խաղալ սողալ վիրաւորացն (видя,) что раненые падали, какъ подкошенные, *и* ползли *Ел. Бит. арм. съ перс.*

Թափեմ *гл.* опоражнивать; выливать; 'ի բաց թափել спадать прочь *Объ еп. Іоан. II.*

Թափուր *пр.* порожній, пустой; *съ отл.* лишенный, безъ *кого или чего л.*

Թաքուստ *см.* Թագուստ.

Թերեւս *нар.* можетъ быть, авось.

Թերթ ի *с.* лепестокъ; листъ.

Թեւ ո *с.* крыло, աջ թ. правое крыло.

Թեւածեմ, *пр. прич.* եալ *гл.* расправлять крылья; потрясать крыльями.

Թեւահարեայ ա (ե,ի) *пр.* разсѣкающій *воздухъ* крыльями.

Թեւաւոր ա (ե,ի) *пр.* крылатый, пернатый *Быт.* 1, 20.

Թզենի, եա (ւո) *с.* смоковница.

Թէ *см.* եթէ.

Թիկնաւէտ *пр.* плечистый, широкоплечій.

Թի՛ւ (Թըւոյ, 'ի Թուէ) *с.* число.

Թիւր ա (ե,ի), ի и ո *пр.* кривой; превратный.

Թշնամի, եա (ւո) *с.* врагъ, непріятель.

Թշուառութի՛ւն, եան *с.* несчастіе, бѣдствіе.

Թողուլ ի *гл.* оставлять, Թող Թէ тѣмъ болѣе *Объ еп. Іоан. II.*

Թոյլ ո и ի слабый; Թ. տամ допускать, разрѣшать.

Թուական ա (ե,ի) *пр.* численный; — *с.* счисленіе; эра, лѣтосчисленіе, *армянское лѣтосчисленіе ведется съ 551 года по Р. Хр.*

Թուել [Թի՛ւ] *гл.* считать, исчислять; — *стр.* считаться, казаться, որպէս Թուէի (=Թո՛ւէի) *Нерс. Благ.*; Թուի кажется *Матѳ. 21, 28.*

Թուղթ ո *с.* письмо.

Թովմաս *соб. им.* Ѳома, *апостолъ; древн. орѳогр.* Թովմաս.

Թուր ո *с.* сабля *Объ еп. Іоан.*

Թռչուն ո *пр.* летающій; — *с.* птица.

Ժ.

Ժամ ու и ա (ե,ի) *с.* время, часъ; այժմ [այս ժամ] сейчасъ, теперь, нынѣ, այժմիկ нынче; ցայժմ до сихъ поръ; առ ժամայն тотчасъ; յայնժամ тогда; յորժամ когда.

Ժամանակ ա (ե,ի) *с.* время.

Ժամանել *гл.* прибывать.

ժանտահոտ *пр.* зловонный, смрадный.

ժառանգ ա (*ե,ի*) *с.* наслѣдникъ.

ժառանգութիւն, եան *с.* наслѣдство.

ժողով *с.* собраніе; мѣсто собранія, мѣсто *Быт. 1, 9.*

ժողովեմ *гл.* собираю.

ժողովուրդ *եան и ո с.* собраніе; народъ; синагога *Матѳ. 23, 6.*

ժողովրդակեցոյց *пр.* спасшій народъ, избавитель народа.

ժուժկալեմ *гл.* выдерживать, терпѣть; крѣпко держаться յայլ դէմս иныхъ образовъ *Поуч. св. от.*

ժուժկալութիւն, եան *с.* воздержаніе; выносливость.

Ի.

1 ***Ի** *и* **Հի** *вопр. м., въ им. малоупотребительное*, какой? что? *род.* էր *и съ предл.* ընդ էր почему? зачѣмъ? *вин.* զի что? почему? какъ? զիարդ какимъ образомъ? какъ? *Матѳ. 21, 28.*

2 **ի** *и* **'ի** *предл. съ дат.* въ *чемъ л. Быт. 1, 11;* по *чему л. Быт. 1, 27; съ вин.* въ, на (*куда*) յայգի въ садъ *Матѳ. 21, 30,* 'ի Հարաւ կոյս на югъ *Геогр.*; въ, на (*гдѣ, когда*), յերկինս на небесахъ *Исх. 20, 4,* 'ի յաւուր въ день; къ, 'ի դուռն къ воротамъ *Вид. ст.;* 'ի նա къ нему; для, 'ի լուսաւորութիւն для освѣщенія *Быт. 1, 14;* до, յերիս և 'ի չորս ազգս до третьяго и чет-

вертаго рода *Исх. 20, 5;* *съ вин. же замѣняетъ то дат.* 'ի մարդ человѣку, *то твор.* 'ի ձայն звукомъ; *съ отл.* изъ 'ի քաղաքէ 'ի քաղաք изъ города въ городъ; съ (*откуда*), յերկնից съ небесъ *Матө. 21, 25;* послѣ, յառաջին պայծառ և զեղեցիկ զարդուցն послѣ прежнихъ блестящихъ и красивыхъ нарядовъ *Арист.*; въ *въ выраженіи* 'ի սկզբանէ въ началѣ *Быт. 1, 1, собственно:* съ начала.

իբր *нар.* какъ, *полная форма:*

իբրև [¹ի+բար] *со.* какимъ образомъ; какъ, իբրև զփուշ; когда.

իժ ի *с.* ехидна.

իմ ո *притяж. м.* мой.

իմանամ *гл.* понимать; узнавать.

իմաստ ի *с.* смыслъ; понятіе; мысль *Хр.*

իմաստասէր ա (ե,ի) *с.* любомудрецъ, философъ.

իմաստասիրական ա (ե,ի) *пр.* философскій.

իմաստասիրութիւն, եան *с.* философія; *мн. ч.* плоды занятія философіею *Хр.*

իմաստնագոյն ի *сравн. ст.* мудрѣйшій.

իմաստուն ո *пр.* мудрый;— *с.* мудрецъ.

իմաստութիւն, եան *с.* мудрость.

ինչ [¹ի+ման] *неопр м.* нѣчто; *вслѣдъ за именами, равно глаголомъ* ինչ *является частицею, которая своею неопредѣленностью, смотря по тексту, усиливаетъ или, напротивъ, ограничиваетъ значеніе предшествующаго слова, и тогда лишь отчасти представляется возможность сохранить его въ русскомъ переводѣ, замѣняя выраженіями въ родѣ:* по истинѣ, именно *или* до извѣстной степени, почти, пожалуй и т. п.

ինն *склоняется во мн. ч.*

ինունք *и*

իննունք, ու *и* ան (իննամբք) *кол. ч.* девять.

իններորդ ա (ե,ի) *поряд. ч.* девятый.

Ինձ *см.* ¹Ես.

Ինչ *неопр. м.* что либо;— *вопр.* что? *որ ինչ см. որ; ինչ որ=որ ինչ; որպիսի ինչ* какъ напримѣръ; *ոչ ինչ* нисколько не, никакъ не; *չէ ինչ* ничего; *զինչ* что *Исх. 20, 17; զինչ այն բանք իցեն* что это *за* слова? *Объ еп. Іоан.*; нѣчто, *այնչափ ինչ զի են Объ еп. Іоан., ինչ иногда замѣняетъ частицу իմն въ ея значеніи* именно, почти *и т. п. см. подъ этимъ словомъ;* имущество, *особ. во мн. ч.:*

Ի՛նչ-ք, ից *с.* имущество, богатство.

Ինքն, եան *опред. м.* самъ; себя, *յինքեան* въ себѣ *Быт. 1, 29; զինքն* его *Поуч. св. от.*

Ինքնակալութի̆ւն, եան *с.* самодержавіе; *твор.* самодержавно.

Իշխան ա (ե,ի) *с.* правитель; князь; *իշխան աշխարհի* топархъ *М. Хор. Письмо Авг.*

Իշխանութի̆ւն, եան *с.* управленіе *Быт. 1, 16;* господство, княжество; власть *Матѳ. 21, 23.*

Իշխ-ել *гл.* владычествовать *съ род.* надъ *кѣмъ л. Быт. 1, 26;* управлять *съ род. чѣмъ л.*

Ի̆ջ-ան-ել, ի *гл.* спускаться; сходить; слѣзать; сливаться *'ի съ вин. куда л. Вид. ст.*

Իջո̆-ուց-ան-ել, ի *гл.* заставлять спускаться; сводить, тащить внизъ съ *чего л.*

Իս *см.* ¹Ես.

Իսկ *нар.* по истинѣ, въ самомъ дѣлѣ; — *со.* же *Матѳ. 21, 26;* а, но.

Իսկեղէն *см.* ոսկեղէն.

Իսկոյն *нар.* тотчасъ, немедленно.

Իսպէանց *см.* ոսպեն.

Իսրայէլ *этн. н.* Израиль.

Իր ա (ե,ի) *с.* вещь, дѣло; обстоятельство.

Իրատեսող ա (ե,ի) *пр.* разсматривающій что либо, пристально разглядывающій, разглядѣвшій *Вор. въ ч. пер.*

Իրաւո̆ւնք, ան [իր] *с. дѣйствительность, правда:*

порядокъ; обычай; право; правосудіе.
*իրերաց ա, *особ. во мн. ч. м.* другъ друга, взаимно.
իցէ *см.* եմ.
իւիք *см.* իք.
իւղ ո *с.* масло; елей.
1 իւր ո *прит. м.* suus, свой; его.
2 իւր *вм.* իւրոյ, *равно*—
իւրեան *личн. м.* sui, sibi, себя, себѣ *и пр.* (*о третьемъ лицѣ*); *отл.* յիւրմէն отъ него, *род. мн. ч.* իւրեանց ихъ.
իւրաքանչիւր ո *неопр. м.* каждый.
իւրեանցատարազ *пр. принадлежащій, присущій* ихъ костюму.
իւրոյին *прит. м.* suus, его собственный.
իք [1 ի] *неопр. м.* нѣчто; *тв.* իւիք իւիք кое чѣмъ.

Լ.

Լամ *гл.* плакать.
Լամբրոնացի *см.* 2Ներսէս.
լայն ի *пр.* широкій.
լայնեմ *гл.* расширять.
լայնութիւն, եան *с.* ширина; ширь, ընդ լ. երկրին во *всю* ширь страны.
Լաստիվերտցի *см.* Արիստակէս.
լատինացի, ւո *этн. н.* латинянинъ; католикъ *Нерс. Ламбр.*
լար ի *с.* тетива.
լաւ *см.* բարի.
լաւագոյն ի *ср. ст.* лучшій; наилучшій.
լեառն, (ր)ան(ի) *с.* гора.
լեռնադաշտ ա (ե,ի) *с.* горная равнина; гора и долина, վատնեալք և ցրուեալք լինէին 'ի լեռնադաշտս ամուր ձորոցն разсыпались и разсѣивались по горамъ и

доламъ въ недоступныхъ ущеліяхъ *Ел. Бит. арм. съ перс.*

լի, *ո пр.* полный *съ тв. чего л.;—нар.* вполнѣ, совершенно.

լինիմ, *буд.* լիցիմ, *пов.* լեր, *неопр.* լինել *нед. гл.* становиться, быть; случаться, удаваться *Матѳ. 23, 15.*

լրի, *с.* полнота, լրիւ իւրով во *всей* своей, его полнотѣ.

լծադիր *пр.* налагающій иго, порабощающій.

լծակ *ա (ե,ի) с.* коромысло.

լնում, *(ց)ի*, լցի *гл.* наполнять; ելից զամենայն տեղիս (молва) охватила всѣ мѣста; *լ.* սերմամբ занимать посѣвомъ, засѣвать; исполнять (слово); дополнять *Матѳ. 23, 32; 'ի съ вин.* сыпать во *что л.;—стр.* быть наполнену.

լողարան *ա (ե,ի) с.* купальня, купанье.

լոկ *нар.* только.

լոյս *ո с.* свѣтъ, զլոյսն *Быт. 1, 4 есть вин. съ мѣст. суфф.* ն, *въ данномъ случаѣ имѣющимъ значеніе опред. члена.*

լուանամ, *ացի гл.* мыть; омывать.

լուացարան *см.* լուամ.

լուծ *ո с.* ярмо; иго.

լուծանեմ, *ի гл.* развязывать; *լ.* պահս разрѣшать, нарушать постъ *Поуч. св. от.;* отвязывать.

լուռ *ա (ե,ի) пр.* молчаливый.

լուսատու *ա (ե,ի) пр.* дающій свѣтъ; *լ.* լինիմ *'ի съ вин.* свѣтить на *что л. Быт. 1, 17.*

լուսաւոր *ա (ե,ի) пр.* свѣтлый, свѣтящій;—*с.* свѣтило *Быт. 1, 14.*

լուսաւորութիւն, *եան с.* освѣщеніе.

լուսին *ի и ո* луна, мѣсяцъ.

լուր *ո и ի с.* слухъ, молва, вѣсть.

լսելիք, *եա с.* слухъ; уши.

լսեմ, *(լու)այ*, լուր *гл.* слушать; выслушивать *Матѳ. 21, 33;* слушать; *прегнантно:* слышать и видѣть, լսել (*въ смыслѣ 'ի*

լսել или լսելով) слыша и видя *Ел. Бит. арм. съ перс.*

Լցեալ *см.* լնում.

Լցէք *см.* լնում.

Լքանեմ, (ի') ի *гл.* оставлять; пренебрегать;—*стр.* ослабѣвать; отчаяваться; обмирать; — *пр. прич.* լքեալ обмершій, лишившійся чувствъ.

Խ.

Խակութի՛ւն, եան *с.* незрѣлость; неопытность.

1 Խաղ ի *с.* прудъ; стоячая вода; берегъ съ застоявшеюся у него водою, *վտակ խաղեցն յորդահոսան յստակագոյն աղբերացն* стоячая вода у береговъ чистыхъ, обильно текущихъ источниковъ *Вор. въ ч. пер.*

2 Խաղ, ո, ու *и* ի *с.* игра; смѣхъ, насмѣшка.

Խաղամ *гл.* прыгать, скакать; плясать; играть; ринуться; двигаться, шествовать; *см.* դեխթաւալ թաւալգլոր.

Խաղաղութի՛ւն, եան *с.* миръ, спокойствіе.

Խայտամ *гл.* скакать, рѣзвиться.

Խանգարեմ *гл.* нарушать; портить.

Խանդամ, ացի *и* ացայ *гл.* завидовать.

Խաչ ի *с.* крестъ.

Խաչաչարչար *пр.* замученный на крестѣ.

Խաչեմ *гл.* распинать;—*пр. прич.* խաչեալ распятый.

Խառն ի *пр.* смѣшанный;— *нар.* безпорядочно, безъ разбора.

Խառնագնաց ի *пр.* распутный.

խառն-եմ *гл.* мѣшать, смѣшивать; путать; —*стр.* быть смѣшану; вмѣшиваться; сообщаться, имѣть общеніе.

խարդաւան-եմ *гл.* устраивать козни, обманывать; —*пр. прич.* խարդաւանեալ злокозненно, коварно.

խարտեա՛շ ի *пр.* желтоватый, рыжій; золотистаго цвѣта, бѣлокурый *М. Хор. О Тигр.*

խաւար ա (ե,ի) *с.* тьма.

խաւարին *пр.* мрачный, темный.

խափան-եմ *гл.* мѣшать; препятствовать; прекращать; —*стр.* быть прекращену; переставать, изсякать.

խենեշ-ութ-ի̆ւն, եան *с.* изнѣженность; слабость; *хотя это слово образовано отъ—*

խէնէ՛շ ա (ե,ի) *и* ի *пр.* изнѣженный; слабый; *но форма—*

խէնէշ-ութ-ի̆ւն, եան *с., безъ ослабленія звука* է *въ* ե (*или* ի) *въ неударенномъ слогѣ, есть вульгарное правописаніе вм.* խէնէշ-ութ-իւն.

խուզ-եմ *гл.* стричь.

խթա՛ն ա (ե,ի) *с.* стрекало.

խիզախ-եմ *гл.* осмѣливаться, отваживаться.

խլացո̆-ցան-եմ, ի [խուլ глухой] *гл.* оглушать.

խլ-եմ [խիլ копаніе] *гл.* вырывать; исторгать; 'ի բաց խ. срывать.

խնամ ո *с.* забота; попеченіе.

խնամ-եմ *гл.* заботиться; пещись;—*н. прич.* խնամող воспитатель *Хр.*

խնայ-եմ *гл.* щадить 'ի *съ вин. что л.*

խնդ-ամ *гл.* радоваться, веселиться.

խնդաւոր ա (ե,ի) *пр.* веселый, радостный.

խնդի՛ր ո *с.* исканіе; просьба.

խնդր-եմ *гл.* искать, *արիւն խ.* взыскивать кровь, мстить; требовать, просить; стараться *Матѳ. 21, 46.*

խնդրուած ո *с.* прошеніе; просьба.

խնձոր ո *и* ի *с.* яблоко.

խոհականու-թի̆ւն, եան *с.*

разумъ; благоразуміе; *тв.* разумно.

խոհակեր ա (ե,ի) [вм. *խոհակեար] с. поваръ; 'ի խոհակերացն изъ кухни *Поуч. св. от.*

խոհեմագոյն ի *ср. ст.* мудрѣйшій.

խողխող-ել *гл.* закалывать; убивать.

խողխողումն, ման с. избіеніе; умерщвленіе.

խոնարհ ա (ե,ի) и ի *пр.* низкій; краткій *Вид. ст.*; 'ի խոնարհ внизу.

խոնարհ-ել *гл.* преклонять колѣна *Объ еп. Іоан.*; *обыкновенно имѣетъ то же значеніе, что—*

խոնարհեցուցան-ել, ի *гл.* унижать.

խոնարհ-իլ *гл.* быть униженнымъ, кроткимъ; смиряться *Вид. ст.*

խոնարհութիւն, եան с. низкость; покорность, кротость, смиреніе.

խոշպար ա (ե,ի) с. мальчикъ; юноша.

խոպան-անալ *гл.* быть запущеннымъ, невоздѣланнымъ.

խոստովան-ել и

խոստովան-իլ *гл.* признавать, խ. զպարտութիւն признавать себя побѣжденнымъ;—*стр.* быть признану.

Խոսրով ա *соб. им.* Хосрой *II Парвизъ, персидскій царь (590—628).*

խոտ ո с. трава.

խոտոր-ել *гл.* отклоняться, отступать, խ. առ իրեարս уступать другъ другу *Вид. ст.*; заблуждаться; сбиваться съ пути || приближаться.

խոտորնակի *нар.* поперекъ.

խոր ո *пр.* глубокій, 'ի խոր глубоко.

խորամանկ ա (ե,ի) *пр.* хитрый, коварный.

խորան ա (ե,ի) с. палатка: храмъ *Нерс. Благ., стр. 58.*

խորգ ո с. власяница, вретище.

խորգահանդերձ *пр.* одѣвающійся въ власяницу, носитель вретища *Ф. О Муш.*

Խորենացի, ւո *соб. им.* Хоренскій, *прозвище ар-*

мянскаго историка V в. Моисея, происходившаго изъ неизвѣстнаго нынѣ мѣстечка **Խորէանք** *или* **Խորէնք**. *Такъ какъ* **էա**, *равно сокращеніе его* **էյ**=**է** *въ фонетикѣ армянскаго языка является равнозначущимъ звука* **ա**, *то* **Խորէանք** *или* **Խորէնք** *можно признать лишь діалектическою разновидностью названія* **Խորոնք**, *мѣстечка близъ Муша (въ Турецкой Арменіи); въ пользу этого отожествленія говоритъ мѣстное преданіе: въ монастырѣ св. Апостоловъ, около Хоронка, показываютъ могилу Моисея и его брата Мамбрэ* (Ad. Baumgartner, Ueber das Buch «die Chrie», *стр. 457, прим. 1); см.* **Մովսէս**.

խորհ-իմ *гл.* думать; разсуждать *Матѳ. 21, 25;* замышлять.

խորհո՛ւրդ *ո с.* совѣтъ, **խ. 'ի մէջ առնուլ** совѣщаться, обсуждать; разсужденіе; мысль, грѣховная мысль *Поуч. св. от., стр. 14 и 15;* намѣреніе; тайна, таинство.

խորհրդաւոր *ա* (*ե,ի*) *пр.* таинственный, имѣющій таинственный смыслъ *Нерс., стр. 58, гдѣ рѣчь о мистическомъ числѣ 70.*

խորշ-իմ *гл.* **'ի** *съ отл.* уклоняться отъ *чего л.*, остерегаться; стѣсняться, стыдится *чего л.*

խորտակո՛ւմն, **ման** (**ուն**) *с.* разрываніе, сокрушеніе, **խ. պղեղանց** *Ел. Бит. арм. съ перс.*

խոց-եմ *гл.* прокалывать, пронзить; ранить;—*пр. прич.* **խոցեալ** исколотый, раненый.

խուճապ ի *и* **ո** *с.* суматоха, смятеніе.

խուճապ-իմ *гл.* приходить въ смятеніе; трепетать.

խո՛ւմբ ի *с.* собраніе, соединеніе, **խ. առնել** соединяться, сшибаться; толпа.

խռով-եմ *гл.* волновать, смущать;—*стр.* волноваться, смущаться **'ի վերայ** по *чему л.*

Խռն-անամ гл. быть частымъ, густымъ; тѣсниться, մաւտ առ մաւտ խռնեցան *люди* тѣснились другъ къ другу *Ел. Бит. арм. съ перс.*

Խրախամիտ *пр.* благодушный, веселый.

Խրախ-անամ *гл.* роскошествовать; наслаждаться; веселиться.

Խրախճանութ-իւն, եան *с.* пиршество.

Խրատ ու *с.* поученіе; совѣтъ.

Խրատաբանութ-իւն, եան *с.* наставленіе, поученіе.

Խրատ-եմ *гл.* поучать առ *съ вин. чему л.*, наставлять; наказывать.

Խրոխտան-ք, ա *с.* кичливость, заносчивость.

Խաւս-իմ *гл.* говорить, խաւսեցաւ ընդ ժողովուրդս сталъ говорить народу *Матѳ. 23, 1.*

Ծ.

Ծագ-եմ *гл.* восходить, свѣтить 'ի *съ вин. надъ чѣмъ л.*

Ծածան-իմ *гл.* колыхаться; быть зыбкимъ.

Ծածկ-եմ *гл.* скрывать, покрывать; —*стр.* скрываться:

Ծածկո՛յթ ի *с.* покрывало.

Ծածուկ *пр.* скрытый, тайный, 'ի ծ. тайно.

Ծակ ա (ե,ի) и ու *с.* отверстіе, щель; —*пр.* просверленный, съ течью *Вид. ст.*

Ծակ-եմ *гл.* просверливать; разверзать.

Ծաղի՛կ ան (ուն), ա (ե,ի) и ո *с.* цвѣтокъ; ծ. հասակի цвѣтущій возрастъ.

Ծաղկազարդ ա (ե,ի) и ի *пр.* украшенный цвѣтами;

разноцвѣтный *Вор. въ ч. пер.*, расписанный.

ծաղկալից *пр.* полный цвѣтовъ, усѣянный, покрытый цвѣтами.

ծաղկածին *пр.* произращающій цвѣты.

1 ծաղկ-ել *и*
ծաղկեցուցան-ել, ի *гл.* распускать, дать цвѣсти; украшать.

2 ծաղկ-ել *и*
ծաղկ-իլ *гл.* цвѣсти; быть цвѣтущимъ; красоваться.

ծաղ-ր, ու *и* եր *с.* смѣхъ, насмѣшка; посмѣшище *Вор. въ ч. пер.*

ծաղրական ա (ե,ի) *пр.* смѣшной.

ծայր ի *с.* край; окраина, ծայրից բնակութեանց *у* окраинъ населенныхъ мѣстъ; ծայրիւ և ծայրիւ, ծայր 'ի ծայր отъ края до края.

ծայրալիր *пр.* полный отъ края до края; — *нар.* вполнѣ отъ края до края, на всемъ протяженіи.

ծանեայ *см.* ճանաչել.

ծանուցան-ել, ի гл. означать, показывать; возвѣщать, сообщать.

ծան-ր, ու (ու *род.*) *пр.* тяжелый; ծ. համարիմ тяготиться *съ вин. чѣмъ л.*; ծանր ծանր важнѣйшій, ծանր ծանր օրինաց важнѣйшее въ законахъ.

ծանօթ-անամ *гл.* знакомиться, узнавать.

ծառ ո *с.* дерево.

ծառայ ի *с.* рабъ, слуга.

ծառայ-ել *гл.* служить.

ծառայութ-իւն, եան *с.* рабство.

ծեծ-ել *гл.* бить, поражать.

ծեր ո *пр.* старый; — *с.* старикъ; старѣйшина *Матѳ. 21, 23*; старецъ: *„Видѣніе старца“, VI-ая статья Хрестоматіи, заимствована изъ XVIII главы* Վասն Հոգեւոր և նշանազգեաց Հարցն Объ отцахъ ясновидцахъ и чудотворцахъ *патерика Венеціанскаго изданія* (Վարք Հարանց Վն, *1855, томъ II, стр. 374—375*).

ծիծաղ-ել *гл.* смѣяться; насмѣхаться; *о морѣ:* улы-

баться, отливать (цвѣтами) *Нерс. Благ.*, *56 стр.*

Ծիծառն, ան (ուն) *и*

Ծիծեռն, ան (ուն) *с.* ласточка.

Ծնանեմ, այ *гл.* рождать; — *н. прич.* Ծնող родитель, —льница.

Ծնունդ եան *и* ո *с.* рожденіе; порожденіе; дѣти *Нерс. Благ.*; Ծնունդք Бытіе, *названіе первой книги пророка Моисея;* Рождество.

Ծոյլ ա (ե,ի) *и* ի *пр.* лѣнивый, нерадивый.

Ծով *с.* море; озеро; прудъ.

Ծովակ ա (ե,ի) *с.* озеро.

Ծովային ո *пр.* морской.

Ծունր *с.* колѣно; Ծ. ածել сгибать, преклонять колѣна.

Ծոց ո *с.* лоно, нѣдро; пазуха, грудь; нутрь, самая середина, сердце 'ի ծոց քաղաքին *Арист. Ани.*

Կ.

Կաթն, ան(ի) *с.* молоко.

Կաթողիկէի соборное *посланіе Л. П. Письмо.*

Կալով *см.* կամ.

Կաղա (ե,ի) *пр.* хромой.

Կախարդ ա (ե,ի) *с.* волшебникъ.

Կականաւէտ *пр.* заплаканный.

1 Կամ стоять, կ. յոտն стоять на ногахъ; յաղօթս կ. стать на молитву; устоять, выдерживать *Ф. О Муш.*, держаться; կ. 'ի վերայ *съ род.* понимать, доискиваться *чего л.*; կ. շուրջ զ *съ твор.* обступать *кого л.*; находиться, ընդ լծով կացեալ находившійся подъ игомъ *М.*

Хор. О Тигр.; быть, 'ի ներքոյ կայ присутствуетъ, имѣется.

2 կամ-ք, ա с. воля, ոչ կամաւք противъ воли; приказаніе, повелѣніе.

3 կամ со. или.

կամ-իմ, неопр. կամել гл. хотѣть.

Կային соб. им. Каинъ.

կայթ-ք, ի с. скрипъ, трескъ, хлопаніе, կայթս հարկանեմ бренчать, хлопать.

կայսր, եր с. императоръ.

կանաչազարդեալ пр. украшенный зеленью; կ. տեսիլ красивый видъ зелени, красивая на видъ зелень.

կանացի̆, եա (ւո) пр. женоподобный; женскій; слабый.

կանգն-եմ гл. ставить, կ. խորան разбивать палатку; поднимать, возбуждать.

կանչ-եմ гл. звать; взывать.

Կապադովկիա, ո геогр. н. Каппадокія.

կապարճ-ք, ա и ի с. колчанъ.

կապեալ пр. прич. охваченный.

կապ-եմ гл. связывать; привязывать.

կապտ-եմ гл. расхищать.

կառ-ք, ա с. колесница.

կառո̆ւցան-եմ, ի гл. воздвигать; строить; вить (гнѣздо).

Կասպ-ք, ի геогр. н. Каспій; Կասպից ծով Каспійское море.

կասո́ւ-մն, ան(ուն) с. отступленіе, отпаденіе Л. П. Ист.

կատարեալ пр. прич. совершенный.

կատարի՛չ, ա (ե,ի) с. исполнитель.

կատարո́ւ-մն, ան (ուն) с. окончаніе; конецъ; совершенство.

1 կար ո и ի с. веревка.

2 կար ի и ո с. сила; возможность Нерс. Ламбр.

կարապետ ա (ե,ի) с. предтеча.

կարգ ա (ե,ի), с. порядокъ.

կարդ-ամ гл. звать; называть || читать.

1 կար-եմ гл. шить.

2 կար-եմ, ացի гл. мочь; կարող եմ могу.

баться, отливать (цвѣтами) *Нерс. Благ., 56 стр.*

ծիծառն, ան (ուն) *и*

ծիծեռն, ան (ուն) *с.* ласточка.

ծնանիմ, այ *гл.* рождать; — *н. прич.* ծնող родитель, —льница.

ծնունդ եան *и ո с.* рожденіе; порожденіе; дѣти *Нерс. Благ.*; Ծնունդք Бытіе, *названіе первой книги пророка Моисея;* Рождество.

ծոյլա (ե,ի) *и ի пр.* лѣнивый, нерадивый.

ծով ու *с.* море; озеро; прудъ.

ծովակ ա (ե,ի) *с.* озеро.

ծովայի՛ն ո *пр.* морской.

ծունր *с.* колѣно; ծ. ածեմ сгибать, преклонять колѣна.

ծոց ո *с.* лоно, нѣдро; пазуха, грудь; нутрь, самая середина, сердце 'ի ծոց քաղաքին *Арист. Ани.*

Կ.

Կաթն, ան(ի) *с.* молоко.

կաթողիկէի соборное *посланіе Л. П. Письмо.*

կարօղ *см.* կամ.

կաղա (ե,ի) *пр.* хромой.

կախարդա (ե,ի) *с.* волшебникъ.

կականաւոր *пр.* заплаканный.

1 կամ стоять, կ. յոտն стоять на ногахъ; յաղաւթս կ. стать на молитву; устоять, выдерживать *Ф. О Муш.*, держаться; կ. 'ի վերայ *съ род.* понимать, доискиваться *чего л.*; կ. շուրջ զ *съ твор.* обступать *кого л.*; находиться, ընդ լծով կայցեալ находившійся подъ игомъ *М.*

Хор. *О Тигр.*; быть, 'ի ներքոյ կայ присутствуетъ, имѣется.

2 կամ-ք, ա *с.* воля, ոչ կամաւք противъ воли; приказаніе, повелѣніе.

3 կամ *со.* или.

կամ-իմ, *неопр.* կամել *гл.* хотѣть.

Կայէն *соб. им.* Каинъ.

կայթ-ք, ի *с.* скрипъ, трескъ, хлопаніе, կայթս հարկանեմ бренчать, хлопать.

կայսր, եր *с.* императоръ.

կանաչագեղ *пр.* украшенный зеленью; կ. տեսիլ красивый видъ зелени, красивая на видъ зелень.

կանացի, եա (ւո) *пр.* женоподобный; женскій; слабый.

կանգն-եմ *гл.* ставить, կ. խորան разбивать палатку; поднимать, возбуждать.

կանչ-եմ *гл.* звать; взывать.

Կապադովկիայ, ո *геогр. н.* Каппадокія.

կապարճ-ք, ա и ի *с.* колчанъ.

կապեալ *пр. прич.* охваченный.

կապ-եմ *гл.* связывать; привязывать.

կապտ-եմ *гл.* расхищать.

կառ-ք, ա *с.* колесница.

կառուցան-եմ, ի *гл.* воздвигать; строить; вить (гнѣздо).

Կասպ-ք, ի *геогр. н.* Каспій; Կասպից ծով Каспійское море.

կասումն, ման (ուն) *с.* отступленіе, отпаденіе *Л. П. Ист.*

կատարեալ *пр. прич.* совершенный.

կատարիչ (ե,ի) *с.* исполнитель.

կատարումն, ման (ուն) *с.* окончаніе; конецъ; совершенство.

1 կար ո и ի *с.* веревка.

2 կար ի и ո *с.* сила; возможность *Нерс. Ламбр.*

կարապետ ա (ե,ի) *с.* предтеча.

կարգ ա (ե,ի), *с.* порядокъ.

կարդ-ամ *гл.* звать; называть || читать.

1 կար-եմ *гл.* шить.

2 կար-եմ, ացի *гл.* мочь; կարող եմ могу.

կարեւոր ա (ե,ի) *пр.* необходимый, нужный; важный; тяжкій (грѣхъ); близкій (другъ) *Арист. Ани.*

կարի *нар.* очень, черезчуръ.

կարի՛ք, եաց *с.* страсть, страданіе; болѣзнь, печаль; нужда; необходимость.

Կարի՛ն ո *геогр. н.* Θеодосіополь, *нынѣ* Эрзерумъ.

կարծել *гл.* думать, полагать.

կարծեցուցանել, ի *гл.* заставлять думать, считать; выдавать *զինքն* себя *съ вин.* за *кого л.*

կարկաչի *с.* щебетаніе.

կարկառել *гл.* протягивать; *կ. տուգանս* налагать пеню.

կարճատել *гл.* сокращать; коротать; сокращаться, уменьшаться; прекращаться *Ел. Бит. арм. съ перс.*

կայէ՛, ւո *с.* мальчикъ; юноша *Хр., стр. 48.*

կացուցանել, ի ставить, утверждать, доказывать; *съ двумя вин.* дѣлать *чѣмъ л.*, обращать *во что л.*

Կաւ Խոսրով *соб. им.* Кей Хосрой.

կաւ=կօ *см. въ концѣ словъ, начинающихся съ կ.*

1 կեալ *гл.* жить.

2 կեալ *и*

կել ո *с. плетеніе изъ тростника или травы:* веревка|| цыновка, рогожа, родъ лаптей *Объ еп. Іоан.*

կեա՛նք, ա *с.* жизнь.

կեղծաւոր ա (ե,ի) *пр.* лицемѣрный;—*с.* лицемѣръ.

կեղծաւորութի՛ւն, եան *с.* лицемѣріе.

կենդանագրութի՛ւն, եան *с.* живопись; изображеніе *М. Хор. Письмо Спас.*

կենդանի՛, եա (ւո) *пр.* живой.

կենդանութի՛ւն, եան *с.* житіе, жизнь.

կենսատուի *с.* жизнодавецъ, жизнодатель.

կենցաղ ո и ա (ե,ի) *с.* образъ жизни; жизнь; поведеніе, поступки; земная жизнь.

կենցաղօգո՛ւտ ի *пр.* полезный для жизни, жизнеспасительный.

կենցաղօգտակարագոյն *ср.*

ст. весьма полезный для жизни.

կերակուր ո *с.* пища.

կերակր-ել *гл.* питать, кормить.

կերպարան ա (ե,ի) *с.* образъ; форма.

1 կէ՛տ ի *с.* китъ *Быт. 1, 21.*

2 կէ՛տ ի *с.* точка; мишень, цѣль; моментъ, время.

կի՛ն, *կնոջ, կանամբք, կանայք* *с.* женщина; жена.

կի՛ր-ք, ի *с.* страсть, страданіе.

Կիւրոս *соб. им.* Киръ, *персидскій царь.*

կլան-ել, (ու) ի *гл.* глотать, поглощать.

կշի՛ռ ո *с.* вѣсъ; вѣсы; судъ.

կշռ-ել *гл.* взвѣшивать.

կոխ-ել *гл.* попирать, топтать; —*пр. прич.* *կոխեալ* попранный *Поуч. св. от.*

Կողբացի՛, ւո *соб. им.* Кульпинскій, *такъ называется по мѣсту происхожденія писатель V вѣка Езникъ* (Եզնիկ), *одинъ изъ старшихъ учениковъ Месропа, изобрѣтателя армянскаго алфавита. Главнымъ его произведеніемъ считается переводный трудъ* **Եղծ աղանդոց** Опроверженіе лжеученій, *въ четырехъ книгахъ. Шестнадцатая статья Хрестоматіи представляетъ начало второй книги, посвященной опроверженію персидской религіи маздаизма, и взята изъ Венеціанскаго изданія 1826 года (стр. 113—115).*

կողկողալի *пр.* полный жалости; сокрушенный, удрученный.

կողմ *и*

կողմն, *ան* *с.* сторона, *'ի կողմն съ вин.* въ сторону *кого л.*, *'ի մանկածուն կողմն Хр.*; страна, край.

1 կոյս ի *с.* дѣва; дѣвица.

2 կոյս ա (ե,ի) *с.* сторона.

կոյր ա (ե,ի) *и* ի *пр.* слѣпой.

կոչ-ել *гл.* звать; называть; приглашать; —*стр.* называться *Матѳ. 23, 7.*

կոտոր-ել *гл.* избивать; —*пр. прич.* *կոտորեալք* побитые, убитые.

կորդէ *с.* борозда; канавка.

կործանել *гл.* опрокидывать *Матѳ. 21, 12,* разрушать.

կործանիչ (ե,ի) *с.* сокрушитель.

Կորճայք *геогр. н.* Кордчайкъ.

կորնչել, եայ *гл.* гибнуть, погибать.

կորովի, եա (ւո) *пр.* мѣткій; ловкій, искусный; доблестный.

կորուսանել, ի *гл.* губить, погублять.

կորուստ եան *с.* гибель.

կուժ ո *с.* кувшинъ.

կուռք, ո *с.* кумиръ, идолъ.

կուտակումն, ման (ման) *с.* нагроможденіе; воздыманіе, կուտակումն ալեաց вздымающіяся волны.

կուտել нагромождать, валить; изливать; 'ի վերայ կ. *съ род.* осыпать *кого л.* (навѣтами).

Կուր *геогр. н.* Кура.

կուրծք, ի *с.* грудь.

կոփիւն *с.* стукъ; удары; бряцаніе.

կրել *гл.* носить, переносить.

կրթել *гл.* упражнять; усердно заниматься *съ вин. чѣмъ л.*, изучать; կրթեալ յամբարտաւանութեան взрощенный въ гордости.

կրկին ո *пр.* двойной, вторичный; — *нар.* вдвое; կրկին եւս քան զձեզ вдвое еще болѣе, чѣмъ вы.

կրճիմն *с.* промежутокъ; преграда, помѣха; затрудненіе.

կրօնաւոր ա (ե,ի) *пр. с.* монахъ.

կօշիկ ա (ե,ի) *с.* сапогъ; այս ինձ կաւշիկք լիցին, это пусть будетъ мнѣ на сапоги *въ смыслѣ:* на чай *Объ еп. Іоан.*

Հ.

Հաբէ՛լ *см.* Աբէլ։

Հագար *соб. им.* Агарь.

Հազար *кол. ч.* тысяча.

Հալածական ա (ե,ի) *пр.* гонимый, преслѣдуемый.

Հալած-եմ *гл.* гнать.

Հալածի՛չ ա (ե,ի) *с.* гонитель.

Հակառակ ա (ե,ի) *и* ի *пр.* противный, противоположный;—*предл. съ род.* напротивъ.

Հաղորդ-եմ *и*

Հաղորդ-իմ *гл.* быть причастнымъ, сообщникомъ *Матѳ. 23, 30;* имѣть общеніе ընդ *съ вин. съ кѣмъ л. Нерс. Ламбр.*

Համագունդ *пр.* весь столпившійся, всею толпою.

Համանգամայն ի *пр.* цѣлый, весь; — *нар.* цѣликомъ, заразъ.

Համանման ի *пр.* подобный, похожій.

Համաշու-եմ *гл.* вмѣстѣ идти, дружно нестись.

Համառօտ ի *пр.* краткій.

Համար-եմ *гл.* считать, почитать, առ ոչ ինչ Հ. ни во что не ставить.

Համարձակ-իմ *гл.* осмѣливаться.

Համբակ ա (ե,ի) *с.* ребенокъ; мальчикъ; юноша.

Համբառն-ամ, (րձ) ի *гл.* поднимать; возвышать; возносить;—*стр.* подниматься; возноситься.

Համբաւ ա (ե,ի), ո *и* ու *с.* молва, այս Հ. молва объ этомъ; слава.

Համբաւ-եմ *гл.* разглашать.

Հայ ո *этн. н.* армянинъ, Հայերէն по армянски, Հայ-ռուսերէն армянско-русскій;—Հայք *геогр. н.* Арменія, Մեծ Հայք, Երկիր Հայոց Մեծաց Великая Арменія, Armenia Major, Փոքր Հայք

Малая Арменія, Armenia Minor, Բարձր Հայք Верхняя Арменія, Չորրորդ Հայք Четвертая Арменія.

Հայաստան, ի геогр. н. Арменія.

Հայեցո̆-ց]ան-եմ, ի гл. заставить *кого л.* смотрѣть, глядѣть 'ի *съ вин.* на *что л. Л. П. Письмо.*

Հայ-իմ *гл.* смотрѣть, взглянуть, обращать вниманіе; ի վեր Հ. смотрѣть вверхъ, оглядываться.

Հայր, *род.* Հօր, *основа* Հարան *и усѣченная* (*въ им., вин. мн. ч., иногда и въ твор. ед.*) Հար *с.* отецъ, սուրբ Հարք святые отцы *отшельники, изреченія и разсказы коихъ приведены въ Хрестоматіи (V-ая статья) по Венеціанскому изданію патериковъ* (Վարք սրբոց Հարանց ԼՆ *1855*) *томъ I, 432 стр.=V a, 513 стр.=V b, 560 стр.=V c, 579 стр.=V d, 612—613 стр.=V e и 712—713=V f).*

Հայրական, ա (ի,ի) отцовскій.

Հայրապետ, ա (ի,ի) *с.* патріархъ.

Հայրենի̆, եա (ւո) *пр.* отечественный, родной.

Հանապազ *нар.* постоянно.

Հանգիտարագ *нар.* съ равною быстротою, одновременно *Вор. въ ч. пер. Въ Венец. изданіи вмѣсто этого слова стоитъ* անգիտարար, *не объясняемое въ словаряхъ.*

Հանգիտաւոր, ա (ի,ի) *пр.* подобный.

Հանգոյն *пр.* однообразный, равный; — *нар.* равнымъ образомъ.

Հանգոյց ի *с.* завязка, застежка.

Հանգ]չ-իմ, եայ *гл.* отдыхать, почить *Исх. 20, 11.*

Հանդարտ ի *пр.* *сдержанный:* покойный, смирный.

Հանդարտ-իմ *гл.* успокаиваться.

Հանդարտութի̆ւն, եան *с.* спокойствіе.

Հանդերձ ի *с.* одежда.

Հանդէպ *предл. съ род.* навстрѣчу; напротивъ, противъ.

Հանդէ՛ս ի *с.* собраніе; борьба, состязаніе; ристалище *Троп. Сарг.*; зрѣлище; смотръ; доказательство.

Հանդիպ-եմ *гл.* случаться, оказываться.

Հանդիսաւոր ա (ե,ի) *пр.* торжественный, славный.

Հանդուրժ-եմ *гл.* выдерживать, терпѣть, выносить; мочь *Вид. ст.*

Հան-եմ, ի *гл.* извлекать, *Հ. ջուր* черпать воду *Вид. ст.*; выводить *Исх. 20, 2*, *Հ. ձագս* выводить птенцовъ; производить *Быт. 1, 12*; изгонять (бѣсовъ); исторгать; отнимать, брать *յինքն* къ себѣ *Об. еп. Іоан.*; *'ի խաչ Հ.* распинать на крестѣ.

Հանճար ո *и* **ի** *с.* способность, искусство; умѣніе, знаніе; мудрость, разумъ.

Հանճարաւոր ա (ե,ի) *пр.* способный, искусный; мудрый, разумный; — *нар.* искусно *Нерс. Благ., стр. 58.*

Հասակ ա (ե,ի) *с.* ростъ; возрастъ *զՀասակս ամենեցուն* возрасты всѣхъ *людей, т. е. людей* всѣхъ возрастовъ, *արանց Հասակաց և կանանց* для мужчинъ и женщинъ *всѣхъ* возрастовъ *М. Хор. О Тигр.*, *իւրաքանչիւր Հասակ люди* всякаго возраста.

Հասան-եմ, ի *гл.* достигать; прибывать; являться, наступать (о времени); *'ի վերայ Հ.* постигать, понимать, получать *съ род. что л.*, *մասին Հասեալ երանական* получивъ въ удѣлъ блаженство *Нерс. Благ.*

Հասարակ ա (ե,ի) *пр.* общій; *мн. ч.* всѣ вообще, *առ Հասարակ* вообще, поголовно; всѣ безъ изъятія.

Հասկ ի *с.* колосъ.

Հասուցան-եմ, ի *гл.* доводить; *'ի վերայ Հ.* *и* *Հ. съ род.* наводить, нагонять на *кого л.*

Հաստահեղոյս ի *пр.* плотно вбитый; устойчиво водруженный, *Հ. Հիմունք ի խոր* глубоко *и* крѣпко

заложенное основаніе *Нерс. Благ.*

Հաստատ-եմ *гл.* утверждать, доказывать.

Հաստատութ-իւ-ն, եան *с.* твердь *Быт. 1, 6.*

Հաստատո՛ւն ո *пр.* устойчивый, вѣрный;—*нар.* твердо, вѣрно.

Հատ]ան-եմ, ի *гл.* рѣзать; рубить *Вид. ст.*;—*стр.* уменьшаться, ослабѣвать, переставать, изсякать.

Հատավաճառ ա (ե,ի) *с. продающій мелкія монеты:* мѣняло, мѣновщикъ.

Հատո՛ւց]ան-եմ, ի *гл.* воздавать *кому что л.*, наказывать *съ дат. кого л. съ вин. за что л.*

Հարազատ ա (ե,ի) *и* **ի** *пр.* родной, собственный.

Հարաւ ո *с.* югъ.

Հարէւր *и*

Հարիւր ո *кол. ч.* сто.

Հարիւրաւոր ա (ե,ի) *пр.* сотенный; самъ сто *Нерс. Благ., стр. 57*;—*с.* сотня.

Հար]կան-եմ, ի *гл.* бить; ударять, **Հ. զքարի** разбивать о камень; **բուռն Հ.** хватать, браться **զ** *съ отл.* за *что л.*; произрастать (о растеніяхъ); —*стр.* увлекаться **'ի** *съ вин. чѣмъ л.*; поражать **'ի քեզ** тебя *Объ еп. Іоан.*

Հարկապահանջ ի *пр.* взимающій дань.

Հարկաւոր ա (ե,ի) необходимый, нужный.

Հարուած ո *с.* ударъ, ушибъ; рана.

Հարստագո՛յն ի *ср. ст.* могущественнѣйшій.

Հարստ-անամ *гл.* богатѣть.

Հարց]ան-եմ, ի *гл.* спрашивать *съ двумя вин. кого о чемъ л.*; **Հ. ընդ իմաստուն** спрашивать мудреца;—*н. прич.* **Հարցող** спрашивающій.

Հաց ի *с.* хлѣбъ.

Հաւ ո *и* **ու** *с.* птица.

Հաւան ա (ե,ի) *с.* ступа.

Հաւան-իմ *гл.* убѣждаться; соглашаться.

Հաւասար ա (ե,ի) *и* **ի** *пр.* равный.

Հաւասարասէր *пр.* правдолюбивый; нелицепріятный.

Հաւաստի՛, եա *пр.* извѣст-

ный; точный; ясный; достовѣрный; *твор.* ясно.

Հաւատք, ո *с.* вѣра.

Հաւատալի, եա (ւո) *пр.* достойный вѣры; вѣроятный; *съ отриц.* Անհաւատալի невѣроятный.

Հաւատամ *гл.* вѣрить ՚ի *съ вин.* во *что л.*; —*пр. прич.* Հաւատացեալ ՚ի Քրիստոս, вѣрующій во Христа, որ իւրեանց հաւատացեալ довѣренный имъ *Хр.*

Հաւատարիմ ա (ե,ի) *пр.* вѣрный, преданный.

Հաւատաւոր ա (ե,ի) *пр. с.* монахиня.

Հաւ''=Հօ'' *см. въ концѣ словъ, начинающихся съ* Հ.

Հեզ ո *пр.* кроткій.

Հեզաբար *нар.* кротко, смиренно.

Հեզահոս *пр.* тихо текущій, тихій.

Հեզիկ *нар.* кротко; тихо.

Հեթանոս ա (ե,ի) *с.* язычникъ.

Հելլենացի *этн. н.* эллинъ; греческаго (православнаго) исповѣданія *Нерс. Ламбр.*

Հեծանիմ, այ *гл.* сажусь верхомъ, ѣду верхомъ ՚ի ձի на конѣ—*пр. прич.* Հեծեալ ѣдущій верхомъ, всадникъ.

Հեծելք, ո *с.* конница.

Հեղգամ, ացայ *гл.* медлить, мѣшкать; дѣйствовать вяло.

Հեղի, եա *соб. им.* Илій *первосвященникъ, отецъ Офни и Финееса см. I Царства 3, 12—13, а также 1, 2 и 4 главы.*

Հեղում, ի *гл.* лить; проливать; —*стр.* литься; ՚ի *съ вин.* вторгаться *куда либо*, наполнять *что л.*; —*пр. прич.* Հեղեալ յագահութեան погрязшій въ алчности *Объ сп. Іоан.*

Հեշտանամ *гл.* наслаждаться.

Հեշտութիւն, եան *с.* наслажденіе, удовольствіе.

Հեռաւոր ա (ե,ի) *пр.* далекій, дальній.

Հեւկ ո *с. плетеніе:* веревка, ремень (обуви) *Объ еп. Іоан.*

Հետ ո и ե *с.* слѣдъ, զհետ *съ род.* вслѣдъ за *кѣмъ*

л., послѣ *чего л.*; *твор. съ мѣст.* այնուհետև послѣ него, послѣ того, затѣмъ, впослѣдствіи; *отл. съ мѣст.* յայսմհետէ послѣ этого, отнынѣ.

Հետևակազօրք, ի *пр.* пѣшій воинъ.

Հետև-եմ *гл.* слѣдовать, послѣдовать; подражать.

Հեր ա (ե,ի) *с.* волосъ.

Հերձ]ան-եմ, ի *гл.* разсѣкать; разрывать.

Հիմն, ան (ուն) *с.* основаніе, фундаментъ.

Հին ո *пр.* древній, старый; прежній *М. Хор. О Тигр.*, հին աւուրց ветхій деньми, престарѣлый.

Հինգետասան ի *кол. ч.* пятнадцать.

Հինգետասաներորդ ա (ե,ի) *пор. ч.* пятнадцатый.

Հինգերորդ ա (ե,ի) *пор. ч.* пятый.

Հիւանդութիւն, եան *с.* болѣзнь.

Հիւսիս ո *с.* сѣверъ.

Հնազանդ-եմ *гл.* усмирять, покорять.

Հնար-ք, ի *с.* средство.

Հնարաւոր ա (ե,ի) *пр.* изобрѣтательный; возможный, չէ հ. нельзя *съ дат. пад. лица, но у Нерс. Благ., стр. 58., вм. дат. изъ-за размѣра стоитъ им.:* հողեհէն մարդ երկրաւոր.

Հնար-եմ *гл.* находить средство; изощряться; выдумывать.

Հնգետասան *см.* Հինգետասան.

Հնգետասաներորդ *см.* Հինգետասաներորդ.

Հնյան ա (ե,ի) *с.* точило.

Հնչ-եմ *гл.* звучать; оглашаться ձայն возгласомъ, крикомъ.

Հնչեցո̆-ց]ան-եմ, ի *гл.* оглашать.

Հնչիւն, ան (ուն) *с.* звонъ; отзвукъ, эхо.

Հոգ ո *с.* забота, *см.* Ընչենամ.

Հոգ-ամ *гл. съ вин.* заботиться о *чемъ л.*

Հոգեշնորհ *пр. одаренный* благодатью *св.* Духа.

Հոգետես ա (ե,ի) *пр.* видящій духомъ; ясновидецъ.

Հոգևոր ա (ե,ի) *пр.* духовный.

Հոգի̆, եա (ւո) *с.* духъ *Быт.* 1, 2; душа.

Հող ո *с.* земля, прахъ.

Հողաբլո՛ւր ո *с.* земляной холмъ, земляная насыпь; груда земли.

Հողեղէ՛ն ա (ե,ի) *пр.* земной, изъ праха; *переносно:* тлѣнный, смертный.

Հողմ ո *и*

Հողմն, ան (ուն) *с.* вѣтеръ.

Հոմազն, ան (ի) *пр.* однородный; родственный.

Հոմերամ *см.* Երամ.

Հո՛յլ-ք, ի *с.* рой; толпа; сонмъ.

1 Հոս-եմ *гл.* лить, изливать; низвергать, повергать, раздавливать *Матѳ.* 21, 44.

2 Հոս-եմ *и*

Հոս-իմ изливаться; течь.

Հովի՛տ ա (ե,ի) *с.* ущелье.

Հոտ ո *с.* запахъ.

Հո՛ւր ո *с.* огонь.

Հռչակաւոր ա (ե,ի) *пр.* славный.

Հռչակելի̆, եա (ւո) *пр.* имѣющій прославиться; достойный славы.

Հռչակ-իմ *гл.* разглашаться; славиться.

Հրաձգութի̆ւն, եան *с.* метаніе пламени, молнія.

Հրամայ-եմ *гл.* приказывать, повелѣвать.

Հրաման ա (ե,ի) *с.* приказаніе; заповѣдь *Исх.* 20, 6.

Հրաշալի̆, եա (ւո) *пр.* дивный.

Հրապարակ ա (ե,ի) *с.* площадь; народное собраніе.

Հրատարակ-եմ *гл.* возглашать, возвѣщать.

Հրեա՛յ ի *этн. н.* еврей.

Հրեշտակ ա (ե,ի) *с.* вѣстникъ; ангелъ.

Հրճուանք, ա *с.* радость, веселіе.

Հաւտ ի *с.* стадо.

Հաւր *см.* Հայր.

Ձ.

Ձագու *с.* птенецъ.

Ձախակողմն, *ան с.* лѣвая сторона; лѣвое крыло, флангъ.

Ձաղեմ *гл.* осмѣивать, надругаться.

Ձայն ի *с.* голосъ, возгласъ, крикъ, звукъ; *ճայնք* лязгъ *Ел. Б. арм. съ перс.*

Ձեղ *см.* դու.

Ձեզ *см.* դու.

Ձեռն, *ան* (*ի*) *и ա с.* рука, *’ի ձեռն* при посредствѣ, съ помощью; *’ի ձեռանէ* отъ руки, отъ.

Ձի ոյ *с.* лошадь, конь.

Ձիթենի, *եա* (*ւո*) *с.* оливковое дерево, *լեառն Ձիթենեաց* Елеонская гора.

Ձիր ի *с.* даръ, подарокъ; награда.

Ձմեռն, (*ր*) *ան* (*ուն*) *с.* зима.

Ձոր ո *с.* ущеліе.

Ձորձ ո *с.* одежда; верхняя одежда.

Ձուկն, *ան с.* рыба.

Ղ.

Ղազար соб. им. Лазарь: *Л. Парпскій, изъ села Парпи (на полдневномъ пути къ сѣверу отъ Эчміадзина) есть армянскій историкъ, младшій современникъ* Елисея *(см.* Եղիշէ*). Изъ произведе-*

ній Лазаря извѣстны Պատմութիւն Հայոց Исторія Арменіи, *цѣнная между прочимъ своеобразнымъ освѣщеніемъ событій, сопровождавшихъ борьбу съ персами армянъ, подъ предводительствомъ* Вардана (+451), *и* Посланіе къ Ваану Мамиконяну, *вызванное желаніемъ автора оправдаться отъ нападокъ непросвѣщенныхъ современниковъ изъ духовенства. Изъ обоихъ произведеній заимствованы, съ незначительными измѣненіями, по небольшому отрывку для Хрестоматіи, именно XIII статья=174–176 стр. и XV статья=573–577 стр. Венеціанскаго изданія (1873 г.)*

Ճ.

Ճախր-ել *гл.* кружиться, взвиваться.

Ճակատ *ու с.* лобъ; фронтъ войска; Ճ. *պատերազմին* боевой строй, поле битвы.

Ճաճանչ *ա (ե,ի) и ի с.* блескъ; сверканіе.

Ճամհարուր *ա (ե,ի) пр.* съ оборкою: съ бахромою, съ кружевами.

Ճայթիւն, *ան (ուն) с.* трескъ; раскаты.

Ճանաչ-ել, (*ծան*) *եայ г.г.* знать, узнавать.

Ճանապարհ *ա (ե,ի) с.* дорога, путь.

Ճաշակ *ա (ե,ի) и ո с.* вкусъ, Ճ. *մահու ընդունիմ* вкушать смерть.

Ճաշակ-ել *гл.* вкушать.

Ճառագայթ *ի с.* лучъ.

Ճառ-ել *гл.* говорить; раз-

сказывать; проповѣдывать.

ճարպ ո с. жиръ; масло; полнота, обиліе, богатство.

ճգն-իմ гл. подвизаться; употреблять крайнія усилія, подвергаться опасности *Ф. о Муш.*

ճեմ-իմ гл. торжественно выступать, гулять; прыгать, скакать; рѣзвиться *Аристакэсъ.*

ճեպ-իմ гл. спѣшить, стараться.

ճիղ *см.* ճիւղ.

ճիւղ ո *и позднѣйшее*

ճի՛ղ ո, ի *и* ա (ե,ի) с. сукъ, вѣтка *Нерс. Благ., стр. 58: если въ данномъ мѣстѣ* Ճղած *не считать опечаткою Парижскаго изданія* Որբ Եդեսեայ *или опискою переписчика вм.* Ճղաց, *то см.* ճղեմ.

ճղաձ *см.* ճիւղ.

ճղ-եմ [Ճիղ] *гл.* пускать ростки; —*пр. прич.* Ճղած вѣтвистый, съ вѣтвями *ср.* ճիւղ.

ճշգրտապէս *нар.* поистинѣ, точно.

ճշմարի՛տ ա (ե,ի) *и* ի *пр.* истинный; *тв.* истинно, точно. навѣрно.

ճշմարտէ– *см.* ճշմարիտ.

ճշմարտո-ւթի՜-ն, եան с. истина.

ճոխո-ւթի՜-ն, եան с. могущество, богатство.

ճողոպր-եմ *гл.* избавлять, спасать; избавляться, спасаться.

ճչի-ւն с. вскрикиваніе.

ճռո-ւական ա (ե,ի) *пр.* пискливый *отъ глагола* Ճռուեմ чирикать, пищать (о птицахъ).

ճօ-ճ-եմ *гл.* махать, трясти, потрясать; —*стр.* трястись; колыхаться *Арист.*

Մ.

Մակ *предл. съ род.* надъ, на.

Մակաւասար *и*
Մակհաւասար ի *пр.* соразмѣрный, равный.

Մահ ու *и* *(ու)ան,—հունք с.* смерть.

Մահապարտ ա *(ե,ի) пр.* осужденный на смерть; достойный смерти.

Մահապան *с.* попратель смерти.

Մահարձան ա *(ե,ի) с.* надгробный памятникъ; архитектурные орнаменты и сооруженія, какъ то вотивные кресты, башни и т. п., воздвигавшіеся въ чью либо память на городскихъ стѣнахъ для украшенія или обороны *Нерс. Благ., стр. 57.*

Մամիկոնեա՛ն *соб. им.* Мамиконянъ, *княжескій родъ въ древней Арменіи.*

Մա՛յր, *род.* *մաւ՛ր, основа մար [усѣченная изъ полной մա̆րա՛ն] с.* мать.

Մայրաբար *нар.* матерински, какъ мать.

Մայրաւոր *и*
Մայրեւոր ա *(ե,ի) пр. дубравный:* 1 дубрава, лѣсная чаща; 2 срубленное въ дубравѣ дерево, бревно, *իբրեւ զփայտահարս [Ի թանձրութենէ] մայրաւորաց Ел. Бит. арм. съ перс.;* 3 дровосѣкъ.

Մանաւանդ *нар.* особенно, *մ. съ прош. прич.=մանաւանդ զի съ изъявительнымъ наклоненіемъ.*

Մանկածու ա *(ե,ի) с.* воспитатель.

Մանկավարժ ի *с.* воспитатель.

Մանկութի՛ւն, *եան* юность; дѣтство; молодость, *՚ի մանկութենէ* съ юности.

Մանկիկ *см.* **Մանուկ.**

Մանո՛ւկ *ան с.* отрокъ; чадо *Матѳ. 23, 37;* мальчикъ;

собир. մանկտի՛, եա (ւո) дѣти.

մանուշակ ա (ե,ի) *с.* фіалка.

մանր, ուն (*ու род.*) *пр.* мелкій, малый.

մասն, ան (ի),—սունք *с.* часть; удѣлъ, участь.

1 մատեան *см.* մատչիմ.

2 մա՛տեան [մա՛ւտ] *пр.* приближенные, գունդ մ. гвардія, отрядъ безсмертныхъ *въ персидскомъ войскѣ.*

3 մատեա՛ն ի *с. печать,* sigillum: грамата, указъ; пергаментъ, рукопись; книга; лѣтопись, исторія.

Մատթէոս *соб. им.* Матөей, *евангелистъ: отрывки изъ его евангелія, III-ья и IV-ая статьи Хрестоматіи, воспроизведены по Венеціанскому изданію Армянской Библіи (1805 г.), съ перенесеніемъ изъ примѣчанія въ текстъ 14-го стиха 23-ей главы.*

մատն, ան (ի),—տունք *с.* палецъ, перстъ.

մատնեմ *гл.* передавать; предавать;—*стр.* быть преданнымъ, 'ի պարտութիւն մատնիմ терпѣть пораженіе.

մա՛տչիմ, եայ [մա՛ւտ] *гл.* приближаться; приступать *Матө.* 21, 23;—*пр. прич.* մատուցեալ առ ոք приблизившись, подошедши къ кому л. *Матө.* 21, 28, յառաջ մատուցեալ подвинувшись впередъ, пошедши впередъ *Вид. ст.*

մատուցանեմ, ի *гл.* приближать, придвигать; ականջս մ. прислушиваться, слушать.

մար ա (ե,ի) *этн. н.* мидіецъ; Մարք *геогр. н.* Мидія.

մարգարէ ի *с.* пророкъ; ս. կին пророчица.

մարդ ո *с.* человѣкъ; *во мн. ч. обыкновенно*—

մարդի՛կ ան *с.* люди.

մարդաբնակ ա (ե,ի) *пр.* населенный людьми, մ. շենութիւն обиліе, приростъ народонаселенія *Арист.*

մարդասէր ա (ե,ի) *и* ի *пр.* человѣколюбивый.

մարդասպան ա (ե,ի) *и* ի *пр.* человѣкоубійца, убійца.

մարդիկ *см.* մարդ.

մարդկանէ *см.* մարդ.

մարդկութիւն, եան *с.* человѣчество, որ ինչ մարդկութեան что *свойственно* людямъ, человѣческое.

մարզպան *с.* марзапанъ, намѣстникъ, правитель пограничной провинціи, *такъ назывались и правители Арменіи, которыхъ ставили персидскіе цари.*

Մարիամ *соб. им.* Маріамъ; Марія.

մարմին ո *с.* тѣло, ճանապարհ էր մարմնին սպանելոցն, дорога пролегала по тѣламъ убитыхъ.

մարտ ի *с.* борьба; битва, сраженіе.

Մարտիրոս *соб. им.* Мартирій, *сынъ св. Сергія воеводы.*

մարտնչել, եայ *гл.* бороться; воевать, сражаться.

մաւ"=մօ" *см. въ концѣ словъ, начинающихся съ* մ

մաքսաւոր ա (ե,ի) *с.* мытарь.

մաքրել *гл.* очищать.

մեզ *см.* ես.

մեծ ա (ե,ի) *пр.* большой, великій; մ' ի ձէնջ больший, старшій изъ васъ *Матѳ.* 23, 11; զինչ մ. է что больше? *Матѳ.* 23, 17.

մեծամեծ ա (ե,ի) *пр.* великій, величайшій.

մեծամուր *пр.* весьма укрѣпленный.

մեծապէս *нар.* очень, весьма.

մեծացուցանել, ի *гл.* увеличивать *Вид. ст.*; величать.

մեծիմաստ ի *пр.* велемудрый, весьма мудрый.

մեծութիւն, եան *с.* величина; величіе.

մեկնել *гл.* раздѣлять; отдѣлять 'ի մէջ — և 'ի մէջ *съ род. что либо и съ род.* отъ *чего л. Быт.* 1, 4; —*стр.* отдаляться.

մեկնոց ա (ե,ի) *с.* верхняя одежда, накидка.

մեկուսի, եա (ւո) *пр.* находящійся въ сторонѣ, отдаленный; отсутствующій; —*нар.* въ сторонѣ, въ сторону, прочь.

մեղք, ա *с.* грѣхъ.

մեղաւոր ա (ե,ի) *пр.* грѣшный.

Մեղուա (ե,ի) *с.* пчела.

Մեղուաչի, ան *пр.* *пчелоокій, медоглазый:* карій.

Մեղր, ու *и* եր *с.* медъ.

Մենամարտիկա (ե,ի) *пр.* единоборецъ.

Մեռանիմ, այ, *неопр.* Մեռանել *гл.* умирать;— *пр. прич.* Մեռեալ умершій, мертвый.

Մեռելութիւն, եան *с.* состояніе умершаго, мертвенность; смерть.

Մեսրոպա *соб. им.* Месропъ.

Մետասանի *кол. ч.* одиннадцать.

Մետասաներորդա (ե,ի) *пор. ч.* одиннадцатый.

Մերո *прит. м.* нашъ.

Մերայինո *прит. м.* нашъ.

Մերթ *нар.* иногда; Մերթ— Մերթ, то—то.

Մերկա (ե,ի) *и* ո *пр.* голый; безоружный *М. Хор. О Тигр.*

Մերկագոյն *ср ст.* совершенно оголенный, обнаженный.

Մերկանամ, այի *гл.* обнажать; снимать ՚ի գլխոյ съ головы.

Մերձ *нар.* близь, Մերձ ՚ի *съ в.* около *чего л.*, у *чего л.*

Մերձակայ *пр.* стоящій близко.

Մերձաւորա (ե,ի) *пр.* ближній; близкій; родственникъ.

Մերձեալ *пр. прич.* [*отъ* Մերձիմ] приблизившійся || приблизившій, убравшій (волосы) *Об. сп. Іоан.*

Մերձենամ *гл.* приближаться.

Մեւսո *пр.* другой.

Մեւսանգամ *см.* անգամ.

Մէջո *и* ա (ե,ի) *пр.* средній;— *с.* середина, ՚ի միջի въ серединѣ, среди, между *Нерс. Благ.*, ՚ի միջի իմ во мнѣ *Нерс. Благ.*, ՚ի մէջ посреди *Быт. 1, 6.* между. ՚ի մէջ *съ род.* և ՚ի մէջ *съ род.* (отдѣлять) *что* отъ *чего л. Быт. 1, 4,* ընդ մէջ между *Матѳ. 23, 35;* чресла. поясъ (поясница) ընդ մէջ *и* ընդ միջով *Об. сп. Іоан.*

Մթերի *с.* запасъ; складъ.

Մժղուկան *с.* комаръ.

1 Մի *кол.ч.* одинъ; մի առ միոյ, *равно* մի ըստ միոջէ по одиночкѣ, подробно; *это слово часто употребляется въ качествѣ неопредѣленнаго члена и въ такомъ случаѣ иногда остается безъ перевода* մարդ մի *Вид. ст.*, սակաւիկ մի *Вид. старца; съ мѣст. суфф.* միս *Хр.*

2 Մի *отриц. при повел. и въ предложен. цѣли* μή, не.

Միաբան ա (եւ,ի) *и* ի *пр.* единомыслящій, единодушный; согласный, մ. կամ быть въ единеніи.

Միամտութիւն, եան *с.* искренность. преданность.

Միայն ո *пр.* единственный, одинъ только; — *нар.* лишь, только.

Միայնակեաց ա (եւ,ի) *с.* отшельникъ, монахъ.

Միանգամայն *нар.* однажды; разъ навсегда; вообще.

*Միմեան *имѣетъ лишь формы мн. ч., и то исключая им. пад., числит.* одинъ другого, другъ друга, ընդ մ. *см.* ընդ.

Մինչ *предл.* до, մինչեւ 'ի *съ вин.* до чего *л. Геогр.*, մինչեւ ց *съ вин.* до, вплоть до, մինչեւ ցերբ до какихъ поръ; —*нар.* пока; —*со.* пока, մինչդեռ пока еще, между тѣмъ какъ, въ то время какъ *Матѳ. 21, 23*, մինչեւ пока *Объ еп. Іоан.*, доколѣ не *Матѳ. 23, 39*, մինչ չեւ пока еще не; *съ неопр. накл.* что, ὥστε *съ неопр. накл.*, ut *consecutivum;* այնպէս—, մինչ такъ—,что; մինչ զի до того, что; такъ что.

Մի՛շտ *пр.* постоянный; —*нар.* постоянно.

Միջագետք, ա [междурѣчье] *геогр. н.* Месопотамія.

1 Մի՛ս *с.* мясо.

2 Միս *Хр., стр. 48 см.* 1 Մի.

Մի՛տ ա (եւ,ի), *особ. во мн. ч. с.* умъ, мысли, զմտաւ ածել думать, мыслить; *вмѣстилище мыслей:* сердце, душа *Арист.*

Ани, *ընդ միտս* мысленно, въ душѣ *Мато. 21, 38*.

միտ-եմ *[մէտ]* *гл.* склонять.

մետ *см.* մէտ.

մխիթարիչ *с.* утѣшеніе; утѣшитель.

մկրտ-եմ *гл.* крестить;—*пр. прич.* *մկրտեալ* крещенный.

մկրտ-ութ-իւն, *եան* *с.* крещеніе.

մն-ամ *гл.* оставаться, *съ род.* ожидать *кого л.*;—*пр. прич.* *զկնի մնացեալ* отставшій.

մռնչիւն *с.* стенаніе, стоны.

մշակ *ա* (*ի,ի*) *с.* земледѣлецъ; работникъ, рабочій.

մոգ *ու* *с.* магъ.

մոլեգն-ութ-իւն, *եան* *с.* сумасшествіе, безуміе, безразсудство.

մոլ-եմ *гл.* безумствовать, бѣсноваться.

Մոկ-ք, *ա* *геогр. н.* Мокъ.

մոմ *ո* *с.* воскъ.

մոյկ *ա* (*ի,ի*) *с.* обувь, сапогъ.

մոռ-անամ *гл.* забывать;—*пр. прич.* *մոռացեալ ՚ի սրտէ* забытый въ сердцахъ, выкинутый изъ сердца.

Մովսէ՛ս *ա* (*ի,ի*) *соб. им.* Моисей: [1] *пророкъ; изъ книгъ его*, Бытія и Исхода, *взяты I-ая и II-ая статья Хрестоматіи по Венеціанскому изданію Арм. Библіи (1805 г.)*;—[2] *армянскій писатель V-го вѣка по Р. Хр., по прозванію Хоренскій* (Խորենացի). *Главное его произведеніе* —*Պատմութիւն Հայոց* Исторія Арменіи, *въ трехъ книгахъ: изъ первой книги (XXIV гл.) заимствована VIII-ая статья нашей Хрестоматіи, а изъ второй (XXXI и XXXII гл.)—IX-ая (a и b), обѣ съ незначительными поправками, по Венеціанскому изданію Собранія Сочиненій М. Хоренскаго (1865 г.). Точно также по этому Венец. изданію воспроизведены два отрывка изъ книги* *Յաղագս Պիտոյից*, О Хріяхъ, *переводъ ко-*

торой съ греческаго оригинала, съ дополненіями, приписывается М. Хоренскому (*см. Ad. Baumgartner, Ueber das Buch „Die Chrie“, Leipzig 1886, отдѣльный оттискъ изъ XL тома Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*): *одинъ отрывокъ, XX-я статья Хрестоматіи, есть начало названнаго труда* (*341—345 стр.*), *а другой, XXI-я статья, высокопарное изложеніе басни „Ворона въ чужихъ перьяхъ“, которую М. Хоренскій приводитъ, въ эпилогѣ* (*581 стр.*), *въ назиданіе своему ученику Өеодору. Изъ* Աշխարհացոյց Географіи, *приписываемой М. Хоренскому, въ Хрестоматіи помѣщено описаніе предѣловъ Великой Арменіи съ перечисленіемъ ея областей* (*VII-ая статья*) *по двумъ изданіямъ, К. Патканова* (*Армянская Географія VII вѣка по Р. Хр., приписывавшаяся Моисею Хоренскому, СПБургъ 1877, 17 стр. текста, § ԽԵ*) *и отца Arsène Soukry* (*Géographie de Moïse de Corène d'aprés Ptolémée, Venise 1881, 29 стр. текста, § ԽԶ*).

Մովսիսական ա (*ե,ի*) *пр.* моисеевъ.

Մորոս ա (*ե,ի*) [μωρός] *пр.* безумный.

Մութ ան *и* ո *с.* мракъ, *позднѣйш. основа*—*ի Нерс. Бл.*;—*пр.* мрачный, темный.

Մուշեղ *соб. им.* Мушегъ.

Մուշկան Նիսալաւուրտ *соб. им.* Мушканъ Нисалавуртъ, *персидскій полководецъ.*

Մուտ *ի, особ. во мн. ч.* входъ; впаденіе *Геогр.*; закатъ *Մինչև 'ի մուտս արեգական Ел. Б. арм. съ перс.*; западъ; *բառ մտից Հիւսիսոյ* съ сѣверозапада *Геогр.*

Մունչիւն *с.* оханіе, вздохи.

Մտածեմ [*միտ+ածեմ*] *гл.* думать.

Մտանել, ի, *մուտ гл.* входить; заходить.

Մտերմութիւն, *եան с.* наивность, искренность, вѣрность.

Մրցանակ (ա,ի) *с.* награда, знакъ побѣды, пальма первенства.

Մօտ *пр.* близкій, *մ. առ մ.* ближній къ ближнему, другъ къ другу;— *нар.* близь, близко, *մ. լինիմ 'ի съ вин.* приближаться къ *чему л.*, *մ. առ երեկս* близко къ вечеру, къ самому вечеру.

Մօտազգա (ի,ի) *пр.* сродный, родственный.

Մաւրիկա *соб. им.* Маврикій, *греческій императоръ* (582—602).

Յ.

Յ есть ослабленіе предлога ի *передъ словами, которыя начинаются гласнымъ:* յայգի *вм.* 'ի այգի, յառաջին *вм.* 'ի առաջին; *иногда въ такихъ случаяхъ рядомъ съ* յ *удерживается* ի: 'ի յաւր.

յածել *гл.* ընդ *съ вин.* скитаюсь по *чему л.*

ախտայ *см.* ախտայ.

Յակոբա *соб. им.* Яковъ.

յաղագս *см.* աղագ.

յաղթանակ (ա,ի) *с.* награда, знакъ побѣды, пальма первенства.

յաղթել *гл.* побѣждать.

յամառել *гл.* упорствовать; упорно отказываться; *յ. 'ի վերայ съ род.* упорно держаться за *что либо* *Объ еп. Іоан.*

յամել *гл.* медлить, мѣшкать.

յայնժամ *см.* ժամ.

յայսմհետէ *см.* հետ.
յայտնի *пр.* явный, ясный; *յայտ է* ясно.
յայտնապէս *нар.* открыто, явно.
յայտն-եմ *гл.* открывать.
յայտնի՛, նւ (*ւո*) *пр.* открытый, явный.
յանգամաւոր ա (*ե,ի*) *пр.* приличный; удобный *Нерс. Благ.*
յանդգնեցո՛ւցան-եմ, ի *гл.* дѣлать смѣлымъ, внушать отвагу, побуждать *'ի съ вин.* на *что л.*, *յանդարժան խորհուրդ յանդգնեցուցեալ* *Л. П. Письмо.*
յանդիման *нар.* на виду, открыто;—*предл.* передъ лицомъ, въ присутствіи.
յանդուգն *пр.* смѣлый, дерзкій; стремительный (натискъ).
յանկարծակի *нар.* неожиданно, вдругъ.
յանկարծադէն *нар.* неожиданно, вдругъ.
յանցան-եմ, եայ *гл.* преступать; нарушать.
յանցեալ 1 *пр. прич. гл. յանցանեմ*; 2 *предл. յ*(=2 *ի*) *и пр. прич. гл. անցանեմ.*
յաշտ ի *с. зенд.* yashta: славословіе, молитва; жертвоприношеніе.
յառաջագահ-ք *с.* предвозлежанія.
յառաջամարտիկ ա (*ե,ի*) *пр.* сражающійся впереди, передовой боецъ, *յ. զաւրք* передовые бойцы войска *Ел. Б. арм. съ перс.*
յառաջ-եմ, *гл.* идти впередъ, *յ. քան զձեզ* предупреждаю васъ *Матѳ. 21, 31.*
յառն-եմ, (*ր*)*եայ* *гл.* подниматься; воскресать; *пов. արի, мн. արիք* ну!
յատ-եմ *гл.* обрубать *сучья,* обрѣзывать *виноградныя лозы Объ еп. Іоан. II.*
յարացոյց ի *с.* примѣръ.
յարդար-եմ *гл.* украшать; налаживать; приводить въ порядокъ; приготовлять; устраивать.
յարկ ա (*ե,ի*) *с.* кровля, палатка, навѣсъ *Нерс. Благ., стр. 58;* кровъ, домъ; этажъ.
յարձակ-իմ *гл.* нападать, бросаться, кидаться *'ի съ вин.* на *кого л.*

յարձակումն, ման (ուն) *с.* нападеніе; наѣздъ; натискъ.

յարուցանեմ, ի *гл.* поднимать; воскрешать.

յարգաւոր *см.* արգաւոր.

յաւանակ ա (ի,ի) *с.* молодой оселъ, осленокъ.

յաւելում, ի *гл.* прибавлять.

յաւէտ *пр.* большій;—*нар.* болѣе, весьма, особенно.

յաւերժ *нар.* вѣчно, всегда,

յաւիտեան ի *с.* вѣкъ;—*нар.* во вѣкъ.

յաւուրս *см.* աւր.

յաւ"=յօ" *см. въ концѣ словъ, начинающихся буквою* յ.

յափշտակեմ *гл.* похищать, отнимать, вырывать;—*стр.* быть похищену.

յափշտակութիւն, եան с. хищеніе.

յերեւոյթ *см.* երեւոյթ.

յեղում, ի *гл.* измѣнять; обращать.

յենում, (ց)այ *гл.* опираться 'ի *съ вин.* на *кого л.*

յետ *предл. съ род.* послѣ.

յետին ո *пр.* послѣдній; послѣдующій; потомокъ.

յետոյ *нар.* послѣ, потомъ.

յերկարեմ *гл.* удлинять, протягивать; продолжать, заниматься продолжительно *М. Хор. О Тигр.*—*стр.* удлиняться, затягиваться.

յերկնաւոր *см.* երկին.

յերկուանամ *гл.* сомнѣваться, усумниться.

յեցեալ *см.* յենում.

յղփետարան *см.* ղփետարան.

յիմար ա (ի,ի) *пр.* глупый, безумный.

յիմարիմ *гл.* глупѣть; терять голову.

յինէն *см.* ես.

յինքեան *см.* ինքն.

յիշատակ ա (ի,ի) *с.* память. воспоминаніе; memoria rerum, разсказъ *М. Хор. О Тигр.*

յիշեմ *гл.* помнить; вспоминать.

Յիսուս *соб. им.* Іисусъ.

յիրաւի [իր] *нар.* основательно; справедливо.

յղեմ [յ+ուղի] *гл.* посылать.

յղանամ [յղի] *гл.* зачать; быть зачатымъ.

յղի, եա (ւո) *пр.* беременная.

յոգնազան ի *пр.* многообразный, разнообразный, различный.

Յոհան *вульгарная форма имени* Յովհաննէս.

յոյժ *нар.* очень, весьма.

յոյն-ք, ա *этн. н.* іоняне, греки;—*геогр. н.* Греція.

յոյս ո *с.* надежда, յուսով կոչեցեալ съ надеждою призываемый.

Յովհաննէս, ու *собств. им.* Іоаннъ.

Յովսէփ *соб. им.* Іосифъ.

1 յորդ *пр.* обильный;—*нар.* обильно.

2 յորդ *Вид. ст., стр. 16, см.* որդ.

յորդահոսան *пр.* обильно текущій, многоводный;—*во мн. ч. с.* обильные потоки.

յորդոր *пр.* усердный, ревностный; воодушевленный; —*нар.* съ воодушевленіемъ *Нерс. Благодат., стр. 58.*

յորդորել *гл.* увѣщевать, возбуждать;—*стр.* воодушевляться, возгорать желаніемъ *М. Хор. О Тигр.*

յորժամ *см.* ժամ.

յորձան-ք, ա *с.* потокъ.

յուռճել *см.* ուռճ.

յուսամ, ացայ *гл.* надѣяться.

յոքնազան *см.* յոգնազան.

յստակ ա (ե, ի) *пр.* чистый, прозрачный;—*ср. ст.* յստակագոյն весьма чистый, въ высшей степени прозрачный.

յօրինել *гл.* соразмѣрять; сочинять; составлять, дѣлать; располагать, слагать; устраивать.

Ն.

Ն *мѣст. суф.*, *показывающій, что предметъ—близь или у третьяго лица. Этотъ же суффиксъ есть опредѣлительный членъ; въ относитель-*

номъ предложеніи, опредѣляя имя существительное, собственно относимое къ имени мѣстоименіе, членъ **ն** *помѣщается часто въ концѣ глагола:* **յայն, որ նստին** (**նստի + ն**) **'ի վերայ նորա** *Матѳ.* 23, 22, **վասն բժշկութեանդ, որ լինին** (**լինի+ն**) **'ի ձեռս քո** *Письмо Авг.*

Նա *личн. м.* онъ, **'ի նմա** въ немъ, *т. е.* въ тотъ день *Исх.* 20, 10, **'ի նոցանէ** *часть* изъ нихъ, иныхъ (убьете) *Матѳ.* 23, 34; **նոցայցն** *М. Хор. О Тигр. есть род. мн.* (**նոցայ=նոցա**) *съ суффиксами* **ց** *и* **ն**: *первый* (**ց**) *указываетъ на согласованіе опредѣленія* (**նոցա**) *съ опредѣляемымъ* (**պահպանակաց և զենուց**), *а второй* (**ն**) *есть опредѣлительный членъ, помѣщенный, какъ обыкновенно, при родительномъ = опредѣляющемъ, а не при опредѣляемомъ словѣ* (**փայլմունք և շողիւնք**), *къ которому онъ* (**ն**) *относится.*

Նա և *со.* а также.

Նազարէթ *геогр. н.* Назаретъ.

Նախ *пр.* первый, прежній, древній, **ն. ժամանակաւք**;—*нар.* вопервыхъ, сперва, прежде *Матѳ.* 23, 26.

Նախաթոռք *с.* предсѣданія.

Նախանձ ու *с.* зависть; ревность; рвеніе *Ф. О Муш.*

Նախանձարկու *пр.* вселяющій зависть, подстрекатель.

Նախանձելի *пр.* завидный; предметъ зависти.

Նախանձոտ ա (**ե,ի**) *пр.* завистливый; ревнитель *Исх.* 20, 6.

Նախապատուել [**նախ+պատիւ**] *гл.* предпочитать.

Նախաստեղծ ի *пр.* первосотворенный, первородный (Адамъ).

Նախատելի *пр.* заслуживающій порицанія; презрѣнный.

Նախահայր ա (**ե,ի**) [**նախ+հայր**] *с. глава, отецъ*

дома: патріархъ || нахараръ, князь, *названіе, присвоенное впослѣдствіи всѣмъ членамъ многочисленныхъ княжескихъ (нахарар'скихъ) родовъ, на которые распадалась знать древней Арменіи.*

Նախճիր-ք *с.* дичь, добыча *на охотѣ;* убитые *въ бою,* жертвы *войны,* **նախճիրս գործել** производить рѣзню.

Նահատակ ա (**ե,ի**) *с.* боецъ, герой; подвижникъ; мученикъ.

Նահատակ-ել *гл.* бороться; подвизаться; страдать мученически; быть замучену.

Նահատակութի՛ւն, եան *с.* борьба; дѣятельность; подвижничество, мученичество.

Նայն [**նա**] *указ. м.* онъ самъ.

Նարդոս ի *с.* нардъ, *пахучее растеніе.*

Նեղ ո *и* **ի** *пр.* узкій.

Նեղեալ ո *пр. прич.* стѣсненный, удрученный.

Նենգութի՛ւն, եան *с.* коварство.

Ներանձն, ան (**ի**) *пр.* личный; каждый;—*с.* душа.

Ներբող *см.* **Ներբողեան.**

Ներբողական ա (**ե,ի**) *пр.* заслуживающій восхваленія, похвальный.

Ներբողեա՛ն ի *с.* похвала, восхваленіе.

Ներգոյ ի *пр.* присущій, природный, **իւրոյին ներգոյից** *подразумѣвается* **փետրոց** *Вор. въ ч. перь*

Ներ-ել *гл.* позволять, снисходить; терпѣть *съ род. что л.;* прощать.

Ներկայ ի *пр.* присутствующій, настоящій, **'ի ներկայում** нынѣ.

Ներկայական *пр.* настоящій.

Ներկան-ել, ի *гл* красить, окрашивать;—*стр.* быть окрашену; обагряться.

Ներսէս ի *соб. им.* Нерсэсъ:
1 *Нерсэсъ Благодатный* (**Շնորհալի**), *выдающійся церковный дѣятель XII-го вѣка, съ 1166 года католикосъ всѣхъ армянъ, талантливый, плодовитый писатель и поэтъ, авторъ многихъ трудовъ по апологетикѣ*

и герменевтикъ, равно какъ популярныхъ посланій, пѣснопѣній, молитвъ и ряда какъ мелкихъ, такъ обширныхъ стихотворныхъ произведеній; двадцать третья статья Хрестоматіи есть отрывокъ элегіи, написанной имъ по поводу взятія Эдессы мусульманами, въ концѣ 1144 года; отрывокъ заимствованъ изъ Парижскаго изданія 1828 г., стр. 18—24;— ² *Нерсэсъ Ламбронскій (**Լամբրոնացի**), сынъ Ламбронскаго князя Ошина, духовный писатель и дѣятель второй половины XII-го вѣка, съ 23 лѣтняго возраста епископъ въ Тарсѣнѣ. Извѣстны его поученія, слова, посланія, толкованія; есть у него и стихотворенія, и нѣсколько переводныхъ произведеній съ греческаго, сирійскаго и латинскаго языковъ. За широкое пониманіе христіанскаго ученія Ламбронскій пастырь не разъ подвергался нападкамъ со стороны части армянскаго духовенства, на которыя ему иногда во избѣжаніе соблазна приходилось отвѣчать вразумляющимъ посланіемъ. Изъ подобнаго рода посланія (**Թուղթ առ իշխողն Լեւոն**, Венеція 1865, стр. 219—220) заимствована XXII-ая статья Хрестоматіи.*

Ներք *ի* *с.* внутренность *въ названіи части города Ани* **Ներքին բերդ** внутренняя крѣпость, кремль, цитадель *Арист. Ани.*

Ներքի՛ն *о* *пр.* внутренній; —*с.* внутренность.

Ներքոյ՝ ի ներքոյ *нар.* изнутри, внутри *Матѳ.* 23, 25; —*предл. съ род.* ниже *Исх.* 20, 4; подъ.

Նի՛գ *а* (*ե,ի*) *с.* засовъ.

Նիզակ *а* (*ե,ի*) *с.* копье.

Նիզակակի՛ց, *а* (*ե,ի*) *с.* соратникъ.

Նիւթ *о* *и* *ի* *с.* матерія, вещество.

նկրտ-իմ *гл.* стремиться, силиться.

նմա *см.* նա.

նման ի *пр.* подобный;—*нар.* подобно *съ род. чему л.; у Нерс. Благ., стр. 58, вм. род. изъ-за размѣра стоитъ им.:* կամ գեղու-նակ ծրղած խրնձոր.

նմանապէս *нар.* равнымъ образомъ.

նմանաւոր ա (ե,ի) *пр.* подобный.

նմանի՛, եա (ւո) *пр.* подобный.

նմանութի՛ւն, եան *с.* подобіе.

նմին *см.* նոյն.

նշան ա (ե,ի) *с.* знаменіе *Быт. 1, 14.*

նշանագործ ա (ե,ի) *пр.* чудотворный, чудотворецъ.

նշանալգէայ *пр.* чудотворецъ.

նշանակ-եմ *гл.* обозначать, выражать.

նշո՛յլ ա (ե,ի) *и* ի *с.* лучъ; сіяніе.

նոյն [*նո] *указ. м.* онъ же самъ *Быт. 1, 11;* тотъ же самый.

նոյնպէս *нар.* тѣмъ же, точно такимъ же образомъ.

նոսա *см.* նա.

նոր ո *пр.* новый.

նորա *см.* նա.

նորահրաշ ի *пр.* новое чудо, невидаль; дивный.

նորոգ-եմ *гл.* возобновлять.

նորոգի՛չ ա (ե,ի) *с.* возобновитель.

նոցա *см.* նա.

նուաճ-եմ *гл.* порабощать, подчинять ընդ իւրեւ себѣ.

նուաստ ի *пр.* низкій; худшій, слабый *М. Хор. О Тигр.*

նուէր-եմ *гл.* подносить, приносить въ даръ; дѣлать приношеніе; посвящать, освящать; — *пр. прич.* նուիրեալ освященный, ն. սպասք священные сосуды.

նոքա *см.* նա.

նստ-իմ, այ *гл.* садиться ն. մերձ առ близко подсаживаться къ *кому л.;*—*пр. прич.* նստեալ возсѣдающій 'ի *съ вин.* на *чемъ л.*

Շ.

Շաբաթ ու с. суббота, աւրն շաբաթուց день субботній.

շահ ի и ու с. польза, выгода.

շահ-եմ гл. выгадывать, пріобрѣтать *друга*, дружить.

շաղաշղայք и

շաղաշղ–ուք пр. мерзкій, гадкій.

շատ ի пр. многій, много, փոքր 'ի շատէ малое отъ многаго;—*нар.* очень, весьма; долго.

շարական ա (ե,ի) с. пѣснь въ честь господнихъ праздниковъ и святыхъ, тропарь.

շարժ-եմ гл. двигать, трясти; колебать;—*стр.* двигаться; шевелиться; колебаться.

շաքար ա (ե,ի) с. сахаръ.

շերտ ի с. обрубокъ; полѣно; слой || сѣкира, *отсюда*:

շերտա–ւոր ա (ե,ի) пр. обладающій сѣкирою, сѣкироносецъ.

շէն ա (ե,ի), ի и ո пр. населенный; обстроенный, благоустроенный; плодородный;—с. село.

շիկն-իմ и

շիկն-եմ *[շէկ]* гл. краснѣть; смущаться.

շին-եմ гл. строить; основывать;—*н. прич.* строитель *Матө.* 21, 42; — *пр. прич.* շինեալ построенный.

շինու–թիւն, եան с. строеніе; благоустройство; богатство; обиліе, приростъ.

շիրիմ ա (ե,ի) с. гробница.

Շիրին *соб. им.* Ширинъ.

շն–ամ гл. прелюбодѣйствовать.

շնական ա (ե,ի) пр. *собачій:* цинbacksлик.

շնորհ ա (ի,ի) и ի с. даръ, благодать.

շնորհալի̆, եա (ւո) *пр.* полный благодати; благодатный *см.* 1 Նէրուէ.

շնորհ-եմ *гл.* даровать.

շշնջ-եմ *гл.* шептать, нашептывать.

շող-ամ *гл.* сiять, сверкать.

շողիւն *с.* сверканiе.

շունչ *с.* дыханiе; душа *Быт. 1, 20.*

շուրթն, ան *с.* губа; уста.

շուրջ *нар.* вокругъ, շ· զ_ *предл. съ твор.* вокругъ *чего л.*

շուրջանակի *нар.* кругомъ, со всѣхъ сторонъ.

շտապա (ե,ի), ի *и* ո *с.* стѣсненiе, безпокойство, смятенiе; поспѣшность.

շտապ-իմ *гл.* быть тѣсниму; безпокоиться, метаться; спѣшить.

շտեմարանա (ե,ի) *с.* кладовая, амбаръ.

շրջանա (ե,ի) *с.* кругъ, *շ· առնում* окружать.

շրջ-իմ *гл.* вращаться; носиться *Быт. 1, 2;* скитаться, бродить.

շփոթ-եմ *гл.* смѣшивать, волновать, возмущать;*—стр.* возмущаться; ошибаться *Ел. Бит. арм. съ перс.*

Շուշ *геор. н.* Суза.

Ո.

Ո ո

ով *[основа ոյ] вопр. м.* кто? который? *им. мн.* ոյք *отн. м.* кто, которые (*объ одушевленныхъ предметахъ*).

ոգի, եա (ւո) *с.* душа.

ողբ ո *с.* плачъ, рыданiе.

ողբ-ամ *гл.* оплакивать.

ողկոյզա (ե,ի) *и* ի *с.* виноградная кисть.

ողկուզաւոր *пр.* съ виноградными кистями, въ гроздяхъ.

ողորմածութիւն, եան *с.* милосердіе.

ողորմելի, եա (ւո) *пр.* жалкій.

ողորմութիւն, եան *с.* милость; милосердіе.

ողջանալ *гл.* выздоравливать, исцѣляться.

ողջոյն, ի *с.* здравствованіе, миръ; привѣтствіе *Мат.* 23, 6; привѣтъ.

ոմն [ո+մին] *неопр. м.* нѣкто, нѣкій, кто-то, եր երբեմն դիպեալ ՚ի ճանապարհի ուրեմն однажды въ дорогѣ (епископъ) встрѣтилъ кого-то *Объ еп. Іоан.*; ոմն — ոմն, одинъ — другой, иной—иной; *род.* ուրեմն *имѣетъ значеніе мѣстнаго падежа на вопросы гдѣ и куда;* ուրեմն *въ этомъ значеніи употребляется и самостоятельно въ смыслѣ* гдѣ-либо, куда нибудь, *и въ связи съ обстоятельственными словами, напр.* ՚ի տեղի ուրեմն въ нѣкоторое мѣсто *Вид. ст.*

ոյժ ո *с.* сила.

ոյր *см.* ո.

ոյք *см.* ո.

ոչ *отр.* не, ոչ դու և ոչ ես ни ты, ни я не.

ոսկենման *пр.* подобный золоту; золотистый, искрящійся.

ոսկետտուն [ոսկի+տտուն] *пр.* съ золотымъ шлейфомъ.

ոսկի, եա (ւո) *с.* золото.

ոսկր, եր *с.* кость.

ոստ ո *с.* отпрыскъ, вѣтвь.

1 ով *вопр. м.* кто? *ср.* ո.

2 ով *межд.* о!

ոտն, ան(ի)ս ի (*мн. ч.*) *с.* нога.

որ ո *отн. м.* который, кто; յորոց изъ коихъ, изъ-за того что, потому что; որ ինչ которое, что; որ զի что *см.* որպէս զի; *иногда* որ *остается безъ перевода,* որ այլ այսպիսի բազում много другого въ этомъ родѣ; —*вопр. м.* какой? *Мат.* 21, 23.

որբ ո *с.* сирота.

որդ ի *с.* канава, ровъ.

որդան ա (եւ,ի) *с.* червецъ; —*пр.* червленный, багряный.

որդեակ, ա (ե,ի) *с.* сынокъ, дитя.

որդեկորոյս *пр.* лишившійся дѣтей.

որդի, ւոյ (ւո) *с.* сынъ; որդիք дѣти *Исх. 20*, 5.

որդն, ան *с.* червь.

1 **որթ**, ո *с.* виноградная лоза, виноградъ, սորեկ որթ отборный виноградъ; *собственно* սորեկ *есть еврейское слово* שׂרק, *означающее по одному толкованію*, алый, *отсюда въ приложеніи къ виноградной лозѣ* „съ алыми ягодами", *по другому толкованію*, пустой, *причемъ имѣется въ виду сортъ винограда, безъ зернышекъ въ ягодахъ.*

2 **որթ**, ու *с.* теленокъ.

Որմիզդ, ի *соб. им.* Ормуздъ.

որոճումն, ման (ուն) *с.* жеваніе; ruminatio, размышленіе, обдумываніе, որոճ. խորհրդոց обдумываніе плановъ *Л. П. Ист.*

որովայն, ի *с.* чрево.

որուլ *см.* որ.

որչափ *см.* չափ.

որպէս *см.* պէս.

որպէս զի *со.* дабы, чтобы; какъ.

որպիսի, եա (ւո) *отн. и вопр. м.* какого рода, какой.

որս-ալ *гл.* ловить; охотиться; травить.

որքան *см.* քան.

ութերորդ, ա (ե,ի) *поряд. ч.* восьмой.

ուժգին *пр.* сильный; настойчивый; усердный, ու. խնդրուածովք усердно прося.

ուխտ, ի *с.* обѣтъ; союзъ, договоръ; братство, духовенство *Ф. О Муш.*

ուխտ-ել *гл.* давать обѣтъ.

ուղեւոր, ա (ե,ի) *с.* путешественникъ.

ուղի, (ւ)ո *с.* путь, дорога.

ուղիղ, ո *пр.* прямой; правильный, истинный; праведный; — *нар.* прямо; право; правильно.

ուղղ-ել *гл.* исправлять *Вид. ст.*

ուղտ ու *и*

՛ուղտ ու *с.* верблюдъ.

ուն-իլ, կալայ, *неопр.* ու-

նել гл. имѣть, ունիմ զոք իբրև զոք почитаю кого л. за кого л. Матѳ. 21, 26; держать, ունէին փայտ խոտորնակի Вид. ст.; заключать въ себѣ Геогр.; схватить Матѳ. 21, 35; завладѣть съ вин. пад. чѣмъ л. Матѳ. 21, 38; съ словами обстоятельства образа дѣйствія, какъ греческое ἔχει, обстоять, ունի այսպէս (письмо) гласитъ слѣдующее.

ուս с. плечо; спина М. Хор. О Тигр.

ուս]ան-էմ, այ гл. учиться; узнавать.

ուսումն, ման (ուն) с. ученіе; наука.

ուսո̆ւց]ան-էմ, ի гл. учить.

ուսուցի'չ, ա (ե,ի) с. учитель, наставникъ Матѳ. 23, 10.

ուստի нар. откуда, почему;—вопр. откуда?

ուստր, եր с. сынъ.

ուտ-էմ, կերայ и կերի с. ѣсть.

ուտիացի', (ւ)ո этн. н. утіецъ, удинъ; աշխարհ Ուտիացւոց Утія.

ուր [вм. ոյր, см. ո] нар. гдѣ;—вопр. гдѣ?

ուրախ пр. веселый, радостный; пер. առնեմ веселить.

ուրախական ա (ե,ի) пр. веселый, радостный.

ուրացութի̆ւն, եան с. отступничество, ренегатство.

ուրեմն нар. слѣдовательно, см. ումն.

ուրեք нар. см. ուք.

Ուռհայ геогр. н. Эдесса.

ուրումն = ուրեմն см. ումն.

ուք [ո+ք] неопр. м. кто либо, нѣкто; род. ուրեք имѣетъ и значеніе мѣстнаго падежа гдѣ либо.

Չ.

Չ *префиксъ отрицанія въ именахъ и глаголахъ, см.* ոչ

չաման ո *с.* тминъ.

չար ա (ի,ի), *пр.* злой, дурной; — *с.* злодѣй; зло.

չարագործ ա (ի,ի) *с.* злодѣй.

չարաչար *пр.* презлой; жестокій.

չարի̆, եա(ւո) *пр.* злой, дурной; — *с.* зло, бѣдствіе.

չարչարանք, ա *с.* бѣдствіе; страданіе, муки.

չարչարեմ *гл.* мучить, истязать; — *стр.* мучиться; страдать.

չափ ո *с.* мѣра, *այնչափ* въ такой мѣрѣ, настолько, до такой степени, такъ; *որչափ* сколь великій, сколько, насколько, какъ долго.

չափաւոր ա (ի,ի) *пр.* умѣренный.

չետ=չ+ետ *см.* տամ.

չև *со.* еще не.

չիցէ=չ+իցէ *см.* եմ.

չհասանէ *см.* հասանէ.

չոգա *см.* երթամ.

չորանամ *гл.* сохнуть; засыхать.

չորեքտասաներորդ ա (ի,ի) *поряд. ч.* четырнадцатый.

չորք, ի *кол. ч.* четыре.

չորրորդ ա (ի,ի) *поряд. ч.* четвертый.

չորքոտանի̆, եա(ւո) *пр.* четвероногое животное, скотъ *Быт. 1, 24.*

չուեմ *гл.* уходить; отступать; пускаться въ путь.

չդահեցուցանէն *см.* դահեցուցանէն.

Պ.

Պակաս-եմ и
պակաս-իմ гл. уменьшаться; недоставать; исчезать.
պահ ու с. стража; охрана || мн. ч. պահք, ա и ո постъ, говѣніе.
պահապան ա (ե,ի) с. хранитель; защитникъ.
պահ-եմ, гл. охранять; блюсти, соблюдать *Исх.* 20, 6; сохранять || поститься;— *н. прич.* պահող постникъ *Ф. О Муш.*
պահեցողութիւն, եան с. пощеніе, չպահեցողութիւն нарушеніе поста.
պահպանակ ա (ե,ի) с. броня, нарукавники и поножи.
պաճուճանք, ա с. наряды.
պայծառ ա (ե,ի) пр. блестящій; сіяющій.
պայծառազգեստ ի пр. въ блестящемъ одѣяніи, разодѣтый.
պայծառ-անամ гл. блистать.
պանդուխտ ա (ե,ի) с. чужеземецъ *Исх.* 20, 10.
պանծալի, եա(ւո) пр. славный.
պանծամ, ացայ гл. быть увѣреннымъ *Вор. въ ч. пер.*; думать; хвастать.
պաշտ-եմ гл. почитать, служить *Исх.* 20, 5.
պատահ-եմ гл. встрѣчаться, постигать;—*страд.* случаться, доставаться.
պատանի, եա (ւո) с. юноша.
պատառ-եմ гл. разрывать; прорывать, прорываться черезъ (толпу).
պատասխան-եմ гл. отвѣчать, *вульгарно вм.* պատասխանի տամ.
պատասխանի, եա(ւո) с. отвѣтъ.
պատարագ ա (ե,ի) с. приношеніе, даръ *Матѳ.* 23, 18 || литургія, обѣдня.

պատգամ ա (ե,ի) *с.* слово, заповѣдь *Исх. 20, 1.*

պատ-ել *гл.* окружать, обносить; *съ твор.* завертывать *во что л.*; շուրջ պ. окружать со всѣхъ сторонъ, պ. զ_ *съ твор.* окружать *кого л.*

պատենազէն ա (ե,ի) *пр.* закованный въ броню, латникъ.

պատերազմ ա (ե,ի) *с.* война; сраженіе, битва; борьба.

պատերազմ-ել *гл.* сражаться; այր պ—մող мужъ способный сражаться.

պատիւ-ո *и* ի *с.* честь; награда.

պատկեր ա (ե,ի) *с.* образъ, փրկչական պ. ликъ Спасителя.

պատճառ ա (ե,ի), ի *и* ո *с.* предлогъ, поводъ; причина, основаніе; виновникъ, источникъ.

պատճառանք, ա *с.* предлогъ, *творит.* съ предлогомъ, притворно; причина.

պատմ-ել *гл.* разсказывать; описывать, изображать *словами Нерс. Благ., стр. 57.*

պատմութիւն, եան *с.* исторія; разсказъ.

պատշաճաւոր ա (ե,ի) *пр.* подобающій, должный; — *нар.* подобающимъ образомъ *Нерс. Благ., стр. 57.*

պատուական ա (ե,ի) *пр.* честный, почетный.

պատուականագոյն ա (ե,ի) *ср.* почетнѣйшій; важнѣйшій.

պատու-ել [պատիւ] *гл.* почитать.

պատուիր-ել *гл.* приказывать, повелѣвать.

պատուհաս-ել *гл.* наказывать; ջնեալ պ. наказывать побоями.

պատրաստաբար *нар.* готово; проворно, быстро.

պատրաստութիւն, եան *с.* готовность, приготовленіе, запасы, обозъ; расположеніе, позиція *Ел. Б. арм. съ перс.*

պար ու *с.* хороводъ; кругъ; сборище, сонмъ.

պարածածկ-ել *гл.* покрывать, окружать со всѣхъ сторонъ; — *пр. прич.* պարածածկեալ покрытый.

պարապ-եմ *гл.* удосуживаться; отдыхать || заниматься.

պարառօղ *ա* (*ե,ի*) *пр.* обхватывающій.

պարատես-եմ *гл.* осматривать, оглядываться.

պարար-եմ *гл.* откармливать; упитывать, обильно питать.

պարարտ *ա* (*ե,ի*) *и ի пр.* тучный, жирный; обильный.

պարաւոր *ա* (*ա,ի*) *пр. с.* пляшущій въ хороводѣ, кругѣ *Нерсэсъ Благ., стр. 58.*

պարծան-ք, *ա с.* гордость, предметъ гордости.

պարի՛սպ *ա* (*ե,ի*) *и ո с.* стѣна; ограда; опора.

պարկեշտ *ա* (*ե,ի*) *и ի пр.* благоразумный, скромный.

պարս=**պարսիկ.**

պարսաւոր *ա* (*ե,ի*) *с.* пращникъ.

պարսի՛կ *ա* (*ե,ի*) *этн. н.* персъ.

պարսկական *ա* (*ե,ի*) *пр.* персидскій.

Պարսկահայ-ք *геогр н.* Персарменія.

պարտ *ո с.* должное, долгъ, *պարտ է* должно, слѣдуетъ *Вид. ст.; мн. ч.* *պարտ-ք, ուց* долгъ, обязанность; долги; вина.

պարտ-իմ *гл.* быть побѣждену; терпѣть пораженіе.

պարտութի՛ւն, *եան с.* пораженіе.

պետաւոր *пр.* главный; начальникъ, глава.

պերճաբան *пр.* краснорѣчивый.

պերճ-անամ *гл.* хвастаться, гордиться; — *пр. прич.* *պերճացեալ* возгордившійся.

պէ՛ս ի *с.* образъ, родъ, *պէսպէս* разнообразный; — *послѣл. съ р.* по образу, подобно *чему л.; связно съ с.,* *իմաստապէս* мудро; *въ связи съ указ. и отн. мѣстоименіями:* *այնպէս* тѣмъ, такимъ образомъ, такъ, *նոյնպէս* тѣмъ же, такимъ же образомъ, такъ же, *որպէս* какимъ образомъ, какъ, какъ именно, *որպէս կոփիւնք վահանաւորացն Ел. Б. арм. съ перс.;* — *род.* *պիսի,* *въ связи съ указ.*

и отн. мѣстоименіями, берется какъ именит. падежъ и склоняется по типу основъ—եա(ւո)։ այսպիսի этого рода, такой, որպիսի какого рода, каковой, какой, *см.* այդպիսի.

պէ՛տ-ք, ս, *род. отъ* պիտոյք *с.* необходимость; нужное; дѣла; хрія (*въ риторикѣ*).

Պիւթագորաս *соб. им.* Пиѳагоръ.

Պիղատոս *соб. им.* Пилатъ.

պի՛ղծ ո *и* ի *пр.* нечистый; мерзкій.

պիտանի՛, եա (ւո) *пр.* нужный, годный; благопотребный, полезный, *յամենայն, որ ինչ մարդկութեան՝ պիտանի* полезный во всякомъ людскомъ дѣлѣ *М. Хор. О Тигр.*

պիտոյ *пр.* полезный, годный; необходимый;—*պիտոյ-ք, ի с.* потребности, нужное; *պիտոյից см.* պէտք.

Պղատոն *соб. им.* Платонъ.

պղի՛նձ ո *с.* мѣдь.

պղծո-ւթի՛-ւն, եան *с.* скверна, нечистота, мерзость.

պղնձի՛, եա(ւո) *пр.* мѣдный.

պճնաւոր ա (ե,ի) *пр.* нарядный.

պոռնի՛կ ա (ե,ի) [πόρνος] *с.* блудникъ. —ница.

պոռնկո-ւթի՛-ւն, եան *с.* блудъ.

պսակ ա (ե,ի) *с.* вѣнецъ.

պսակաւոր ա (ե,ի) *пр.* вѣнчанный, увѣнчанный *Нерс. Благ., 57 стр.;* имѣющій вѣнецъ *мученическій.*

պսակ-եմ *гл.* вѣнчать; увѣнчивать; прославлять.

պտղաբեր ա (ե,ի) *и* ի *пр.* плодоносный; плодовитый *Быт. 1, 11.*

պտղաբեր-եմ *гл.* приносить плоды.

պտղա́-եր-եմ *и*

պտղա-եր-եմ *гл.* дѣлать плодороднымъ, плодоноснымъ.

պտո́-ւղ ո *с.* плодъ.

Ջ.

Ջան-ալ *гл.* трудиться; силиться, стараться.

Ջատագովա (ե,ի) *и* ի *с.* защитникъ; ходатай.

Ջն-ել *гл.* бить, наказывать.

Ջորի՛, եա(ւո) *с.* лошакъ, мулъ.

Ջո՛ւր ո *и*
Ջուր *с.* вода.

Ջր-ել *гл.* разводить, распускать въ водѣ: уничтожать, нарушать || поливать водою.

Ջրհոր ո *с.* колодезь.

Ռ.

Ռաբբի *с.* равви, учитель.

ռէ՛ջրա (ե,ի) *пр.* скупой.

ռուսա (ե,ի) *этн. н.* русскій; ռուսերէն по русски, русскій (языкъ).

Ս.

Ս *мѣст. суф.*, *показывающій, что предметъ— близь или у перваго лица.*

սա *личн. м.* онъ *о предметѣ, ближайшемъ къ первому лицу.*

սադր-ել *гл.* внушать.

սակաւու *пр.* малый; — *нар.* мало, немного.
սակաւիկ *нар.* немножко.
սահման ա (ե,ի) *с.* граница; предѣлъ.
սահմանել *гл.* ограничивать; опредѣлять; — *стр.* граничить *съ твор. съ чѣмъ либо.*
սաղարթաւէտ *пр.* съ зелеными листьями и вѣтвями, зеленѣющій
սաղաւարտ ի *с.* шлемъ, каска.
սաղմոս ա (ե,ի) *и* ի *с.* псаломъ.
սամարացի՛ *и* սամարեցի՛, ւո *с.* самарянинъ.
սամի՛թ ա, ո *и* ի *с.* анисъ.
սանձ ա (ե,ի) *с.* узда.
Սաւուղ *соб. им.* Саулъ.
Սառայ *соб. им.* Сарра.
սաստի՛կ ի *и* ա (ե,ի) *пр.* сильный, крайній.
սաստկագոյն ի *ср. ст.* болѣе сильный, жестокій.
սաստկապէս *нар.* сильно, ожесточенно.
սաստկացուցանել, ի *гл.* усиливать.
սատակել *гл.* убивать, избивать; умерщвлять.
սատարութի՛ւն, եան *с.* подмога; поощреніе.
սարաս ի *с.* образъ; костюмъ.
Սարգի՛ս *соб. им.* Сергій (воевода), *святой мученикъ.*
սարկաւագ ա (ե,ի), —ունք *с.* діаконъ.
սափոր ո *с.* кувшинъ.
սգաւոր ա (ե,ի) *пр.* печальный; траурный, находящійся въ трaурѣ.
սեա՛ւ ո *пр.* черный.
Սեբէոս *соб. им.* Себэосъ, *армянскій писатель VII вѣка, авторъ историческаго труда* Պատմութիւն Սեբէոսի եպիսկոպոսի ի Հերակլն *о походахъ императора Иракла на Востокъ, равно какъ о событіяхъ, имѣвшихъ мѣсто въ Персіи и Арменіи при Хосроѣ Парвизѣ и его преемникахъ. Изъ Исторіи Себэоса взята пятая глава (СПБургъ 1879 г., стр. 46—47), XVII статья нашей Хрестоматіи.*
սեղան ո *с.* столъ *Матѳ. 21,*

12; жертвенникъ *Матѳ. 23, 18.*

սեպհական ա (*ե,ի*) *пр.* принадлежащій սեպուհ'у, наслѣдственный; собственный *Нерс. Благ., стр. 59.*

սեպուհ եա, ա *и* **ի** [vîça-puthra] *с. сынъ дома:* сепуһъ, наслѣдный княжичъ *или* наслѣдный князь: *такъ назывались въ древней Арменіи члены многочисленныхъ княжескихъ домовъ, имѣвшіе наслѣдовать права великаго князя (տանուտէր), каждый въ своемъ родѣ.*

սեռ ի *с.* родъ, порода.

սերմանել *гл.* сѣять; засѣвать.

սերմն, ման *с.* сѣмя; посѣвъ.

սեւաթոյր *пр.* чернаго цвѣта.

սէր ո *с.* любовь.

Սիովն ի *геогр. н.* Сіонъ.

սիրելի, եաց (*ւոյ*) возлюбленный; другъ; любящій *Исх., 20, 6;* ս. քան թէ пріятнѣе чѣмъ *М. Хор. О Тигр.*

սիրելութիւն, եան *с.* любезность; дружба; пріятное дѣло, удовольствіе *Хр.*

սիրել *гл.* любить.

սիրուն *пр.* любезный; милый.

սիրտ ի *с.* сердце.

Սիւնիք, եաց *геогр. н.* Сюнія.

սկաւառակ ա (*ե,ի*) *с.* блюдо.

սկիզբն, բան (*читается* ըսկիզըն) *Быт. 1, 1 и* **իսկիզբն, բան** *с.* (ուն) начало.

սկսանել, այ *гл.* начинать.

սմա *см.* սա.

սնանել, այ *гл.* питаюсь; воспитываюсь.

սնոտի, եաց (*ւոյ*) *пр.* пустой, напрасный.

սնուցանել, ի *гл.* кормить; вскармливать; воспитывать.

սողալ *гл.* ползти.

սողել *гл.* пресмыкаться.

սողուն *пр.* пресмыкающійся; —гады *Быт. 1, 24.*

սոյն *мѣст.* онъ же самъ, этотъ же самый.

սովամահ *пр.* умершій отъ голода; близкій къ голодной смерти *Л. П. Ист.*

սովորական ա (ե,ի) *пр.* обыкновенный, обычный; обыденный.

սորա *см.* սա.

սորեկորին *см.* ¹ սոյն.

սուգ ո *с.* печаль; оплакиваніе.

սուղ ի *пр.* краткій, малый; *ս.* ինչ немного.

սուսեր ա (ե,ի) *с.* мечъ.

սուտ ո *пр.* ложный; *ս.* վարդապետ лжеучитель, *ս.* կարծաւղ лжемыслящій, неосновательно подозрѣвающій.

1 սուր *пр.* острый; быстрый;—*нар.* остро, больно.

2 սուր ո *с.* мечъ.

սուրբ ո *пр.* святой.

սուրհանդակ ա (ե,ի) *с.* гонецъ.

սոքա *см.* սա.

սպանանել, ի *гл.* убивать;—*н. прич.* սպանող убійца.

սպառազէն ա (ե,ի) *пр.* тяжеловооруженный; воинъ.

սպառել *гл.* доканчивать, тратить; уничтожать;—*стр.* уничтожаться, изсякать.

սպառնալ, ացայ *гл.* грозить.

սպասք, ուց *с.* сосуды *Ф. О Муш.*

սպասաւոր ա (ե,ի) *с.* слуга.

սպասել *гл.* ждать, поджидать *Объ еп. Іоан.*; служить *Арист. Ани* || служить, почитать.

սպարապետ ա (ե,ի) *с.* полководецъ, военачальникъ.

ստահակել *гл.* безчинствовать.

ստահակութիւն, եան *с.* безчинство.

ստամբակ ա (ե,ի) *пр.* жестокій; безпокойный, озорный.

ստէպ *нар.* крѣпко, строго; часто.

ստնդիեայ *и*

ստնդիեայց ա (ե,ի) *с.* грудной ребенокъ.

ստին, եան, *обыкн. во мн. ч. с.* груди.

ստիպել *гл.* тѣснить, принуждать; торопить; гнать.

ստոյգ ա (ե,ի) *пр.* истинный, точный;—*нар.* истинно, правда.

ստրկութիւն, եան *с.* рабство.

սրբե-եմ *гл.* очищать; освящать *Исх.* 20 8; оправдывать *Исх.* 20, 7.

սրբիչ ա (ե,ի) *с.* очиститель; утирающій (слезы).

սրտաթափութիւն, ան (ուն) *с.* потеря *сердца*, сознанія, обморокъ.

սրտմտութ-իւն, եան *с.* гнѣвъ, негодованіе.

սքանչանամ *гл.* дивиться, поражаться.

սքանչելի *пр.* дивный; *мн. ч.* чудеса *Матѳ.* 21, 15.

Վ.

Վաթսունաւոր *и для размѣра:*

վաթսունաւոր ա (ե,ի) *пр.* содержащій шестьдесять; самъ шестьдесятъ *Нерс. Благ., стр.* 57.

վախճան ա (ե,ի) *с.* конецъ.

1 վահան ա (ե,ի) *с.* щитъ.

2 Վահան *соб. им.* Ваанъ.

վահանաւոր ա (ե,ի) *с.* щитоносный.

վաղ *нар.* рано; раньше.

վաղորդայն ի *и* ո *с.* утро.

վաղվաղակ ի *с.* мгновеніе, мигъ.

վաղվաղակի *нар.* скоро, живо; скорѣй.

վաճառ ա (ե,ի), ո *и* ու *с.* продажа; торговля.

վաճառ-եմ *гл.* продавать.

վայ *межд.* горе, վ. ձեզ горе вамъ! — *с.* վայ ի *с.* возгласъ „о горе!"

վայելք, ի *с.* пользованіе, наслажденіе.

վայելուչ *пр.* надлежащій; приличный, пристойный; пріятный, увеселительный; великолѣпный.

վայելչական, ա (ի) *пр. см.* վայելուչք, *мн. ч.* радости жизни.

վայելչանամ *гл.* украшаться, наряжаться; блистать; *съ твор.* наслаждаться, пользоваться *чѣмъ л.*

վայելչապէս *нар.* подобающе, великолѣпно.

վայելչացո̆-ցան-եմ *гл.* украшать, наряжать.
վայելչու-թի̆-ւն, *եան* *с.* великолѣпіе, украшеніе.
վայր *ա* (*ե*,*ի*) *с.* мѣсто; поле, земля *Нерс. Благ.*, *стр. 56;* промежутокъ мѣста, времени.
վայրի̆, *եա* (*ւո*) *пр. полевой:* дикій.
վան-ք, *ա*, *ու* *и* *ի* *с.* жилище, пристанище || монастырь.
վաշխ *ու* *и* *ի* *с.* ростъ, барышъ; ростовщичество *Арист. Ани.*
1 վառ-եմ *гл.* зажигаю.
2 վառ-եմ *гл.* вооружаю; вооружаюсь.
Վասակ *ա* *соб. им.* Васакъ.
վասն *предл. съ род.* ради *чего л.*, о *чем. л.*, *վ. այնորիկ* *см.* այն; *վ. զի* такъ какъ.
Վասպուրական *геогр. н.* Васпураканъ.
վաստակ *ո* *с.* трудъ; работа; подвигъ, служба.
վաստակ-եմ *и*
վաստակ-իմ *гл.* работать, трудиться *Вид. ст.*
վատ *ա* (*ե*,*ի*) *пр.* дурной, плохой; трусливый.
վատասի̆րտ *ա* (*ե*,*ի*) *пр.* малодушный, трусливый.
վատթար *ա* (*ե*,*ի*) *и* *ի* *пр.* худшій; дурной.
վատն-եմ *гл.* разбрасывать; тратить;—*стр.* разбрасываться, разсыпаться.
վատու-թի̆-ւն, *եան* *с.* негодность, недостатокъ; порокъ.
1 վար *с.* пахание, пахота.
2 վար *с.* употребленіе, обращеніе (съ чѣмъ л.); поведеніе; *мн. ч.* *վար-ք*, *ու* жизнь, житіе.
վարանի *с.* стѣсненіе; безпокойство, тревога.
վարդ *ո*, *ու* *и* *ի* *с.* роза.
Վարդան *соб. им.* Вардань:
1 *Вардань Мамиконянъ, полководецъ армянъ, павшій на полѣ брани въ 451 году по Р. Хр., въ битвѣ съ персами;*
2 *Вардань Великій, армянскій писатель XIII вѣка, авторъ Всеобщей Исторіи* (*Հաւաքումն Պատմութեան*); *въ концѣ Хрестоматіи мы помѣстили приписывае-*

мый Вардану В. тропарь св. Сергію Воеводѣ, написанный своеобразнымъ размѣромъ. Въ Эчміадзинскомъ изданіи церковныхъ пѣсенъ (Շարական 1861 г.) *тропарь этотъ, снабженный нотными знаками, напечатанъ* (*стр. 111—113*), *какъ прозаическій текстъ.*

վարդապետ, ա (**ե,ի**) *с.* учитель; *съ теченіемъ времени это слово получило спеціальное значеніе: такъ назывались сначала ученые изъ духовнаго званія, прошедшіе извѣстный курсъ наукъ; въ настоящее время „вардапет“ами зовутъ лишь монаховъ, именно іеромонаховъ и архимандритовъ.*

վարդապետութիւն, եան *с.* ученіе; поученіе.

1 **վար-ել** *гл.* пахать.

2 **վար-ել** *гл.* гнать; вести; править, распоряжаться; —*стр.* быть водимымъ ՚ի *съ вин. куда л.*

վարժ-ել *гл.* упражнять, воспитывать, учить; — *н. прич.* վարժող воспитатель.

վարկանել, այ [*արկանեմ*] *гл.* полагать, считать.

վարս, ի, *особ. мн. ч. с.* волосъ; волосы.

վարսակալ, ա (**ե,ի**) *с.* повязка волосъ, діадема.

վեհ, ի *пр. с.* лучшій, могущественный; высшій; небесный; небожитель, Богъ; —*ср. ст.* վեհագոյն высшій, величайшій.

վեր՝ ՚ի վեր *нар.* вверху; вверхъ.

վերաբերել, ի *и* **եցի** *гл.* возносить, возвышать; относить ՚ի դէմս իմն къ извѣстнымъ лицамъ *Хр.*; объяснять, выражать. производить *Нерс. Благ., стр. 56.*

վերաբերութիւն, եան *с.* отношеніе; сравненіе.

վերագոյն, ի *ср. ст.* высшій; выше.

վերակացու, ա (**ե,ի**) *с.* начальникъ.

վերայ՝ ՚ի վերայ *предл. съ род.* надъ *Быт. 1, 2,* ՚ի վ. իմ надо мною

Нерс. Благ., 'ի վ. սնոտեաց попусту, напрасно *Исх.* 20, 7, 'ի վ. նորա о немъ (знаменія) *Объ еп. Іоан.*; поверхъ *Мате.* 21, 7; 'ի վ. այնորիկ сверхъ того, вслѣдъ за тѣмъ, վայ 'ի վերայ վայի ասել произносить „увы!“ за „увы!“, безумолкно вопить „о горе! о горе!“ за *что л.*, изъ-за *чего л. Ф. О Муш.*, на *чемъ л. Быт.* 1, 11; на *кого л. Мате.* 21, 44; 'ի վ. առնել пускать, допускать.

վերելակ ա *(ե,ի) с.* сѣдокъ.

վերնագոյն ի *ср. ст.* высшій; небесный *Нерс. Благ., стр.* 58.

վերոյ *предл. съ род.* надъ, выше; վ. լինել стать выше *кого л.*, возвышаться надъ *кѣмъ л.*; 'ի վ. надъ.

վերջաւոր ա (ե,ի) *пр.* съ бахромою; — *с.* бахрома *Нерс. Благ., стр.* 57.

վեցի *кол. ч.* шесть.

վեցերորդ ա (ե,ի) *поряд. ч.* шестой.

վէճ ա (ե,ի) *с.* споръ, ссора; 'ի վէճ գալ спорить, сопротивляться *Объ еп. Іоан.*

վէմ ա (ե,ի) *с.* камень.

վէր ա (ե,ի) *с.* рана.

վիճակ ա (ե,ի) *с.* жребій; участь, удѣлъ; владѣніе, эпархія; состояніе, званіе.

վիճակ-եմ *гл.* осуждать *съ род.* на *что л.*

վիշտ ա (ե,ի) *с.* горе; несчастіе; страданіе.

Վիր-ք, ա *этн. н.* грузины; —*геогр. н.* Иверія, Грузія.

վիրաւոր ա (ե,ի) *[վէր] пр.* раненый.

վկայ ի *с.* свидѣтель; исповѣдникъ, мученикъ.

վկայարան ա (ե,ի) *с.* церковь, часовня во имя исповѣдника, особенно на гробахъ мучениковъ.

վկայ-եմ *гл.* свидѣтельствовать զ *съ отл. о комъ л.*; быть исповѣдникомъ, мученикомъ.

վկայութի-ւն, եան *с.* свидѣтельство.

վնաս ու и ի *с.* вредъ, ущербъ, вина.

վտակ ա (*ե,ի*) *с.* ручей; болото, стоячая вода.

վտարել [*տեւտար*] *гл.* отчуждать; уводить, отводить; удалять.

վրէժ ու *с.* мщеніе.

Տ.

Տ префиксъ отрицанія въ прилагательныхъ.

տագնապ ա (*ե,ի*) *с.* стѣсненіе, безпокойство, критическое положеніе, опасность, агонія.

տակաւին *нар.* между тѣмъ, пока.

տաղտուկ *пр.* мерзкій.

տաճար ա (*ե,ի*) *с.* храмъ *Матѳ. 21, 23.*

տալ, ետու, ետ, տուեալ *гл.* давать, *պատասխանի տ.* отвѣчать, *տ. խնդիր* исполнять просьбу; оставлять *Объ еп. Іоан.*

Տայք, ո *этн. н.* Таои, Таохи;—*геогр. н.* Таоія, *область.*

տանէ *см.* **տուն.**

տանել, (ր)այ *гл.* вести; уносить, увозить.

տանուտէր (*տուն+տէր*) *с.* *господинъ, отецъ дома;* великій князь: *такъ назывались главари каждаго изъ многочисленныхъ армянскихъ княжескихъ родовъ.*

տանջանք, ա *с.* муки, страданіе.

տանջել *гл.* мучить, истязать; наказывать.

տապալել *гл.* ниспровергать; опрокидывать, валить; разрушать до основанія, сравнять съ землею *Арист. Ани.*

տասնեակ, ան (*ուն*) *с.* аистъ.

տասներորդ ա (*ե,ի*) *поряд. ч.* десятый.

տասանորդեմ *гл.* давать десятину զ *съ вин.* съ *чего л. Матѳ. 23, 23.*

տատասկա (ե,ի) *с.* волчецъ.

տար *пр.* чужой, дальній.

տարաժամեմ *гл.* склоняться (о днѣ).

տարածանեմ, ի и

տարածեմ *гл.* распространять, распростирать, 'ի վերայ *съ род.* раскинуть надъ *кѣмъ л.*, տ. զբանակն раскинуть лагерь.

տարակուսանք, ա *с.* колебаніе, нерѣшительность; сомнѣніе, недоумѣніе; безпомощность, затруднительное положеніе.

տարակուսեմ *гл.* колебаться, сомнѣваться.

տարապարտուց *нар.* безъ вины.

տարի, եա (ւո) *с.* годъ.

տարմ ի *с.* стая (птицъ).

Տարուբերան *геогр. н.* Таруберанъ, Туроберанъ.

Տարօն *геогр. н.* Таронъ.

տգեղագոյն *ср. ст.* безобразнѣйшій.

տգէտ ա (ե,ի) *пр.* невѣжда, невѣдущій.

տեղ *усѣченная форма слова*—

տեղի, եա (ւո) *с.* мѣсто, կա. տանում останавливаться.

տեսակ ա (ե,ի) *с.* видъ.

տեսանեմ, ի *гл.* видѣть; созерцать *Хр.*; —*н. прич.* տեսող видящій.

տեսիլ, եան *с.* видѣніе, видъ.

տեսող *см.* տեսանեմ.

տեսութիւն, եան *с.* видѣніе; явленіе; созерцаніе; наблюденіе; теорія.

տերեւ *с.* листъ, листокъ.

տերեւախիտ *пр.* густолиственный.

տէգ ա (ե,ի) *с.* остріе; копье.

տէր [տե+այր] *с.* господинъ, государь *Матѳ. 21, 29*; хозяинъ, правитель *Ф. О Мушегѣ*; Господь.

Տիգրան *соб. им.* Тигранъ, *армянское имя языческаго бога или богини влаги и плодородія; народныя сказанія объ этомъ божествѣ Моисей Хоренскій переработалъ и перенесъ на армян-*

скаго царя *Тиграна I.*

Տիգրիս ի *геогр. н.* Тигръ.

Տիեզերք, ա *с.* вселенная, міръ.

Տիեզերահռչակ *пр.* прославленный въ мірѣ, всемірный.

Տիկին [տի+կին] *с.* государыня, госпожа; հանել զտիկինս изгнать меня, государыню *Нерс. Благ., стр. 59.*

Տի՛ղմ ո *и* ի *с.* грязь.

Տինա *нар.* впрочемъ, и такъ; տ. և вотъ еще.

Տիրեմ [տէր] *гл.* обладать *съ род. чѣмъ л.*, господствовать надъ *чѣмъ л.*; տ. 'ի վերայ *съ род.* овладѣть *чѣмъ л.*

Տի՛ւ, *род.* տուընջեան, տուրնջեան *с.* день, *въ противоположность ночи, иначе см.* աւր.

Տխմարութի՛ւն, եան *с.* невѣжество, неопытность.

Տխո՛ւր ո *и* ի *пр.* печальный.

Տխրալի *пр.* печальный.

Տխրերանգ *пр.* траурнаго цвѣта (черный).

Տկար ա (ե,ի) *пр.* слабый.

Տղայ ո *и* ի *с.* младенецъ *Матѳ. 21, 16*; отрокъ; юноша.

Տղմոտ *и*

Տղմուտ *пр.* грязный, տ. լինիմ оскверняться; — *геогр. н.* Тигмутъ, տափն Տղմուտ գետոյն на берегу рѣки Тигмута.

Տնանկ ա (ե,ի) *пр.* бездомный, разорившійся; обездоленный; бѣдный.

Տնկեմ *гл.* насаждать *Матѳ. 21, 33.*

Տնաւրինեմ *гл.* управлять домомъ; устраивать, завѣдывать.

Տոհմ ա (ե,ի) *с.* домъ, фамилія, родъ.

Տոհմային ա (ե,ի) *пр.* родной: родовитый; благородный; — *с., особ. во мн. ч.* урожай *Нерс. Благ., стр. 57*; барышъ.

Տոչորեմ жечь, зажигать; *стр.* пылать, загораться, горѣть.

Տուայտութի՛ւն, եան *с.* страданіе; горе.

Տուգան ա (ե,ի) *с.* пеня, штрафъ.

Տուեալ *пр. прич. см.* տամ.

տուրևձևան *см.* տէր.
տո՛ւն, *տան* *с.* домъ.
տո՛ւնկ *ո и ի с.* ростокъ; растеніе; садъ.
տո՛ւտն, *տան* (*ուն*) *с.* хвостъ.
տրտո՛ւմ *ո*=տրտմուն.
տրտմութի՛ւն, *եան с.* горе.
տրտնջ-ել *гл.* роптать ղ *съ отл.* на *кого л.*
Տաւրոս *геогр. н.* Тавръ.

Ց.

Ց *предл. съ вин.* къ, до; *этотъ предлогъ съ вин. пад.. въ русскомъ переводѣ иногда передается дательнымъ падежомъ,* ասէ ցնոսա говоритъ имъ.
ցամաքա (*ե,ի*) *с.* суша.
ցանգ *ո и*
ցանկ *ո с.* ограда.
ցանկալի՛, *եա*(*ւո*) *пр.* желанный; пріятный.
ցանկ-անամ *гл.* желать.
ցանկութի՛ւն, *եան с.* желаніе; похоть, страсть, *ց. մարմնոյն* плотская страсть.
ցաւ *ո с.* боль, болѣзнь.
ցաւալից *пр.* полный болѣзней; немощный.
ցամաք-ել *гл.* сохнуть; засыхать.
ցա"=ցօ" *см. въ концѣ словъ, начинающихся буквою ց.*
ցերէ *см.* ճնշ:
ցնծ-ամ *гл.* радоваться, веселиться.
ցոլանամ *гл.* вспыхивать, озаряться.
ցո՛յց *ի с.* показъ, 'ի ցոյց մարդկան на показъ людямъ *Матѳ. 23,* 5.
ցո՛ւրտ *ո пр.* холодный.
ցուցան-ել, *ի гл.* показывать; объяснять; — *стр.* являться.
ցրու-ել *гл.* сѣять, разсѣвать;—*стр.* разсѣваться.
ցօղ *ո с.* роса.

Ւ.

Ւ *вм.* ու, *сокращенiе, допускаемое въ стихахъ изъ-за размѣра.*

-այւ см. ու այւ:

Փ.

Փախչնում, եայ *гл.* бѣжать; убѣгать 'ի *съ отл.* отъ *чего л.*

փախստեան *с.* бѣгство.

փախչիմ, եայ *гл.* бѣжать.

փախստական ա (ե,ի) *пр.* бѣглый, обращенный въ бѣгство.

փակեմ *гл.* закрывать, 'ի մէջ փ. заключать, захватить, окружать.

փայլեմ *гл.* сiять, блистать.

փայլումն *с.* блистанiе, блескъ.

փայլիւն, ան (ուն) *с.* блескъ.

փայտ ի *с.* дерево *Быт.* 1, 12; дрова *Вид. ст.*; палка, шестъ *Вид. ст.*

Փայտակարան *геогр. н.* Пайтакаранъ.

փայտահար ա (ե,ի) *с.* дровосѣкъ.

փառք, աց *с.* слава.

փառասէր ա (ե,ի) *пр.* честолюбивый.

փառաւոր ա (ե,ի) *пр.* славный, великолѣпный.

փառաւորեմ *гл.* прославлять.

Փարէ՛ն ա *соб. им.* Парэнъ.

փարթամանամ *гл.* богатѣть.

փարիսեցի՛, ւոց *с.* фарисей.

Փարպեցի *см.* Ղազար.
փափկութիւն, եան *с.* нѣга.
փետտ-ել *гл.* рвать; вырывать.
փետուր ո *с.* перо.
փթթ-ել *гл.* раскрывать; распускать; раскрываться, распускаться (цвѣтку). —*пр. прич.* փթթեալ распустившійся.
Փիլիպպոս *соб. им.* Филиппъ, *апостолъ.*
փշաբեր ա (ե,ի) *и* ի *пр.* приносящій, производящій терніе.
փշր-ել *гл.* размозжать, разбивать.
փոխան *предл. съ род.* вмѣсто.
փոխանակ *с.* замѣститель; равесникъ; преемникъ: փ. առնել мѣнять, промѣнять, պանձն փ. առնել աշխարհին приносить себя въ жертву странѣ; – *предл. съ род.* вмѣсто *чего л.*, փ. ապաշխարհելոյ вмѣсто того, чтобы каяться; փոխանակ զի за то, что.
փոխ-ել *гл.* мѣнять, измѣнять.
փողոց ա (ե,ի) *с.* площадь *Нерс. Благ., стр. 58;* улица.
1 փողփող-ել *гл.* блистать, сверкать.
2 փողփող-ել *гл.* плести, вить, փողփողելով ՚ի վերջաւոր *Нерс. Благ., стр. 57.*
փոյթ ո *и* ի *с.* забота; дѣятельность; поспѣшность.
փոյթ ի *пр.* старательный; дѣятельный, скорый; —*нар.* старательно; дѣятельно; скоро.
փոր-ել *гл.* копать.
փորձ-ել *гл.* пытаться *Вид. ст.*
փութանակի *нар.* поспѣшно.
փութ-անալ *гл.* спѣшить.
փութապէս *нар.* поспѣшно.
փուշ ո *с.* терніе.
փոքր, ուն (ու род.) *пр.* малый; փ. մի немного, нѣсколько.
փոքրիկան (ուն) *пр.* маленькій.
փրկ-ել *гл.* освобождать; спасать, искупать; —*стр.* освобождаться; спасаться; быть искуплену.
փրկիչ ա (ե,ի) *с.* Спаситель.

Փրկութիւն, *եան* *с.* спасеніе.

Փրկչական *ա* (*ն,ի*) *пр.* спасительный; Спасителевъ.

Փաւստոս *соб. им.* Постосъ *или* Фаустъ Византійскій (**Բուզանդացի**), *историкъ IV вѣка; изъ его труда* **Բուզանդարան Պատմութիւնք** *взяты двѣ статьи Хрестоматіи—десятая* (*Спб. изд., стр. 179, гл. XX*) *и одиннадцатая* (*Спб. изд., стр. 225—226, гл. VIII и IX*).

Ք.

Քակել *гл.* разстраивать; разрушать; *съ отл.* отторгать; уничтожать *Нерс. Ламбр.*

Քահանայապետ *ի и ա* (*ն,ի*) *с.* первосвященникъ.

Քաղաք *ա* (*ն,ի*) *с.* городъ.

Քաղցնում, *եայ* *гл.* алкать; голодать.

Քաղցր, *ու*,—*ունք*, *ունց* *пр.* сладкій; пріятный; мягкій, кроткій.

Քաղցրաձայնի *пр.* съ пріятнымъ голосомъ.

Քաղցրանուագ *пр.* пріятно распѣваемый.

Քաղցրաշունչ *пр.* сладкодышащій, тихо дующій, **'ի քաղցրաշունչ աւդոյն** отъ тихаго, легкаго дуновенія вѣтерка.

Քաղցրիկ *пр.* сладенькій; пріятный; мяконькій; легонькій; — *нар.* сладко; пріятно; мяконько, легонько.

Քաղցրութիւն, *եան* *с.* сладость; удовольствіе.

Քամել *гл.* оцѣживать; процѣживать, пропускать **'ի** *съ вин.* черезъ *что л. Поуч. св. от.*

քան *со.* какъ, чѣмъ, *յառաջեսցեն քան զձեզ, дословно:* будутъ раньше, чѣмъ вы *Мато. 21, 31; քան զկորի մի* величиною съ борозду *Ф. О Муш.; այսքան (буквально:* какъ это) въ этой мѣрѣ, столь, столько, *այնքան (буквально:* какъ то) въ той мѣрѣ, столь, столько, *որքան* въ какой мѣрѣ, сколь, сколько; *ցայնքան* до той, такой степени.

քանզի *со.* потому что; такъ какъ.

քանիցս *нар.* сколько разъ, quoties, *քանիցս անգամ* сколько разъ *Мато. 23, 37.*

1 քաջ *(ե,ի) пр.* мощный, сильный; храбрый, доблестный; превосходный; *քաջ քաջ* храбрѣйшій, доблестнѣйшій; — *нар.* сильно; весьма; хорошо, *ք. քան* лучше чѣмъ.

2 քաջ *с.* духъ, бѣсъ.

քաջադէպութ-իւն, *եան с.* удача; *творит.* удачно, искусно.

քաջալեր-ել *гл.* говорить *«քաջ լեր»* (будь храбрымъ), ободрять; воодушевлять.

քաջութ-իւն, *եան с.* храбрость; доблесть.

քապակապէս *нар.* подобнымъ, равнымъ образомъ, одинаково.

քար *ի и ան (ի) с.* камень, *պատուական ք.* драгоцѣнный камень.

քարակոյտ *ի с.* куча, свалъ камней.

քարանձաւ *ա (ե,ի) с.* скала, утесъ.

քարկոծ *пр.* побитый камнями, *ք. առնել* побивать камнями.

քարկոծ-ել *гл.* побивать камнями.

քարոզ-ել *гл.* проповѣдывать.

քա—"=քօ" *см. въ концѣ словъ, начинающихся буквою ք.*

քեզ *см.* դու.

քերց *см.* քոյր.

1 քէն *ո, ու и ի с.* ненависть; мстительность, *առ մոլեգնութեան քինուն*

вслѣдствіе изступленной мстительности.

2 քէն *см.* դու.

քէշին *см.* քէշ։

քէ՛շի *с.* религія (персидская); *въ Венец. изданіи Езника, равно въ Словарѣ Мехитаристовъ* է *остается и въ неударенномъ слогѣ.*

քրքում *см.* քրքում.

քէ՛րտն ան (ուն *и* ին) *с.* потъ; трудовой потъ, тяжкій трудъ.

քղանցք, ի *с.* воскрылія; бахрома.

քննել *гл.* изслѣдовать; – *н. прич.* քննող изслѣдователь.

քո *и*

քոյ ո *крит. м.* твой, *см.* դու.

քոյր, քեռ *и* քուեր, քերբ, քորք *с.* сестра.

քո՛ւն ո *с.* сонъ.

քրիստոնէութի՛ւն, եան *с.* христіанство, ք-թեան հաւատք христіанская вѣра.

Քրիստոս ի *соб. им.* Христосъ.

քրիստոսազօր *пр.* сильный во Христѣ.

քրիստոսասէ՛ր ա (ե,ի) *пр.* христолюбивый.

քրիստոսատուր *пр.* данный Христомъ.

քրքմել *гл.* любоваться; восхищаться.

քրքո՛ւմ ո *и* ի *с.* шафранъ.

քօղ ո *с.* покрывало; вуаль.

Օ—О.

Օգնել *гл.* помогать.

օգուտ ի *с.* польза.

օգտակա՛ր ա (ե,ի) *пр.* полезный; —*ср. ст.* օգ—ութագոյն полезнѣйшій, весьма полезный.

օդ ո *с.* воздухъ; вѣтеръ *Арист.*, *Нерс. Благ.*

ուղղաշաւիղ *пр.* кружащійся, шествующій по воздуху, птица.

ուղէշ *ան* и *ի* *с.* овечья шкура, овчина.

ուղևորան *ա* (*ե,ի*) и *ի* *с.* мѣсто ночевки; страннопріимный домъ; пріютъ; жилище.

ուղիլ *с.* змѣй.

ուղձ *с.* злодѣяніе, зло.

ուղխաբ *ա* (*ե,ի*) *пр.* другой, чужой; чужестранный; незнакомый *Об ъ еп. Іоан.*; чуждый.

ուղխաբութիւն, *եան* *с.* чужбина.

ուր, (*ու*)*ուր* день, *այսաւր* сегодня, нынѣшній, настоящій, *մինչև* *ցայսաւր* *ժամանակի* до настоящаго времени.

ուրահաս *ա* (*ե,ի*) *с.* судьба; роковой часъ, смерть.

ուրէն *ա* (*ե,ի*), *особ. во мн. ч. с.* образъ, *պաւրէն* *съ род.* по подобію, какъ; обычай; законъ; религія.

ուրինակ *ա* (*ե,ի*) *с.* образчикъ, примѣръ, *զոր աւրինակ* какимъ образомъ, какъ.

ուրինաւոր *ա* (*ե,ի*) *с.* законный; воздержанный *М. Хор. О Тигр.*

ուրիորդ *ա* (*ե,ի*) *с.* дѣвица.

ուրհնել *гл.* благословлять.

ուրհնութիւն, *եան* *с.* благословеніе, слава, осанна *Матѳ. 21, 9.*

КОНЕЦЪ.

*) Дополненія и поправки къ Словарю:

ա

ամուսի՛նա(ն,ի) *с.* супругъ,-га.

ապէմ *см.* ապէամ.

ափն, ան (ուն) *и* ան(ի) *с.* берегъ, *см.* Մղմոափ.

բ

բարեկաց *пр.* постоянный, вѣрный, преданный.

բարոմոտք *см.* բարեոմոտք, *съ подлежащимъ изъятію* ե.

գ

գրաստ *въ значеніяхъ этого слова употреблено областное, по происхожденію турецкое, слово* катеръ *вмѣсто* лошака.

ը

ընծէաղէմ *см.* ընծյէաղէմ.

ի

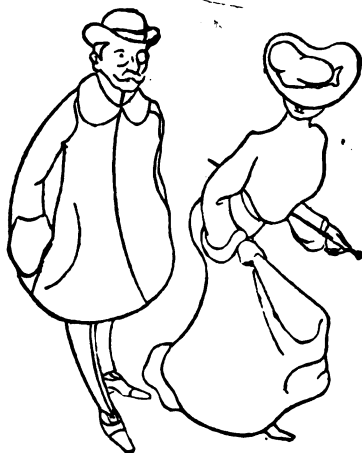
իմաստափաղեա *см.* ղեա.

*) *Другіе пропуски, если они окажутся, вмѣстѣ съ опечатками Словаря будутъ указаны въ Грамматикѣ.*

10

Комары и Осы

Выпускъ 1

СПБ. 1903

Дозволено цензурою. С.-Петербургъ, 24 января 1903 г.

Типографія **Н. Н. Клобукова,** Пряжка, д. № 3—1.

10

...мнаты холостяка.

Самоваръ.

Въ небольшомъ селѣ около уѣзднаго города проживаетъ мужичекъ. Когда онъ проходитъ въ городъ на рынокъ, то проходитъ мимо дома купца. Въ открытое окошко онъ видитъ такую картину: стоитъ столъ, на столѣ самоваръ, купецъ сидитъ, чай пьетъ, купчиха на гитарѣ играетъ, соловей въ клѣткѣ поетъ. Страшно ему эта картина понравилась. Думаетъ, хоть маленькій самоваръ, небольшой, хоть подержаный, а куплю. Накопилъ три цѣлковыхъ, отправился на рынокъ. Проходитъ опять мимо дома купца, опять видитъ ту же картину, умиляется и заходитъ за здоровье купца стаканчикъ выпить. Выпиваетъ стаканъ, другой, третій. Отъ самовара остается только одно воспоминанье. Но ему хочется разсказать кабатчику, зачѣмъ онъ, собственно, въ городъ шелъ.

— Я сейчасъ это, Миколай Михалычъ, мимо купцова дома шелъ. Тамъ окошко отворено, такъ мнѣ въ окошко то, понимаешь ты, все видать. Смотрю это я — столъ на четырехъ ножкахъ стоитъ, самоваръ на немъ стоитъ, это кранъ расписной, здоровенный; конфорка съ пуговкой... самоваръ это шипитъ, а купецъ на гитарѣ играетъ, купчиха чай пьетъ, а соловей, птичка Божія, въ клѣткѣ сидитъ и таково это жалобно заливается... ти-ти-ти-ти. Дай-ко еще, Миколай Михалычъ, стакашку.

Выпилъ.

— Я смотрю это, Миколай Михалычъ, вѣдь окошко то отворено, мнѣ въ окошко-то все видать. Смотрю это, самоваръ на четырехъ ножкахъ стоитъ, конфорка съ пуговкой, кранъ расписной, здоровенный, столъ это на емъ шипитъ,а купецъ, птичка Божія, сидитъ чай пьетъ, купчиха на гитарѣ играетъ и таково это жалобно зали-

вается тю-тю-тю... а соловей въ клѣткѣ сидитъ, свиститъ, на столѣ играетъ. Дай-ка мнѣ, Миколай Михалычъ, еще, братъ, стакашку.

Выпилъ.

— Мнѣ, вѣдь, Миколай Михалычъ, въ окошко-то все видать, потому окошко отворено. Смотрю это я, понимаешь, гитара на четырехъ ножкахъ стоитъ, кранъ расписной, купчиха на столѣ сидитъ, шипитъ, купецъ это на конфоркѣ играетъ, а соловей, птичка Божія, въ клѣткѣ чай пьетъ и таково это жалобно заливается ти-ти-ти-ти... Я, братъ Миколай Михалычъ, все видалъ въ окошко... Ты думаешь я вру? Я, братъ, не вру, а потому окошко отворено, мнѣ въ окошко, братъ, все видать. Смотрю это, братъ, купецъ, птичка Божія, на четырехъ ножкахъ на соловьѣ играетъ, гитара сидитъ на купчихѣ, шипитъ, а конфорка на пуговкѣ въ клѣткѣ играетъ и таково жалостно заливается тю-тю-тю-тю!... Мнѣ, братъ, въ окошко-то все видать....

Понялъ.

На занятіяхъ въ ротной школѣ офицеръ объясняетъ нижнимъ чинамъ пользу грамотности и, какъ доказательство своихъ словъ, приводитъ пословицу:

„Ученье—свѣтъ, неученье—тьма“.

— Сидоровъ! Понялъ, что значитъ: „ученье—свѣтъ, неученье—тьма“.

— Такъ точно, ваше благородіе!

— Ну, скажи, какъ ты это понимаешь... Объясни своими словами...

— А такъ что, ваше благородіе, что когда, значитъ, чуть свѣтъ, такъ насъ и на ученье, какъ темно ученья не полагается...

— Говори громче, вѣдь ты знаешь, что я плохо слышу.

— Да, когда тебя бранишь, такъ ты ничего не слышишь, а когда спишь да я въ карманъ за деньгами полѣзу, такъ это ты сейчасъ слышишь!

— Что это вы такъ скоро замужъ вторично вышли?
— Соскучилась: не съ кѣмъ ругаться было.

Странница.

Странница шепеляво разсказываетъ московской купчихѣ, окруженной приживалками съ собачкой на рукахъ, о томъ, гдѣ и когда она побывала. Всѣ внимательно ее слушаютъ, за исключенiемъ великовозрастнаго сына купчихи, гимназиста, который углубился въ чтенiе интереснаго романа: „Клятва въ подземномъ коридорѣ или отъ лысины не уйдешь".

Странница продолжаетъ разсказъ.

— Всюду, матушка моя, я побывала, всюду... сподобилась, матушка... на Аѳонъ-гору взбиралась, до Русалима съ посохомъ ходила, пупъ земли видала, въ Соловкахъ бывала, на Кiевъ-городъ лазила, ко всѣмъ гробамъ прикладывалась, во всѣхъ лаврiяхъ, матушка, тоже побывала, сподобилась...

Гимназисту надоѣло слушать и онъ, бросивъ книгу, задаетъ вопросъ странницѣ:

— Ну, а Сару Бернаръ видала?

— Какъ-же, красавецъ мой писаный, сподобилась... Въ Соловейцкой лаврiи рядышкомъ лежатъ,—вотъ этакъ лежитъ Сарочка, а рядомъ съ ней Бернарочка... сподобилась, родненькiй, прикладывалась!...

На базарѣ.

Старуха въ ветхомъ салопѣ.

—По чемъ, голубчикъ, индюшки-то эти?

— Чего прицѣняешься-то? Вѣдь не купишь!..

— Да нешто бѣдному человѣку ужъ и прицѣниться нельзя!.. Даже этого удовольствiя, ради такого праздника, лишаютъ!..

— Проклятое животное! Я думала, что это мой мужъ!

— Опять у тебя кумъ наскандалилъ. Я тебя научу, какъ кумовьевъ заводить!

— Матушка-барыня! сдѣлай милость! научи! а то у меня, что ни кумъ, то пьяница.

* * *

— Ну, какъ поживаешь? Что дѣлаешь?

— Бросилъ журналистику, сталъ торговать платьемъ.

— Много продалъ?

— Пока только свое.

* * *

— Ты теперь самъ видишь, что за личность нашъ сосѣдъ! Мы ему давали кота мышей ловить, а онъ насъ на свои журфиксы и приглашать не думаетъ! Вотъ и оказывай людямъ услуги!

* * *

— Никого безъ меня не было?

— Какой-то молодой человѣкъ былъ-съ.

— Гм... Онъ ничего у меня не бралъ?

— Никакъ нѣтъ-съ, барыню за талію брали-съ.

— Сколько тебѣ стоило уст[illegible]ство нов[illegible] квартиры?
— Двухъ старичковъ...

Хорошее мѣсто.

— У меня, матушка, двое дѣтей, одинъ изъ нихъ въ академіи.
— И хорошее мѣсто занимаетъ?
— Да, очень видное... въ банкѣ со спиртомъ.

